Ancheta convorbirilor

Răspunde VIRGIL IERUNCA

PACEPA A FOST VĂZUT DE CURÎND ÎN BUCUREȘTI, DECLARĂ UN LUCRĂTOR DIN S. R. I. (p: 7)

„DE LA NISTU PÎN-LA TISA, TOT ROMÂNUL PLÎNSU-MI-SA CĂ NU MAI POATE RĂZBATE DE-ATÎTA SINGURĂTATE...“ pag. 8-9

serie nouă nr. 23 (1268), 26 iulie — 1 august 1990

CONVORBIRI LITERARE

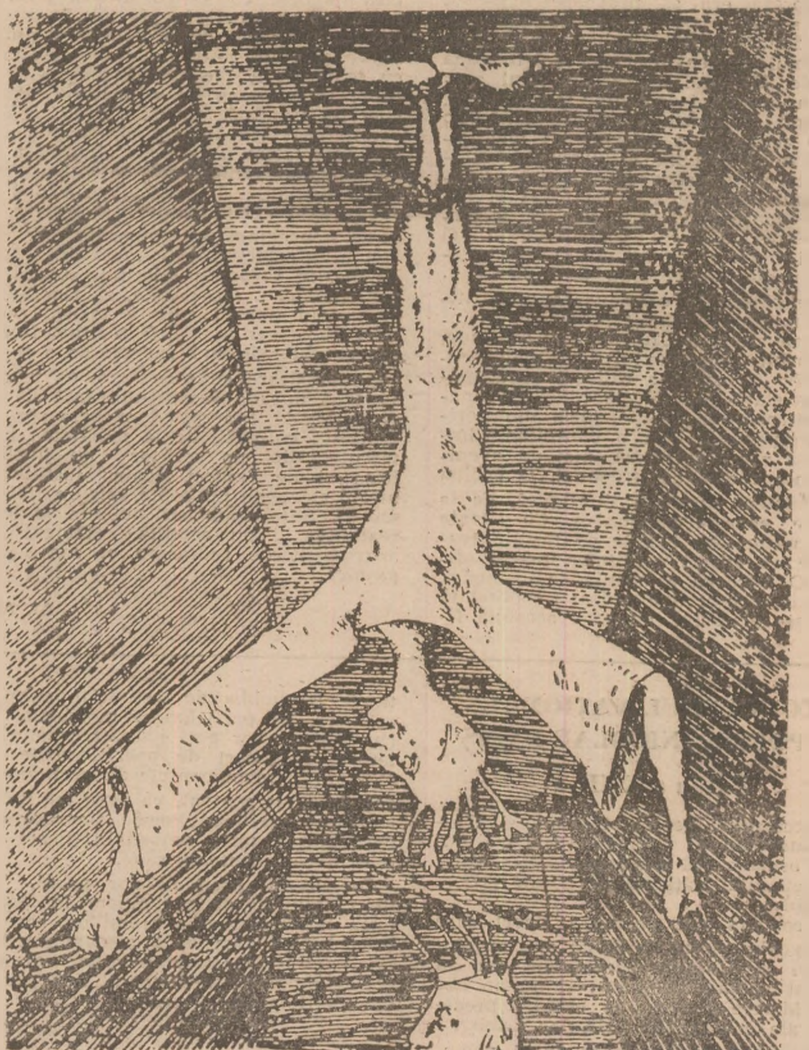
FONDAT 1867 DE „JUNIMEA“

săptămînal editat de uniunea scriitorilor din romania

Logica de fier a puterii

Bizară mai e și logica puterii ! Se poartă cîteodată atît de necugetat, încît ai impresia că singurul ei țel e să trezească ostilitate. Din ianuarie încoace s-au adunat destule fapte ce încurajează bănuiala că impopularitatea este visul secret al puterii. Apogeul acestei politici a fost atins în 14—15 iunie, cînd, la chemarea Președintelui ales, purtătorii de lămpașe au terorizat capitala, restabilind — chipurile — ordinea. Ordinea pumnului, a bîtei și a răngii. Iar domnul Președinte le-a mulțumit, în auzul și văzul întregii țări, pentru ajutor. Mladenov, și el Președinte ales, și-a pierdut scaunul numai pentru intenția de a folosi violența. Președintele nostru și-a mutat doar reședința în palatul de la Cotroceni. Bineînțeles că, declanșate în urma unei așa de înalte inițiative, vandalismele, bestialitățile și crimele comise de salvatorii mineri nu puteau cădea sub incidența legii. Măcar pentru două zile legea a fost suspendată, lăsîndu-se cîmp liber fărădelegii. Nici un invadator n-a fost tras la răspundere pentru „excese“, ca să întrebuințăm și noi eufemismul prin care puterea a recunoscut, în cele din urmă, grozăviile petrecute. Au fost, în schimb, arestate numeroase dintre victimele entuziasmului mineresc, între care și Marian Munteanu, liderul studenților de la Universitatea București. Toomai el, sufletul manifestației pașnice din Piața Universității. În după-amiaza de 13 fusese intervievat de Televiziune, reafirmîndu-și atașamentul la ideea nonviolenței și îndemnîndu-și colegii să nu răspundă provocărilor. Dar ce contează ? În chiar zorii zilei următoare avea să fie bătut crunt de justițiarii cu salopete și căști, internat la spital și, apoi, arestat sub acuzația de incitare la violență. Greu de dibuit logica unor asemenea fapte ! Ce a urmărit, de fapt, puterea prin arestarea lui Marian Munteanu ? Să pedepsească, indiferent cum, un opozant ? Să intimideze ? Să sfideze ? În realitate, nu a reușit decît un singur lucru : să solidarizeze opinia publică internă și internațională în jurul liderului studenților, să-i creeze acestuia o aureolă de martir, să facă din el un erou național. Cu sprijinul nemijlocit al puterii, Marian Munteanu a intrat în istorie ca fruntaș al luptei pentru democrație. Principala slăbiciune a opoziției constituite la noi după Revoluție a constat în absența unor lideri politici credibili. Și rezultatul alegerilor a fost în directă legătură cu această gravă lacună. Iată însă că ceea ce n-a izbutit opoziția în lunile premergătoare scrutinului e pe cale să înfăptuiască puterea aleasă cu o zdrobitoare majoritate. Anume, să contureze un posibil lider al mult fărimițatei opoziții. Marșul din 13 iulie și marea demonstrație organizată pe 22 în Piața Operei, la care s-a cerut imediata eliberare a lui Marian Munteanu, sînt mărturii clare ale creșterii popularității acestuia. Fiecare nouă zi de detenție îi consolidează prestigiul. Un eventual proces al lui Marian Munteanu ar fi mai mult decît incomod pentru putere. Iar o condamnare a lui — de-a dreptul dezastruoasă. E de presupus că, după ce a făcut atîtea gafe ce i-au șifonat serios reputația și au izolat-o de țările Europei, puterea nu-și va mai permite luxul încă uneia, fatale. Cred că în acest sens trebuie interpretată recenta declarație a primului ministru despre posibilitatea eliberării liderului studenților. Cînd și în ce condiții, nu știm. (Se zice că hotărîrea va fi luată de Procurorul Republicii. Care procuror s-ar cuveni să studieze și „legalitatea“ măsurilor din 14-15 iunie, trimițîndu-i în judecată pe vinovați. Pe cei ce au ținut bîtele în mîini, ca și pe cei ce i-au îndemnat să le mînuiască.) Știm numai că orice întîrziere se va întoarce, ca un bumerang, împotriva puterii însăși.

Al. DOBRESCU

O, frații mei, nu vă sfiiți a sta în fața celor mîndri și puternici, în haina albă a inocenței voastre ! Coroana voastră să vă fie umilință, iar libertatea voastră s-o purtați în suflet. Și amintiți-vă întotdeauna : că nu puterea înseamnă măreție și că orgoliul și smintirea nu durează în veci...

Tagore

Număr ilustrat cu grafică de Ștefan Câlțea (Editura Meridiane 198?)

● ai, n-ai somn, e bine să stai treaz vinerea și să vizionezi la miezul nopții emisiunea Gaudeamus ● unde se poate vedea și auzi ce n-a intrat la Actualități ● cum ar fi mitingul de la Timișoara ● Iliescu pentru noi este Ceaușescu doi ● George Pruteanu în revista Contrapunct îl acuză pe președintele statului de tot felul de chestii ● una mai adevărată ca alta ● ziarul „Azi" a luat-o înainte, publicînd biografia lui G. P. ● biografia ziarului Azi o citim în Zig-zag, denunțată de un fost redactor indignat ● în sfîrșit aflăm cine e ideologul ● Eugen Florescu ● pe care îl apără într-o scrisoare adresată României literare un fost absolvent de pe la Ștefan Gheorghiu ● în mare pericol a fost Aristide Buhoiu în S.U.A. ● dar și pe Drumurile europene a fost el amenințat ● de invidia colegilor ● altfel aflăm că și în Securitate erau băieți buni ● el a fost probabil unul dintre ei ● de ce-i capabil un Oltcit aflăm din revista Flacăra ● să depășească găini cu 20 pe oră și Toyote cu 170 ● să ne trăiască, și la mai mare! ● din revista Eveniment du jeudi aflăm în schimb de ce e în stare un securist ● să-și capete gradul intrînd cu ranga în palatul Victoriei ● uite legionarii noștri cu bilet de voie de la autorități ● în schimb cei care au intrat de curiozitate stau de trei luni la pușcărie ● din greșeală în greșeală la justiția finală! ● cu deosebitu-i tact, dl. prim-ministru, în cursul turneului său latin, a aruncat găina moartă în curtea procurorului general. ● dar dl. Iliescu s-a priceput s-o recupereze, zicînd studenților că Marian Munteanu este vinovat ● de a nu se fi disociat clar ● te pui cu gîndirea prezidențială? ● ea nu dă socoteală decît în fața Marii Adunări Naționale ● așteptăm cu interes ● mai bine mai tîrziu decît niciodată ● pentru felul în care a colaborat la genocidul de la Timișoara, la diversiunea din 18 februarie și la joaca cu gaze lacrimogene și bastoane din 13 iunie, Mihai Chițac ministru la Ankara ● da' de ce doar la Ankara? ● ce se mai poate cere de la omul ăsta? ● din ziarul Adevărul aflăm că dl. Bîrlădeanu așteaptă capitalul străin ● care capital străin așteaptă democrația românească ● mult și bine ● (C. L.).

Dialog social

Formula aceasta, legitimă în oricare societate democratică, mai continuă a stîrni, la noi, reacții iritante, dacă nu chiar ostile. Explicația trebuie căutată în modul specific de schimbare a vechiului regim, ultratotalitar, însă și în relativa lipsă de tradiție a dialogului în societatea noastră modernă. Cele cîteva decenii de viață oarecum normală, fie și un secol, înseamnă prea puțin cînd e vorba de crearea unei societăți civile. E un adevăr ale cărui efecte se resimt pretutindeni, adesea dramatic, în cele mai diverse straturi ale lumii românești. El a condus, în mod firesc, la atitudini lamentative, dar și la conduite reparatorii. Una dintre cele mai interesante manifestări civice, după Revoluția din Decembrie, a fost desigur constituirea Grupului pentru Dialog Social. Menirea lui expresă era să provoace limpeziri într-o societate pe care îndelunga, aberanta dictatură și schimbările produse în ultimul moment o aruncaseră în plină confuzie. **Dialogul** apărea, în noul context, ca un cuvînt de ordine și o urgență, dat fiind că lumea noastră resimțea o nevoie acută de a informa cît mai deplin și de a propune răspunsuri la multele interogații produse între timp. Grupul pentru Dialog Social a fost receptat, în consecință, ca o replică la nevoile clipei, una ce exprima vîrste și profesii diverse, conturînd atitudini care în unele cazuri erau de prevăzut, căci se plasau în continuarea unor atitudini mai vechi din sfera dizidenței intelectuale. Revista „22", editată de Grup, e probabil „documentul" cel mai cuprinzător în care se reflectă preocupările societății noastre, la nivel de analiză antropo-socio-politologică, din perioada respectivă. Nici o chestiune importantă n-a fost omisă, nici un eveniment n-a rămas neconsemnat. O echipă de condeieri excelenți îi asigură, de la apariție, energia persuasivă. Cu toate astea, multe din luările de poziție respective au stîrnit ostilitatea presei oficiale. O întreagă campanie de insinuări, calomnii și invective a fost concertată la adresa grupului, membrii acestuia fiind supuși la presiuni și amenințări continue. Sediul lor a fost una din țintele urmărite de acele „trupe de asalt" aduse în Capitală de noua administrație. Astăzi încă iubitorii de stabilitate în dictatură îi denunță ca factori destabilizatori pe cei care au dorit ca 22 Decembrie să devină simbolul unui început esențial, sub semnul libertății și democrației. Argumentele nu interesează, ajung calomniile, cîntate pe străvechi arii, cu efecte sigure. Nimic mai simplu decît să acuzi atunci cînd o minimă etică nu te obligă a produce dovezi. De la conduită elitară și cosmopolitism la atitudine turbulentă și trădare nu e decît un pas, iar agenții puterii l-au și făcut, încurajînd grupul de la „22" cu cele mai perfide insinuări și acuze. „Calomniez, calomniez toujours, il en restera quelque chose". E tactica pusă la lucru de regim și în efortul de a discredita partidele de opoziție. Regimul, se vede, nu dorește un dialog veritabil, cu toate că îl recomandă solemn și uneori îl mimează cu stîngăcie. Modul cum i-a tratat pe tinerii din Piața Universității îi dezvăluie totala inaptitudine pe acest tărîm. Arestarea abuzivă a lui Marian Munteanu, după ce a fost maltratat de „mineri", vădește din nou că administrația nu admite să trateze, ci caută a prelungi pe cît posibil discursul dictatorial. Nici marele marș din 13 iulie a.c. în favoarea liderului studenților n-a convins-o, din păcate, să renunțe la monologul puterii spre a înlesni negocieri constructive. Să fi pierdut într-atîta simțul măsurii? Înainte de a încerca o împăcare cu societatea, ea trebuie să facă dovada respectului față de ordinea legală, îndreptînd ancheta spre adevărații culpabili de la jumătatea lunii trecute. Nici un scriitor nu justifică lipsa ei de respect pentru justiție. Și nici o strategie nu poate asigura liniștea socială atîta timp cît puterea sfidează realitatea și nu acceptă dialogul ca instrument de redresare și conviețuire pașnică.

Al. ZUB

Noi și ceilalți

Se pare că, în felul nostru original, ne desprindem net de frații noștri de la răsărit. Astfel, din mitologia recentă a Uniunii Sovietice am preluat perestroika (cu nota noastră originală de altfel, astfel că, dacă frații au ajuns la concluzia că fără o limitare a subvențiilor de stat în sectorul alimentar nu se poate face nimic, guvernul nostru, optimist, idealist, cum să-i spunem, păstrează la alimentele de bază niște prețuri atît de interesante încît duc la o amuzantă luptă între poliție și cei care, am putea spune, încearcă deja să respecte legile pieții revînzînd, în dauna statului, la prețuri reale alimente), dar am trecut cu vedere glasnosti-ul, politica de transparență, cetățenii obosiți de cinci zile (sau patru jumate, dacă ne referim la programul creșelor și al grădinițelor) lucrătoare pe săptămînă sînt feriți de spectacole deprimante cum ar fi acela al unui parlament aproape monocolor sau al unui proces în care acuzații, sau cel puțin o parte dintre ei, reușesc să-și pledeze nevinovăția, spre disperarea procurorilor și deziluzia unui public și așa privat de sîngele pedepselor capitale sau de cunoașterea adevăraților teroriști, a celor care au tras efectiv, asimilați astăzi într-o mare masă de oameni de bine. Cea mai mare performanță mediatică a rămas un vag polițist de la Sibiu care și-a împușcat în picior un coleg. Este adevărat că „organele de ordine" nu mai sînt, cînd e vorba de represiune, chiar atît de eficiente în marele organism care este statul de drept, ceea ce a dus și la demisia/demiterea unui ministru (de mult o promisese). Este însă la fel de adevărat că vecinii noștri, mai mici de data aceasta, de la sud, au mers, ca în multe alte cazuri, mai departe decît noi: acolo un președinte a fost nevoit să-și dea demisia, în urma unei greve studențești prelungite. Spuneam că acesta ar fi doar unul din aspectele care pot face pe mulți să privească frustrați și melancolici spre sud. Ar mai fi și înființarea unui al patrulea canal național de televiziune: două canale bulgărești, un al treilea canal cedat gratuit de Uniunea Sovietică și în sfîrșit un canal care emite exclusiv emisiuni ale televiziunii franceze. Ne putem și noi consola cu francofonia noastră (privită, și aceasta, cu destulă suspiciune de mulți puriști care se pare că văd aici singura trăsătură care ne-ar apropia de unele state africane), astfel încît mai privim pe gratis un film, o emisiune de varietăți și, dacă sîntem cuminți, vreo informație cu grijă selectată pentru emisiunile de actualități de duminică. Ar mai fi de admirat la vecinii din sud o oarecare unitate a opoziției în jurul Uniunii Forțelor Democratice, în care aripa tînără are o poziție interesantă: „Aș dori o Bulgarie mai apropiată de California decît de U.R.S.S.", spune unul dintre liderii acesteia, Emil Kochlukov, douăzeci și cinci de ani. Cuvintele acestui tînăr lider politic, reprezentant al unei grupări care a obținut un număr semnificativ de voturi, par uneori de-o trivialitate care ar fi greu ingurgitabilă pe plai mioritic, dacă nu ar însemna chiar o sinucidere politică: „Ascult Bowie, Talking Heads, citesc SF, cunosc marcile gumelor voastre de mestecat și lucrez pentru o Bulgarie hotărît occidentală și mai distantă față de sovietici". Aripa mai în vîrstă a opoziției, a agrarienilor, care văd o Bulgarie eminamente agrară, „marcați de o imagine strict rurală a societății noastre", după cum sînt de părere aliații lor mai tineri nu pare să fie foarte prizată. Oricum UFD a primit, în campania electorală, fără complexe și fără să fie acuzată de vîndere de țară, orice ajutor i-a fost oferit (afișele electorale au fost imprimate în vest, hîrtia folosită fiind un cadou al firmei Maxwell, iar clipul televizat era semnat Seguela). La noi curentul politic cel mai important al opoziției pare să ne piardă într-o deltă din ce în ce mai mlăștinoasă de grupuri și grupuscule (social-liberali, liberali brătieni, liberali monarhiști, neoliberali și, ca să pună capac la toate, un PNL pe cale de a exploda), ceea ce ne face să credem că putem pretinde să devenim primii organizatori ai unei Balcaniade politice în cadrul jocurilor democrației, prea puțin populare în această parte a lumii. De altfel și modul de a percepe social-democrația este bizar la noi, sau balcanic, ca să nu spunem de-a dreptul periculos. Astfel președintele nostru dorește bunăstare generală dar fără ca unii să se „îmbogățească", deci fără să se ajungă la inechități sociale. Straniu însă este că în același context se citează Suedia ca posibil model. Cînd te gîndești însă, pentru a da numai un exemplu, ca un „colecționar de mașini" suedez, Hans Thulin, posesor a peste o sută de „exponate", a pulverizat ultimul record în materie de prețuri cumpărînd, în cadrul unei licitații Sotheby's, un Ferrari 250 GTO Berlinetta (1962) cu 10.7 milioane dolari, nu poți să nu te întrebi ce-o mai fi și social-democrația asta suedeză care permite asemenea extravaganțe. Dar democrația este veșnic perfectibilă și aici poate surveni un atît de dorit element de originalitate, rezultat al realităților specifice țării noastre (de exemplu colecționarii români ar putea să se mulțumească și cu machete Corgy Toys și Matchbox, sau eventual cu postere). Premierul nostru însă, mai realist, și-a alcătuit un cabinet din tehnocrați, așa cum are de gînd să procedeze, pentru a păstra seria de paralele, și noul președinte peruan, Alberto Fujimori („El Chinito", chinezul, cum i se spune, chiar dacă este japonez — de remarcat de altfel o interesantă politică a minorităților în această țară, dacă stăm să ne gîndim că sînt doar optzeci de mii de japonezi în Peru — e drept, ar mai fi un milion jumate de chinezi, fără să mai punem la socoteală majoritatea amerindiană, cu toții cuceriți de sloganul electoral al lui Fujimori: „un președinte ca tine"). Ca și președintele peruan, care își îndreaptă speranțele spre Japonia, premierul nostru privește cu încredere spre Spania. Rămîne de văzut care din ei își construiește castele în Spania. Ca și premierul nostru, Fujimori este universitar (pentru a-și finanța campania electorală a fost chiar nevoit să-și ipotecheze casa). Se pare deci că intrăm nu numai în Europa, ci în lume. Dacă acum Occidentul ne privește de parcă ar fi descoperit o nouă specie de crustacee, este probabil pentru că, spălăciți și depersonalizați de o civilizație postindustrială, nu mai sînt capabili să guste prospețimea unor manifestări spontane (cum ar fi de exemplu venirea a zece mii de mineri în capitala unei țări) și, închistați într-o mentalitate retrogradă (cu excepția vreunui antropolog sau mirmecolog) nu mai pot înțelege comportamentul de grup al unui popor atît de unit și de plin de personalitate.

Radu ANDRIESCU

Din partea Uniunii Scriitorilor

Marți, 24 iulie a.c., Comitetul director al Uniunii Scriitorilor a avut o întîlnire cu domnul prim ministru Petre Roman.

În cadrul întîlnirii au fost expuse: grava situație în care se află editarea cărții de literatură și a publicațiilor culturale și literare, lipsa spațiului tipografic, a hîrtiei, precum și carențele difuzării, fapte care amenință însăși existența culturii naționale. A fost pus în discuție, de asemenea, climatul creat de stilul suburban al unor publicații apărute după revoluție.

A fost depus un memoriu din partea Comitetului director, cuprinzînd problemele cu care se confruntă în prezent scriitorii, oamenii de cultură și intelectualii în general.

În cursul discuției, domnul prim ministru Petre Roman a recomandat Ministerului Culturii, reprezentat de domnul ministru Andrei Pleșu, membru al Comitetului director al Uniunii Scriitorilor, elaborarea unui proiect de anvergură privind reconectarea culturii naționale la circuitul mondial de valori. De asemenea, domnia-sa a precizat că Ministerul Comunicațiilor, împreună cu cel al Culturii, elaborează proiectul unei rețele de difuzare a cărții și a presei pe principii de rapiditate și eficiență. În ceea ce privește climatul spiritual din țara noastră, domnul prim ministru și-a exprimat speranța că adoptarea legii presei ar contribui sensibil la ameliorarea acestuia.

Au participat: Mircea Dinescu, Ștefan Bănulescu, Balogh Jozsef, Ana Blandiana, Helmuth Britz, Augustin Buzura, Livius Ciocârlie, Șt. Augustin Doinaș, Galfalvi Zsolt, Nicolae Manolescu, Mircea Nedelciu, Zigu Ornea, Octavian Paler, Marian Papahagi, Nicolae Prelipceanu, Ștefan Teaciuc, Laurențiu Ulici, Mircea Zaciu.

CONCURSUL NAȚIONAL DE POEZIE „NICOLAE LABIȘ"

Ediția a XXII-a

Inspectoratul pentru Cultură și Centrul Județean al Creației Populare Suceava organizează cea de-a XXII-a ediție a Concursului național de poezie „Nicolae Labiș".

La concurs pot participa tineri care nu depășesc vîrsta de 30 de ani, nu sînt membri ai Uniunii Scriitorilor, nu au publicat volume de poezii și nu au obținut Marele Premiu la edițiile precedente ale concursului „Nicolae Labiș".

Lucrările vor fi trimise în 9 exemplare dactilografiate pînă la data de 10 august 1990, pe adresa Centrului Județean al Creației Populare Suceava, str. I. V. Viteazul, nr. 5, cod 5800. Toate lucrările vor purta în loc de semnătură, un motto ales de autor, în coletul poștal va fi pus un plic închis, care va conține același motto, numele și prenumele autorului, data și locul nașterii, adresa exactă și profesia.

Fiecare participant are dreptul să se înscrie în concurs cu un număr de cel mult cinci poezii. Manifestările prilejuite de finalizarea concursului de poezie „Nicolae Labiș" se vor desfășura în zilele de 1—2 septembrie 1990 și vor consta într-un ansamblu de activități cultural-artistice, cu participarea membrilor juriului și a altor personalități, șezători literare, recitaluri de poezie, vizite la muzeele și monumentele de artă din județ. În acest context, va avea loc un colocviu de critică „Poezia tinerilor", cu participarea unor personalități ale criticii literare contemporane.

Concurenții premiați vor primi, din timp, invitații de participare la festivitatea de înmînare a premiilor, care va avea loc în ziua de 2 septembrie 1990. Cheltuielile de cazare, transport, și masă vor fi suportate de Centrul Județean al Creației Populare Suceava.

ERATĂ

În articolul Începutul dezastrului, p. 3, se va citi militantism în loc de militarism (col. 2), înșirare în loc de înșiințare (col. 3), intentat în loc de intenta (col. 4), alături de în loc de (col. 4).

De asemenea, în numărul trecut al revistei noastre, articolul de la pag. 2, intitulat „În cîmp deschis" este semnat de Alina Mungiu.

Colectivul de redacție: Radu ANDRIESCU, Liviu ANTONESEI (redactor șef adjunct), Emil BRUMARU (redactor șef adjunct), Sânziana CARAMAN, Mariana CODRUȚ, Nichita DANILOV Nicolae DABIJA, Daniel DIMITRIU, Alexandru DOBRESCU (redactor șef), Codruța Gabriela Gavril, Valeriu GHERGHEL, Mădălina GRIGORAȘ (prezentare grafică), Ion HADÂRCĂ, Nicolae IONEL, Alina MUNGIU Constantin PRICOP (secretar general de redacție), Horia ZILIERU.

ieri și azi **Camil Petrescu**

Demagogia

Este boala la modă. Exact demagogul este falsul democrat. Omul care arată altfel decît e făptura lui adevărată. Cel care jură că toată viața, clipă de clipă, că pînă și în somn n-a voit decît binele poporului, că a fost totdeauna cel mai mare democrat, adică a voit ca totdeauna conducerea poporului să fie în mîna mulțimii însăși, și nu a cîtorva. Democratul este împotriva claselor sociale, împotriva guvernărilor arbitrare, absolutiste, împotriva nu numai a dictaturii, dar împotriva oricărei măsuri luate pentru îngrădirea libertății. Demagogul este maimuțoiul, „maimuța" democratului.

Il imită în gesturi cu atîta îndemînare, încît ochii mulțimii nu mai pot să facă nici o deosebire. Firma demagogului, care nu se intitulează decît „democrat", este întotdeauna mai mare, mai bătătoare la ochi — în culori tari roșii, verzi, albastre. Demagogul concurează orice: făgăduiește democratul o biserică într-un sat mic de munte, demagogul făgăduiește o... mitropolie... Făgăduiește democratul că va interveni ca la școala din același sat să fie trimis un învățător, demagogul făgăduiește o universitate mai mare ca aceea de la Cluj. Făgăduiește democratul „binele", demagogul făgăduiește „fericirea" poporului. El totdeauna concurează. Făgăduiește orice, căci știe că tot nu va putea da nimic.

Demagogul nu vrea decît să ajungă, să parvie cu orice preț.

Ce are a face că meritele lui nici pe departe nu-l impun pentru o situație oarecare? El o vrea.

Democratul are o lume de idei, concepții tari ca fierul, de la care nimeni nu l-ar clinti. Dragostea lui pentru popor este adîncă și se poate citi în tot ce face el și tot ce a făcut. Ca un tată bun, care vrea să facă o educație severă fiului său, el nu-i arată totdeauna nemărginita lui dragoste, ci mai curînd îl ceartă adeseori ca să se îndrepte, să nu mai greșească.

Demagogul are capul gol de idei și el însuși este sonor ca un butoi care se rostogolește pe drum. Dragostea lui pentru popor? A, aici este specialitatea demagogului! Să joace în horă, să cînte în strană la biserică, să bea în circiumă, să dea mîna cu toată lumea, astea sunt nimicuri. Demagogul, deși la el acasă Dumnezeu știe cînd dă pe la biserică, cam în vremea alegerilor, se nimerește totdeauna în locașul Domnului, dar nu așa ca alții, ci în genunchi, cu fruntea de pămînt.

Cît durează alegerile e frate cu toată lumea și nu este țigan cu care să nu se pupe în stradă, iar cînd aude că într-un sat nu le plac oamenilor candidații cu barbă, omul nostru își rade barba.

Cîteodată, de pildă, le place oamenilor într-un sat să mergi pe jos. (El se interesează de toate). Atunci demagogul lasă automobilul în marginea satului și merge apostolește să vorbească cu oamenii și să mănînce cu ei în circiumă.

In sfîrșit, demagogul ajunge unde vrea el să ajungă. Atunci uită de de tot ce a făgăduit, de tot ce trebuia să facă, uită de lege, uită de democrație, uită de libertate, de orice. Demagogul nu are decît un singur gînd: prin orice mijloace să rămînă acolo unde l-a dus, nu mintea lui, nu dragostea adevărată pentru popor, nu munca lui cinstită, ci șarlataniile lui de „maimuță".

Bănățeni, feriți-vă de demagogi că sunt speța cea mai rea a politicii!

(**Țara**, 11 martie 1921)

Discreția elefantului alb

1. Nu cred că sunt mulți cei cari se pot lăuda că au văzut un elefant alb, iar cei care l-au văzut nici nu-ți prea pomenesc despre el; sunt ușor dezamăgiți, spun că nici nu-i alb de-a binelea ci, mai degrabă, alb-murdar spre cenușiu; are o expresie tristă și-i bleg, nici măcar nu întinde trompa spre biscuiții pe care turiștii cu lecturi bizare îi oferă suspinînd: „Cînd elefantul alb va părăsi împărăția, aceea, nu va trece mult, și va pieri."

Se mai spune, dar să nu credeți, că elefantul alb e bun la casa omului.

2. M-am întrebat deseori de unde stinjeneala celor care au văzut elefantul alb, de unde atîta rezervă la ei, atîta reținere... Mai mult, îți spun că nici nu-i bine să insiști, un elefant alb e un elefant alb și cu asta basta!

3. Ei bine, cred că **Securitatea** se află astăzi în situația elefantului alb, iar la noi, în binecuvîntata Românie, se află astăzi cea mai mare rezervație de elefanți albi. Numai la noi nu s-a pus, și probabil nu se va pune niciodată, cruce pe hartă, în dreptul acestui animal prosper, discret uneori, turbat alteori, mereu în spatele celor mai dure, mai violente, mai însîngerate evenimente, împingîndu-le cu trompa lui albă, de un alb murdar, rostogolindu-ne istoria spre anii din urmă, ani pe care îi regretă, ani în care era ocultat, ani de mare stabilitate (mai nou, liniște), tecorizanți ani...

4. Au fost zilele de 13, 14, 15 iunie; acum, la oarecare distanță, încercăm să privim cu detașare, dar eu cel puțin nu pot, clișa acestor zile îmi împotmolește gîndurile, ideile, mă întorc — un obsesiv de ce? —, încerc să-mi răspund, ascult și alte voci, mă consult cu prietenii (din ce în ce mai indîrjiți), refac traseul elefantului alb, îi găsesc urmele pe care le-a lăsat, mirosul insuportabil de animal malefic...

5. Nu mai încape nici o îndoială: undeva, nu se va ști poate niciodată unde, s-a cerut discreditatea actualei puteri, izolarea țării **noastre** (nu a lor!...), menținerea ei într-o anume sferă de influență. Jocul a reușit perfect. Cine poate crede în varianta loviturii de stat cu bile de metal învelite în cauciuc? Hai că-i bună!... Ăștia cu elefantul ne-au luat de proști sau nu le pasă, ei și-au lăsat micuța teorie, n-au decît să se bășcălească hermeneuții!... Ei, nici chiar așa!... Ies tot mai multe murdării la iveală (dar inegalabila murdărie, cea cu minerii, a pus capac la toate) și acum dl. Iliescu poate fi mulțumit; a ajuns, dacă mai vrea să dea ochii cu lumea civilizată, în situația paradoxală de a fi nevoit să sprijine opoziția în care, mai înainte, a tras cu toată artileria calomniei și nu numai...

6. Ne întoarcem puțin la elefantul alb care pășește iarăși, nesimțit, în spatele nostru, citește ce scriu și chiar dacă nu-i convine, mai rabdă și el... ce să facă? Aud că lucrează de zor la o nouă **lege a presei** și că-i tare necăjit: pe lîngă noi, cei care vom fi oricînd în opoziție, ar trebui să-și bage în pușcărie și proprii ziariști pe care i-a fătat din nou, odată cu ziua revoluției pentru că, spuneți-mi și d-voastră, cunoașteți ceva mai ciudat pe lumea asta decît presa fesenistă? Păi, astea-s emanațiile elefantului alb, fără de care, zice legenda, țara se duce dracului!...

7. Haideți să punem un pariu: Eu zic că nu se duce și ziceți și dumneavoastră ca mine și cîștigul facem pe din două. O.K.?

Dorin SPINEANU

Puterea și strada

Căutătorii de subtilități s-au chinuit ce s-au chinuit, pînă au reușit să facă un adevărat balamuc din zilele de 13—15 iunie, care au fost — e drept — ilogice și dezordonate; dar chiar atît de inaccesibile înțelegerii noastre nu au fost. Cel puțin, ultimele două versiuni, cea a lui Ion Cristoiu privind complotul maghiar de discreditare a României în lume și cea a lui Ioan Buduca privind conflictul M.A.I.—M.A.N. (pardon, M.A.I. se cheamă acum M.I. — deosebire mare) exagerează de-acum cu subtilitatea. Viciile unei critici literare deprinse să umble mai mult după detaliul rafinat decît după esențialul brut încep să se arate și în operele exegeților — politologi. Mai pe aproape de adevăr este Andrei Cornea cu argumentele pentru pogrom, deși ceea ce numește el „transfer" — termen psihanalitic în realitate, se numește condensare (un mecanism asemănător apare și în vis: două personaje sau categorii care au o însușire în comun devin una singură).

N-o să înțelegem niciodată nimic dacă încercăm să identificăm simultan lucrătura KGB-ului și a SRI-ului, scenariile CIA și PNȚ. Amestecăm textul cu subtextul realității, și aceasta generează confuzie. In ceea ce privește evenimentele din 13—15, mult mai simplu ne-ar fi dacă am căuta să identificăm care erau interesele primordiale ale celor două tabere, și în ce măsură fiecare dintre ele a reușit să le realizeze, sau și-au urmărit țelul într-un chip cît de cît strategic.

Să începem cu strada. Ce vrea strada bucureșteană? Căderea lui Iliescu, asta-i limpede. Dar aceasta este doar o dorință ideală, absurdă ca revendicare după alegeri, și — ca dovadă — Piața Universității de după alegeri nu a mai cerut demisia lui Iliescu. Este la mintea oricui că forța președintelui este provincia arevoluționară, spre deosebire de 22 decembrie, cînd Ceaușescu nu era susținut de nimeni. Demisia sub presiunea străzii a lui Ion Iliescu la București nu ar fi acceptată în provincie. N-o fi provincia noastră prea combativă, dar o grevă generală tot ar putea face la nevoie, că oricum e mai greu să muncești decît să stai. Despre vreo demisie a guvernului iarăși nu se poate vorbi. Căci ce ar face manifestanții după ce ar demisiona guvernul? Cine ar forma altul, și cu cine? Legalistul Câmpeanu, care s-a ferit ca de foc de Piața Universității și care **nu a protestat împotriva durităților poliției din dimineața zilei de 13**? Slabe speranțe. Preocuparea d-lui Câmpeanu, s-a văzut limpede pînă acum, este mai mult aceea de a nu greși decît de a face ceva. Slabe speranțe dinspre partea aceasta, iar alte partide în afară de PNL nu ar fi putut forma un guvern nici chiar dacă ar fi cîștigat alegerile. Deci ipoteza unei lovituri de stat din partea străzii este cu desăvîrșire absurdă.

Ce a mai cerut însă strada? Difuzarea la televiziune a casetelor constant cenzurate: reuniunea Iliescu—Roman — consilierii lui Nicolae Ceaușescu de pe 22 decembrie, violențele polițienești de pe 24 aprilie și de pe 13 iulie. Ar justifica acest mobil atacarea televiziunii, cucerirea ei? Sigur că da. Aici avem măcar o motivație logică. Numai că secvențele urmărite la TVR precum și evoluția ulterioară a evenimentelor compromit și această idee. Marea masă a manifestanților, și în primul rînd șefii, nu au încercat un dialog cu conducerea televiziunii, și nici nu au pătruns în aceasta. Rămîn în exterior. De intrat, intră declasații și curioșii. Cînd s-a întrerupt imaginea la TV, credeam că secvența următoare va fi cea din caseta de pe 22, cu Militaru afirmînd că Frontul există de șase luni, sau cu Iliescu dînd raportul despre raportul pe care-l dăduse la ambasada sovietică. In loc de asta, liniște — pe urmă, în timp record, meci. Fără prea mare convingere, unii redactori de pe la TV aveau să spună, după aceea, că unii invadatori au zis ceva de o casetă — pe care însă **n-o aveau**. Halal lovitură pregătită din timp, cum a denumit-o onor dl. președinte, și să-l ferească D-zeu de una pregătită din timp cu adevărat. Așa, pare mai probabil că mulțimea lipsită — părăsită chiar — vezi Marian Munteanu — de lideri — a fost mînată la TVR în primul rînd de o motivație afectivă, de frustrarea pe care i-o provocase televiziunea prin consecvența cu ca e înfățișa o singură față a adevărului.

In sfîrșit, strada mai ceruse eliberarea deținuților. Justifica aceasta atacarea Poliției Capitalei și Ministerului de Interne? Da. Incendierea lor? Nu prea. Asaltul și distrugerea completa a SRI? Deloc. **In concluzie, logica nu poate pune pe seama manifestanților decît o demonstrație la TV, o încăierare revanșardă cu poliția, atacul de la poliție și parțial cel de la M.I.** (Aflu din cartea recent publicată la noi a lui Paul Goma că la sediul M.I. există un arest [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] neoasă. Deci.). Ceea ce depășește aceste manifestări nu era în interesul lor, deci este probabil să fi fost săvîrșite de cei în al căror interes era.

Acum, tabăra cealaltă — puterea. Este putere, nu conducere, nici administrație, și nici altceva. Raționează în termenii puterii, deci. Aceasta ne ușurează raționamentul, pentru că noi cu puterea sîntem deprinși, e mult mai ușor să anticipăm reacțiile unui sistem totalitar decît reacțiile unui lider democratic.

Puterea după Revoluție s-a trezit în fața cîtorva probleme noi pentru ea. Contestația de stradă, demascarea totală a adevărului printr-o presă lipsită de control, slăbiciunea sistemului de represiune. Inabilitatea unei puteri totalitare de a se confrunta cu acest spectru nou de realități s-a văzut în gafele flagrante: una ziceau conducătorii noștri în străinătate, alta acasă, ba se mai și supărau (vezi Silviu Brucan) cînd presa românească le traducea spusele! Cu manifestațiile de stradă s-au orientat ceva mai bine, funcția creează organul, așa că au apărut mai întîi contramanifestațiile, simultan și îngrădirile legale (printr-un decret idiot, acela al manifestațiilor în parcuri) și în sfîrșit, cînd a pus umărul și profesionalismul Securității — diversiunea, ca pe 18 februarie. Cu aceasta s-a reușit în mare măsură anihilarea forței revendicative a străzii.

A treia preocupare a puterii, și încă pe față, a fost aceea de a căpăta iarăși legitimitate pentru represiune. Cea mai mare problemă aici este, firește, cea a armatei. Armata după Revoluție nu avea cum să mai tragă în populație, și nu ar fi tras nici într-o situație limită pentru actuala putere. Principala problemă era deci să se determine armata să renunțe la neutralitate, să se angajeze din nou politic.

După părerea mea, dacă a fost o diversiune organizată de putere prin intermediul M.I. (povestea autobuzelor), ea a avut în principal acest scop. Cîteva argumente foarte puternice pledează în sprijinul acestei ipoteze: desființarea Comitetului de Democratizare a Armatei), atacul deosebit de violent al prefăra o bază legală (se știe că acest Comitet lupta pentru depolitizarea armatei), atacul deosebit de violent al președintelui Iliescu asupra armatei, ca și atacul ziarului „Adevărul" (și nu al d-lui Heronnea, simplu purtător de cuvînt), vizita d-lui Iliescu la M.A.N. cîteva zile după aceasta. Finalmente, armata s-a angajat să păzească atît granițele țării cît și instituțiile sale democratice principale. Acestea, nu știm de ce, sînt considerate clădirile puterii. Parlamentul, singura instituție democratică, n-a fost atacat de nimeni. Cît despre M.I. sau chiar despre președinție... acum șase luni erau instituții curat totalitare. Acum sînt democratice, să zicem. Dar n-ar fi mai bine ca ele să se apere prin însăși popularitatea lor? Cînd poporul le ataca, nu știu cît de democratice se mai pot numi. Și nici n-am vreun model la îndemînă, deoarece în țările democratice nimeni nu este reținut fără probe, nimeni nu este sechestrat în închisoare fără a putea să-și vadă familia sau avocatul, posturi de televiziune sînt cîte vrei și guvernul este criticat fără milă de te miri cine; așa că populația **nu are de ce să atace** instituțiile democratice și nici armata de ce să le apere, chiar în țări ca Franța, cînd este stînga la putere și elemente de dreapta nu dorm, firește!

Mi se pare aceasta singura ipoteză plauzibilă pe de-a-ntregul și fiindcă, într-adevăr, nu dădea mîna puterii să-și zdruncine în acest hal prestigiul internațional și așa puținel. Conform scenariului inițial, catastrofica și deosebit de ampla nouă mișcare populară din București, de extremă dreaptă, s-ar fi cuvenit oprită prin forța armelor, de către armata română. Și totuși armata n-a tras, au tras doar poliția și securitatea. Armata nu vrea și nu se va compromite, ea se vrea factorul de echilibru neutru, cel care, la momentul decisiv, tactic, poate înclina balanța într-o parte sau alta. Ea nu se implică acum, cînd balanța este bine înclinată. După o îndelungată experiență ca simplă subordonată a puterii, armata învață să fie ea însăși o putere.

Considerînd abuzurile minerești drept ghioace de felurite cadre entuziaste ale F.S.N. (abuzurile electorale au avut aceeași rațiune, inițiative personale ale prea-entuziaștilor), considerînd puternicul potențial de diversiune pe care securitatea restantă și completată o manifestă, putem aprecia în fine, că, în țara românească puterea nu mai este un bloc ca pe timpuri. Avem acum trei puteri, Frontul, armata și securitatea. Atunci cînd vor deveni trei partide, vom putea în sfîrșit vorbi de bunele premise ale democrației românești.

Alina MUNGIU

CONVORBIRI LITERARE

ancheta

OTRAVA DIABOLICĂ NE VINE DIN AMERICA

● D. R. POPESCU nu e decît o umbră ● chipul manipulat al imposturii ● critica literară a tovarăşului ● restul e literatură

Există oare, la momentul actual, şansa ca — la o scară mai mare — proza noastră să reitereze tematica „obsedantului deceniu"? A produs literatura obsedantului deceniu valori reale? A îndeplinit un rol social autentic sau a fost doar o formă mai subtilă de propagandă? Dacă prognosticaţi această reîntoarcere la politic, credeţi ca ea va avea loc în avantajul calităţii literare? Credeţi că parabola a fost doar o formă de camuflaj faţă de cenzură şi ca atare riscă să dispară ca gen?

Numele securităţii

I

Reiterarea — când e vorba de dezvăluirea adevărului prin literatură, fără ca literatura să devină simplu **mijloc** ci şi **scop** al orizontului ei specific, — nu poate decât să omagieze **diferenţa** prin ocolul activ al repetiţiei (Nu uităm, de la Kierkegaard încoace că repetiţia este şi o a doua putere a conştiinţei). Or conştiinţa e ţinta preferată, de-a lungul timpului, a politicului iar când politicul, la rîndul lui, e golit de valorile sale constitutive — aşa cum s'a petrecut sub cel două totalitarisme moderne, nazismul şi comunismul (orice ierarhie între ele ar fi insidioasă) — e firesc ca „obsedantul deceniu" să rămână... obsesiv! Cu atât mai mult cu cât nu e vorba numai de unul singur, cel **numit.** Ileana Mălăncioiu se întreba — şi pe bună dreptate — dacă şi „deceniul" ei nu e tot atât de „obsedant". Să nu ajungem să ne întrebăm dacă, de la sfârşitul lui ianuarie nu intrăm cumva în alt deceniu „obsedant" perimetrii lui nu sunt transparenţi din pricina confuziei, neprevăzutului, riscului unor mutaţii de aparenţe. Romancierul — dealtfel scriitorul în general aş zice că e condamnat să îndure o obsesie mult mai concentrată în timp, a ceea a **clipei.**

Acestea fiind spuse, să ne întoarcem la puncte precise din întrebarea Dumneavoastră. „Rol social autentic sau doar o formă mai subtilă de propagandă?". Da şi nu, depinde de autori. „Cel mai iubit dintre pămînteni" de Marin Preda e, de bună seamă exemplar, oricare ar fi distorsiunile acestui roman. Să contesti nu numai un deceniu, ci şi revoluţia comunistă, în temeiurile genezei ei, ca să nu mai pomenim de faptul că e primul roman în care spune Securităţii pe numele şi pe oroarea ei — autorul întrbându-se cum atâţia fii de ţărani au putut deveni „securişti", nu înseamnă o paranteză „romanescă" ci un curaj asumat cu demnitatea — mereu aşteptată — a scriitorului român. El a fost precedat, — e drept pe o cale metaforică — de Dumitru Radu Popescu în „F". Dar aici intervine paradoxul deriziunii care pune pe gânduri: ne aflăm în faţa întrebării esenţiale asupra raportului dintre om şi operă. Pot fi ele despărţite? Noi credem că nu: contrariul e susţinut doar de cei ce fac confuzia dintre **talent** şi **conştiinţă.** Talentul netopit în conştiinţă — este şi cazul lui Arghezi — inserează literatura în limitele ei decorative, acel „restul e literatură", care o coboară în statutul ei de moft ritual al spiritului, — dela creaţie la făcătură, potriveală de cuvinte. Din acest punct de vedere „F" devine un document moral răsturnat: el arată disponibilitatea incipientă a **căderii** unui scriitor: de fapt, un fals scriitor care s'a înşelat pe sine, pe ceilalţi, oferindu-şi şi oferindu-le spectacolul frivol al unei iniţiative a vorbelor. Ce este altceva astăzi Dumitru Radu Popescu decât o umbră urmărită de întrebarea bine-**cuvântată** „cum a fost cu putinţă?"

Dar asta era o oprire în zona paradoxelor nefericite. Să continuăm, restrângând, bineînţeles, exemplele. o altă împlinire majoră ni se pare „Le Second Messager" de Bujor Nedelcovici, carte care, deşi apărută în limba franceză, a fost scrisă în româneşte, trimisă editurii „Cartea Românească" şi respinsă de George Bălăiţă. Iar când a apărut, la Paris, autorul nu era exilat, se afla în ţară. Bujor Nedelcovici a realizat o neoutopie negativă post-orwelliană de o certă originalitate. Nu era uşor deoarece Orwell lăsa impresia unei profeţii rotunde, încheiate. Îi lipsea — iată! — un „post scriptum" pe care l-a condensat în câteva sute de pagini un scriitor român! Şi tot aici este rânduit „indirect" şi „Dimineaţa pierdută", un roman polifonic de Gabriela Adameştea nu al timpului la Români.

S'ar putea însă ca unul dintre cele mai importante romane din acest registru deoarece el include şi spaţiul închisoarei — şi temniţa e o perversiune de existenţă, e chiar existenţa podidită de limită a deceniului în chestiune — să rămână „Ostinato" de Paul Goma. Citit în versiunea în care a fost scris — în româneşte — aşa cum am avut noi „privilegiul" „Ostinato" rămâne o referinţă inconfundabilă, şi nu doar pe planul documentului-ecou, ci mai ales pe plan estetic, Paul Goma organizând narativul într'o paradigmatică întâlnire dintre „timpul pierdut" şi „timpul regăsit".

Forma „subtilă de propagandă" de care pomeniţi a existat şi ea, de bună seamă. Ea a fost cultivată fie de scriitori improvizaţi de putere pentru a-i da un gir de ligitimitate printr'un aşa zis curaj care nu era decât chipul manipulat al imposturii (e cazul unor Titus Popovici sau Dinu Săraru), fie de bovarici nu numai romaneşti ci şi romanţioşi-leninişti ca Dumitru Popescu. Un caz ceva mai „original": Al. Ivasiuc. După un debut care lăsa de aşteptat un scriitor ispitit de idei, Al. Ivasiuc a descoperit „puterea nu numai ca dilemă narativă ci şi ca spaţiu egotic de arivism „superior". Până la urmă, romanele lui Al. Ivasiuc au devenit o variantă „intelectuală" a puterii cântate şi descântate vulgar de Dinu Săraru şi ai săi. De aceea n'am înţeles niciodată capcana în care au căzut atâţia critici de valoare, luând în serios literatura acestui scriitor. Au fost — poate — atraşi de „cazul" Ivasiuc, personalitate pitorească prin acoladele ei clinice. A confunda însă o biografie veleitară „dialectic" cu o „operă", înseamnă a deporta punctele de vedere.

Nu reclam neapărat reîntoarcerea la politic, dar nici nu cred că romanul politic „a fost doar o formă a cenzurii", riscând să dispară acum ca gen. Dimensiunea politică este şi ea o constantă a romanului, cu condiţia ca „romanul politic" să intre în câmpul mai încăpător al „romanului de conştiinţă". **În sensul acesta „politicul" apare ca articulaţie de destin până şi în „Omul fără calităţi al lui Musil sau în „Întoarcerea în rai" şi „Huliganii" lui Mircea Eliade.** Dar dacă extinderea aceasta vi se pare abuzivă, să trecem la romanul politic propriu-zis fiindcă el există cu o identitate bine definită. De la „Zero şi infinitul" de Koestler, până la „Primul cerc" de Soljeniţin, ca să nu mai pomenim de „Înălţimile prăpăstioase" (singura operă inambiguizamilă a lui Zinoviev). Exemplele le am putea înmulţi. Dar de ce s'o facem când **toate** romanel lui Malraux au pre-văzut „viitorul" romanului politic?

Nu cred că societatea civilă românească va deveni atât de perfectă încât să nu ademenească pe romancierul român de mâiine. Şi dacă ar deveni (supoziţie comic-idealistă) „perfecţiunea" generează apelul la „eroarea" politicului ca diversiune, necesară, a contratimpului Epicitatea e convulsivă: altfel... nu s'ar povesti.

Virgil IERUNCA

Şi-a adus democraţia, De-a-nflorit şi-n România

Alt caz de „oportunism explicabil" acesta este „oportunismul pozitiv" e care vorbeşte sub protecţia ghilimelelor şi a semnului de întrebare Bujor Nedelcovici?) il oferă colaborarea lui **P. Dumitriu** şi Geo Dumitrescu în paginile revistei „Flacăra". Ne vine foarte greu să credem astăzi că un intelectual, dintre cei mai valoroşi din generaţia lui, în acelaşi timp şi un prozator de seamă, ca P. Dumitriu a putut să condamne, în 1948, „stilul ermetic" al poeziei moderne, vizat fiind Arghezi să respingă cubismul în pictură (v. articolul **Cum scriem: cum gîndim**), dînd ca model de adecvare stilistică (scriere – gîndire) ignobilul pamflet al lui Sorin Toma din „Scînteia" îndreptat împotriva autorului **Cuvintelor potrivite**, scriind negru pe alb: „Să luăm ca exemplu critica literară a tov. Sorin Toma". Filosoful şi eseistul Petru Dumitriu, în acelaşi număr din „Flacăra", va respinge existenţialismul ca nociv în articolul **Requiem pentru o falsă filosofie.** La fel de vehement împotriva unor posibile influenţe occidentale în artă se arată şi Geo Dumitrescu, poetul care semnase cu trei ani în urmă versurile rebele din **La moartea unui fabricant de iluzii** în „Lumea", în pamfletul **Diligenţa cu otravă,** din care cităm, fără alte comentarii finalul generalizator se putea altfel de concluzii „pozitive": „Ceea ce ne vine din America lui Truman nu mai este artă, este o diabolică otravă. Avem dreptate, prin urmare, avem datoria chiar, să o refuzăm, să o înlăturăm, să ne ferim de ea. Este o datorie care se leagă de propria noastră soartă, de propriile noastre îndemnuri către lumină, către sănătatea acestei ţări, către progresul şi înfrăţirea tuturor popoarelor. Este o datorie faţă de noi înşine, faţă de tînăra noastră republică populară să demascăm scopurile nefaste ale acestui cal troian strecurat în mijlocul nostru, să oprim această diligenţă însîngerată cît mai departe de hotarele noastre." Articolul lui Geo Dumitrescu apărea la rubrica de polemică **Baricada,** titlu preluat de o bătăioasă revistă actuală, pînă la identitatea grafică (contrastul roşu alb) a paginii finale, „Flacăra", 1948, şi a celei titulare, „Baricada", 1990. Dacă tot ce venea din occident în „Diligenţa cu otravă", cum figurează Geo Dumitrescu această primejdie pentru cultura şi „tînăra noastră republică", trebuia respins, în schimb, tot ce venea din Răsărit era mană cerească, dacă ar fi să-l credem pe Harry Brauner care înregistrează în acelaşi număr din „Flacăra", chipurile cu seriozitatea specialistului, astfel de presupuse producţii folclorice: „Foaie verde lin, pelin, / Sus Mareşalul Stalin, / C-a deschis hotarele, / Şi-a unit popoarele, / Şi-a adus democraţia, / De-a-nflorit şi-n România." Hotare deschise în est, cel puţin dintr-o parte, pe unde, încă în 1940, armatele străine nu mai veniseră, ca în **Doina** eminesciană, „de-a călare", ci în tancuri moderne, şi închise în vest, multă vreme, pentru ca nici un gînd liber să nu mai pătrundă în ţara îngenunchită, sărăcită şi umilită. Rezistenţa, sub forma unei literaturi nonconformiste, şi sincronismul european sînt declarate pericole publice. Asistăm, în aceste condiţii, la un fenomen uluitor care conduce la o tragică scindare sufletească: adevărul este gîndit şi minciuna rostită cu voce tare. Oprobriul generează ode, de care beneficiază în primul rînd duşmanul, atît din afară, cît şi cel instalat de acesta înăuntrul ţării.

Păstrez în memorie, ca un fel de semn apăsător al epocii, o imagine jurnalistică a dezastrului în care intra întreaga viaţă culturală şi artistică de la noi în anii de început ai „obsedantului deceniu". Pictura lui Picasso, cu care era ilustrată în 1946, din respect, prima pagină din „Lumea", este prezentată în „Flacăra" nr. 29, 18 iulie 1948 de N. Argintescu-Amza în articolul **Pesimismul şi descompunerea în plastica burgheză contemporană,** ca o culme a ce poate fi mai rău, un „exemplu caracteristic de deformare şi degradare a personajului uman" alături de Chagall, un „exemplu de dezechilibru expansionist mergînd pînă la demenţa", şi de Henry Moore autorul unor „forme anatomice" care sînt „nişte hidoase absurdităţi nişte aberaţii diforme, patologice, de o animalitate respingătoare". Articolul este însoţit de două reproduceri, una din Chagall şi alta din Picasso, sub care sînt agăţate cuvinte batjocoritoare. Neobarbaria instalată acum vrea să rămînă atotstăpînitoare mult timp.

„Obsedantul deceniu", dacă ne referim la perioada istorică impropriu numită astfel, care începe acum şi durează pînă în primii ani din deceniul al şaptelea, n-a produs, cu puţine excepţii bine cunoscute, din destul de numeroase înşirări, adeseori convenţionale, nici o operă durabilă. Tematica rezultată din transformarea, din motive civice şi etice, a experienţei din perioada istorică a celei mai grele şi mai inumane opresiuni, cea stalinistă, în material epic, a exercitat şi exercită, astăzi mai diversificată, o tentaţie puternică asupra romancierilor în primul rînd, dar nu cred că aceştia au scris romane politice, indiferent că ei se numesc Preda, [illegible] sau Buzura, ca să cităm doar trei nume, chiar atunci cînd un anume alegorism din operele lor viza critic totalitarismul sucombat în 22 decembrie. Literatura politică, în sensul exact al cuvîntului (literatură politică) n-am avut decît în anii '50, cu consecinţele dezastruoase cunoscute. Sperăm să nu mai citim niciodată astfel de producţii inspirate din „carnetul agitatorului".

Fiind vorba de literatura oarecum la ordinea zilei, să menţionăm, în final şi un „gen" controversat: scrierile cu caracter documentar, jurnalele, memoriile, mărturisirile de tot felul. Acestea nu pot fi anexate fără discernămînt literaturii. Dacă putem considera literatură, într-un anume sens, **Jurnalul fericirii,** scris după detaşarea de eveniment, de N. Steinhardt, pentru că este opera unui intelectual cu o viziune filosofică originală asupra istoriei, care dispune şi de sensibilitatea scriitorului, dovedindu-se un moralist şi un portretist înzestrat cu harul comunicării sugestive, acest jurnal nu poate fi pus alături de un text anodin, care explorează o experienţă biografică limitată, neconvertită şi neconvertibilă în literatură. Scrierile documentare, care proliferează în perioadele de solicitare politică, urmează să se supună obligaţiilor de obiectivitate deplină ale cercetării istorice pentru a fi utile. Se întîmplă să apară însă şi un soi de produs hibrid, care nu e nici literatură, nici consemnare documentară propriu-zisă. Este bine cunoscut cazul unui calamburist local, altfel nu lipsit de o oarecare invenţie verbală şi de ingeniozitate parodică, ce dă curs, în consemnările sale autobiografice, unor reacţii umorale atît de violente încît nu mai poate deosebi adevărul de neadevăr, deşi pretinde că tocmai aceasta urmăreşte, şi cade victimă propriilor sale invenţii, fără ca pagina astfel rezultată să fie literatură.

Sîntem destul de sceptici în ceea ce priveşte viitorul unei literaturi pe care unii, pripindu-se, sînt tentaţi s-o numească „politică". Peste un număr de ani, vom putea cita, probabil, un număr de astfel de cărţi, între care ne-ar bucura să existe şi cîteva capodopere. Afirmînd o prevalenţă estetică, acestea vor respinge însă orice calificare şi imixtiune din sfera politicului, care ar pune în primejdie autonomia literaturii.

Al. ANDRIESCU

Clipele vieții

Colocviu pe țărmul oceanului [2]

— A trebuit multă suferință, jale și desnădejte pentru ca această întrebare sa și-o pună chiar cei care formează obiectul ei. În general, este întrucîtva acceptabil ca X să pună în chestiune viabilitatea, sau chiar rațiunea de a fi a lui Y. Oricît de crud poate suna, poți spune: „Y este atît de bolnav încît mai bine l-ar lua Dumnezeu" Sau pur și simplu: „Y e pe moarte". Dar pentru ca Y însuși să spună asta, el trebuie să fie într-adevăr într-o stare extraordinar de gravă. De fapt, pînă la ultima clipă bietul om e sigur că mai are cel puțin o clipă de trăit și apoi încă una, și așa mai departe.

Rămîne desigur problema suicidului. Cînd Y însuși începe să întrebe dacă existența sa (mai) este justificată, înseamnă că cel puțin o fractură vitală s-a produs în ființa-i.

Această fisură poate fi de ordin moral, intelectual, fizic, etc. dar ea are întotdeauna o gravitate esențială. Mă opresc aici cu reflecțiunea asupra suicidului; voi mai remarca totuși că popoarele, contrar indivizilor nu se sinucid, nici chiar atunci cînd par gata s-o facă. Chiar dacă intenția sinucigașă este manifestată, ca în cazul Germaniei Național Socialistă factori imponderabili, dar întotdeauna prezenți, ca niște anticorpi, efectuează camaradia sinuciderii să nu devină realmente finală. Să ne gîndim la von Stauffenberg și Rommel în cazul citat, sau la insignificanta facțiune „bolșevică" din Rusia în plin proces de autodistrugere.

— Deci analogia individ-popor e cel puțin într-un punct invalidă: persoanele se pot sinucide, popoarele nu. Dar indivizii mor, iar eu revin cu întrebarea, popoarele mor și ele?

— Analogia de care vorbești are toate cusururile oricărei analogii, și mai mult decît atîta. Pe de altă parte, ea poate fi un instrument util în mintea cuiva ca rezultat al unui dubiu ontologic, al îndoielii cu privire la rațiunea de a fi a propriei ființe. Ființa se pune ea însăși sub semnul întrebării. Aceasta, în ciuda invalidității analogiei individ-popor, mi se pare totuși valabil, à revers, și în cazul popoarelor.

— Nu prea te înțeleg.

— Vreau să zic că atunci cînd în mijlocul unui popor își face loc întrebarea dacă nu cumva poporul se stinge, sau e sortit stingerii, sau dacă mai are dreptul să existe, e un semn că ființa națională e subiectul unei rupturi interioare analogă, în cazul persoanelor, cu ceea ce produce sindromul sinuciderii. Sau de o gravitate comparabilă.

— Nu cumva exagerezi semnificația, gravitatea acestor autochestionări?

— Negarea dreptului de a exista al unor popoare nu este cîtuși de puțin ceva nou. Poporul hebreu a cunoscut soarta asta numai o dată. Iar Molotov în 1945: „România? Incident stupid în oceanul de slavi." Și vezi bine, ambele popoare continuă să viețuiască.

— Punctul tău e valabil. Dacă X a decis că Y trebuie să moară, el ar putea în definitiv să-l ucidă, deși mai rezonabil ar fi să aștepte pînă cînd Y va muri „de la sine". Pentru că e lucru sigur că Y va muri mai devreme sau mai tîrziu.

— Dar Molotov n-a avut răbdarea să aștepte pînă cînd „incidentul stupid" s-ar fi rezolvat în mod natural.

— Într-adevăr, el n-a avut răbdarea să aștepte în pasivitate, ci și-a dat toată silința, în remarcabil de lunga sa viață, să grăbească „soluția finală" a zisului „incident". Dar să-l lăsăm pe Molotov acolo unde-i este locul, și să revenim la oile noastre. E una să se refuze din exterior dreptul de a exista al unui popor, și alta e ca insuși acel popor să se îndoiască de propria-i rațiune de a fi.

— Și totuși n-am răspuns încă întrebării noastre inițiale: pot popoarele muri?

— Ei bine, depinde ce înțelegem prin moarte. Dintr-un punct general de vedere, nimic nu moare cu totul, cu atît mai puțin o entitate în mare măsură de ordin spiritual cum este un popor. Creștinismul, ca dealtfel și alte religii și doctrine filosofice, afirmă imortalitatea spiritului. Din punct de vedere creștin-ortodox, de exemplu, sufletul lui V.M. Molotov continuă să existe, undeva, „la locul lui", loc pe care nu-i tocmai greu să-l ghicim.

Pe de altă parte e neîndoielnic că există pentru toți un moment cînd murim, și că se termină ceva atunci. S-a terminat „viața pămîntească". Și dacă nu știm prea bine ce este moartea, avem o idee, în cele din urmă, despre ce este „viața pămîntească". Sfîrșitul ei, pentru individ, este moartea. (O definiție prin negație, precum vezi. Ceva e sfîrșitul prezenței, absența definitivă a ceva).

Dacă am vrea să perseverăm în analogia individ-popor, ce zici de ideea că „viața pămîntească" a unui popor este istoria lui ca atare?

— Destul de tentantă.

— Dar complet inoperantă.

— Cum așa?

— Să zicem că X a murit la 23 octombrie 1986 în orașul Gorki. Dar cînd și unde a murit Populus Romanus? 476? 1806? Nu mi se pare plauzibil că dispariția oficială a instituțiilor politice și de stat ale unei nații înseamnă dispariția sa de entitate, în general. Romanii au continuat să existe și după căderea Romei. Pe de altă parte e mult de cînd nu mai există un Populus Romanus, ci un popor italian, unul francez, un popor român.

— Poporul roman s-a stins așadar. La fel și cel grec.

— Ești sigur?

— Imperiul persan, Ninive, Babilonul, Egiptul și Bizanțul... „Ploaie de stele".

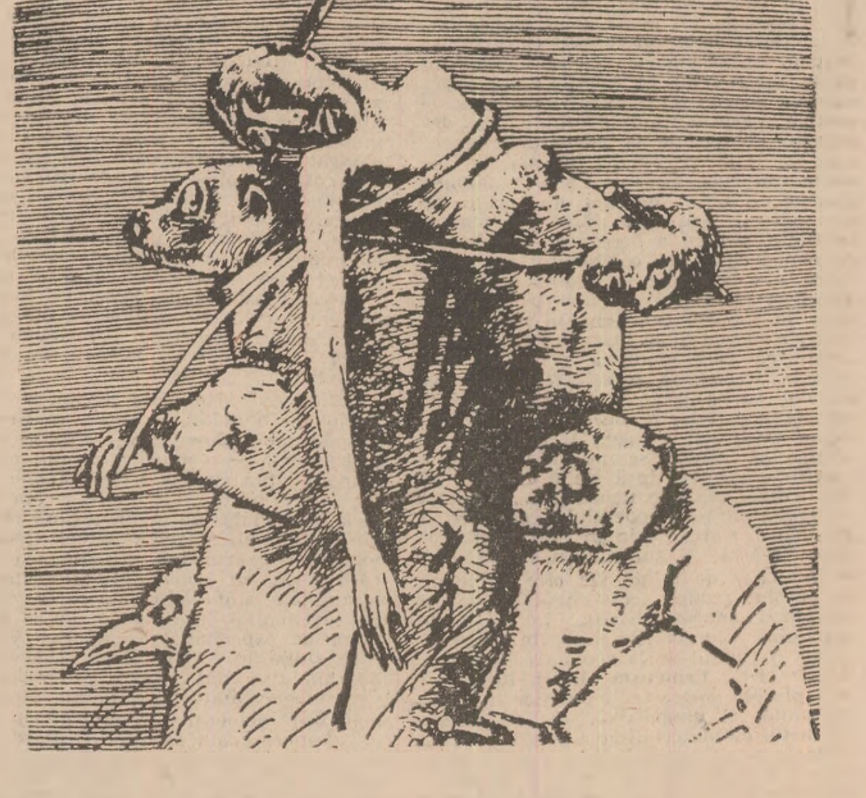
— Nu sunt convins. Și asta nu din teama că admițînd premisa că popoarele mor asemenea persoanelor, am admite implicit că a pune sub semnul întrebării supraviețuirea poporului român are o justificare logică. În fond, nodul problemei nu este dacă o asemenea întrebare e logică sau nu, ci care sunt motivele și semnificația faptului că ea apare acum tot mai insistent, în mijlocul însuși al poporului respectiv.

. . . .

— Dar, dragul meu, iată că și dimineața aceasta s-a sfîrșit. Și mă tem că n-am făcut nici un pas înainte spre „soluționarea" dilemelor noastre. Cu privire la acest progres staționar, ni se potrivesc cuvintele Poetului:

„Iar noi locului ne ținem
Cum am fost așa rămînem."

Mihai URSACHI

observator

OROARE DE PERSONALITĂȚI, TEAMA DE LIDERI

● Un ridicol nebun ● AZI propune exilarea intelectualilor independenți ● Ar fi plin de haz, dacă n-ar fi foarte trist ●

Ne amintim cu toții formele delirante pe care le luase procesul de distrugere a personalității, a oricărei forme de personalitate în vechiul regim. Trebuia „făcut totul" pentru ca acestea, ca purtătoare de voce proprie — deci de opinie —, să nu reușească prin nu știu ce minune să se afirme, să capete un contur prea pronunțat. De la contraselecția funcționînd în mai toate domeniile, trecînd prin procese de intenție, tot felul de sancțiuni și sfîrșind cu exilul forțat sau instigarea la exil nici o metodă de anihilare a personalităților, de ocultare a lor, chiar de distrugere nu era ocolită. Unele mijloace — cum ar fi, de pildă, interzicerea la un moment dat de a se tipări pe coperțile cărților fotografiile autorilor în viață, cu excepția unuia singur — erau, desigur, de un ridicol nebun. Din nefericire, această „oroare de personalități", această teamă obscură de lideri autonomi în orice domeniu s-a transmis aproape intactă și în această „epocă de tranziție", încît te și întrebi „încotro anume tranzităm", „către ce ne îndreptăm".

Fenomenul nu doar că s-a păstrat, ceea ce ar fi fost oarecum natural, măcar în virtutea unei anume **legi a inerției sociale**, dar în unele privințe pare a fi căpătat manifestări chiar mai aberante. Deși, în principiu, scena de joc pentru diferitele personalități pare a se fi extins, de asemenea și repertoriul lor posibil, nu se poate spune că existența lor n-ar produce groaznice frisoane celor obișnuiți „de-a pururi" cu monologul unei singure personalități hipertrofiată după modelul „odiosului". Altfel, cum ne-am putea explica neîncetata — nici măcar după încheierea jocului electoral — campanie de denigrare, calomniere și insultare gravă la care sînt supuse, cu o obstinație demnă de o cauză mai bună, cele cîteva nume ce s-au impus în cîmpul nostru politic sau, mai pe larg, public de presa fesenista și pro-guvernamentală. Este vorba bineînțeles de personalitățile opoziției sau de cele independente, celelaltei care sînt „cu noi, dintre noi, pentru noi", bucurîndu-se în aceeași presă de un elan encomeniastic demn de defuncta „epocă de aur". Oricărui om cu oarecare bunăcredință și ceva ținere de minte nu poate să i se pară decît dezgustător modul în care sînt tratați în **Azi**, dar și în **România Mare** (cu ce drept vor fi uzurpat acest nobil nume doi din cei mai deșănțați apologeți ai lui Ceaușescu și ai „sinistrei sale soții" e o întrebare care merită pusă măcar din onestitate) sau alte fițuici mai obscure, intelectuali care au riscat ceva și **înainte de 22 decembrie** pentru ca lucrurile să se îndrepte și în România. Mă refer la Ștefan Aug. Doinaș, Ana Blandiana, Doina Cornea, Octavian Paler, Radu Filipescu, Gabriel Andreescu Gabriel Liiceanu, Alexandru Paleologu și chiar Andrei Pleșu care, deși în echipa guvernamentală, nu se bucură de un tratament mai bun. Aceștia și alții au fost transformați în adevărate **ținte vii**, adesea de aceiași publiciști ce înălțau imnuri și ode lui Ceaușescu și jumătății sale. Pe vremea cînd Radu Filipescu sau Petre Mihai Băcanu făceau pușcărie pentru lupta lor anticomunistă, Eugen Barbu și Corneliu Vadim Tudor îl asemuiau pe Ceaușescu cu Pericle, cel din urmă distingîndu-se și prin sutele de versificări dedicate defunctei perechi „prezidențiale". Acești oameni ori ne consideră pe toți niște cretini fără memorie, ori sînt de o ticăloșie dificil de găsit în altă parte. De pildă, în Ungaria, Polonia sau Cehoslovacia sutele sau miile de lichele, pe care le-au avut și ei, au avut elementarul bun simț să păstreze de o bună bucată de timp tăcerea. Da, dar România pare a fi țara tuturor posibilităților, devreme ce fostul călău ideologic Eugen Florescu își poate permite să scoată o revistă, iar un Eugen Barbu e din nou **patron**, de această dată de „fundație, revistă și editură". Se pare că sutele de tineri care au murit în decembrie au făcut-o numai pentru ca respectivii și ceilalți ca ei să prospere.

Să fie vorba, aici, de o **tactică de partid?** În oarecare măsură, probabil — trebuia aplicată „tactica pămîntului, pîrjolit" pentru ca **F.S.N.**-ul să-și poată impune proprii candidați, în marea lor majoritate din categoria „dalmațienilor". Atunci, pe lîngă liderii partidelor de opoziție și candidații acestora, au căzut victimă și personalitățile independente sau aparținînd unor grupuri de acțiune civică. Numai că jocul electoral s-a încheiat, iar campania nu dă deloc semne că s-ar fi liniștit. Ceea ce mă face să cred că este vorba de mai mult decît de un simplu calcul electoral. Ca lucrurile să evolueze atît de josnic, rămîne de bănuit că directivelor partizane s-au adăugat și propriile resentimente ale acestor gazetari de doi bani, resentimente provocate de propriile lor neputințe și neîmpliniri, de invidia și ura mocnită în sufletele lor liliputane față de tot ceea ce înseamnă valoare și împlinire spirituală. În fond, cînd ai aceeași vîrstă cu Gabriel Liiceanu și ai făcut același tip de studii, iar el a scris cărți, a tradus pe Platon și Heidegger, bucurîndu-se de apreciere în țară și, în străinătate, în vreme ce tu n-ai putut citi mai nimic pe lîngă etichetele a mii de sticle de votcă și n-ai scris decît „editoriale" și discursuri pentru „moștenitor", cum l-ai putea — nu iubi, doamne ferește —, dar măcar judeca fără părtinire? Iar dacă „moștenitorul" n-a moștenit nimic, nu contează, te poți ocupa și de „succesorul" extra-familial. Sau — cum ar putea avea vreun respect pentru oamenii de cultură și pentru gîndirea autonomă cineva care a absolvit matematica și, nereușind să se împlinească în domeniu, a eșuat în gazetăria sportivă și în alcătuirea de „note informative", fapt pentru care a și fost dat afară de colegii de redacție după 22 decembrie? Sigur că n-ar putea avea acest tip de respect, iar notele informative se pot face, după cum vedem, și public, în presa „de azi" nu doar în cadru conspirativ.

Toate aceste „metamorfozări în continuitate" ar putea să pară pline de haz, dacă n-ar fi foarte triste. Pentru că toate calomniile și minciunile revărsate asupra oamenilor de cultură adevărați nu se petrec în mici discuții, nici în manifeste confecționate în cîteva sute de exemplare, ci în ziare tipărite în sute de mii, poate chiar un milion, dacă ne gîndim la **Azi**, cel mai extremist cotidian din România, editat de **Frontul Salvării Naționale.** Numai că, mă întreb, cine ar putea crede că națiunea poate fi salvată prin aceste revărsări de ură neputincioasă și de noroi calomniator. În mod sigur însă, în acest fel, națiunea se scindează, cum s-a putut vedea și pe 13–15 iunie. Cui folosește, oare, această scindare, în momente decisive pentru viitorul țării noastre? Țării — în nici un caz; **Frontului** — nu cred; guvernului, care are nevoie de pace socială pentru a-și promova **programul** — cu atît mai puțin. Și, totuși, acest fluviu imund continuă, alimentat de cele mai curioase izvoare. Inși de care n-a auzit nimeni, care n-au produs nimic pînă acum și nici nu dau semne că vor produce vreodată ceva, insultă, calomniază, vatori ai neamului" propune cîtorva din cei mai valoroși intelectuali români nici mai mult nici mai puțin exilul! Acest lucru nu se întîmpla nici măcar pe vremint, dau „soluții", desigur „radicale". Una din acestea mi-a ridicat pur și simplu părul măciucă. Unul din acești „salvatori ai neamului" propune cîtorva din cei ma valoroși intelectuali români nici mai mult nici mai puțin decît exilul! Acest lucru nu se întîmpla nici măcar pe vremea lui Ceaușescu, deși o bună parte din acești intelectuali i se opuseseră direct. Bănuiesc că ipochimenul își imaginează că are umor. Îl asigur că nu are. Este înzestrat în schimb cu o enormă și sfidătoare lipsă de bun simț. Într-adevăr, bine ar arăta România cu toți intelectualii de anume valoare în exil — ca și cum n-ar fi plecat destui în ultimii 45 de ani! — înlocuiți, peste noapte, cu vechii activiști de partid sau din presa de partid metamorfozați în „luminători ai neamului". Apără, Doamne, România! Dă-le, Doamne, mintea „cea de pe urmă", dacă mai au vreo minte, fie și la... urmă.

Liviu ANTONESEI

P.S. Ce să mai spun de Marian Munteanu care e supus unui proces de exterminare fizică și psihică numai pentru că pare a avea toate datele unei adevărate personalități autonome și, mai ales, caracter.

„Ispita lucidității"

Devenind o formă de rezistența impotriva deznaționalizării, unul din principalele mijloace de păstrare și impunere a limbii române, poezia basarabeană nu a mai avut condițiile — și poate nici aspirația — de a deveni un lux, o desfătare gratuită a spiritului, ci, dimpotrivă, s-a apropiat tot mai mult de condiția de document, de manifest în stare să trezească, să lumineze. Sensurile politice și sociale au căpătat o mai mare importanță față de cele estetice, cititorul dorind să găsească mai curînd un model etic, decît să fie sedus de perfecțiunea artistică. Poetul-luptător s-a întors instinctiv la condiția de semi-anonimat, anihilîndu-și treptat propria-i personalitate, transformîndu-se în cel care trebuie să corecteze o istorie trucată, să exprime adevărurile comune tuturor, imposibil de ignorat. Eticul trece înaintea esteticului, versurile urmărind imediate transformări în real și modificări ale conștiințelor. De aceea și limbajul rămîne direct, accesibil, familiar, păstrînd o mare doză de oralitate, neintroducînd nici un fel de neliniște. Imaginile sale fac parte din fondul deja cunoscut, iar textele se asamblează din bucăți asemănătoare. Generozitatea mesajului contează cel mai mult, stîngăciile și imperfecțiunile putînd fi bine ascunse îndărătul său. Exaltarea și respectul aproape mistic pentru texte în realitate mediocre înlocuiesc judecățile de valoare, anulînd pînă la urmă chiar discernămîntul critic. Multe din paginile care dezarmează prin fixitatea lor și evidenta lipsă de valoare sfîrșesc prin a fi acceptate, chiar venerate pentru utilitatea imediată, pentru „credința în spusa lor". Criticile și revoltele nu și au locul aici, părînd adevărate blasfemii, atentate la integritatea limbii române.

•

În ciuda ascendentului pe care pașoptismul îl poate avea asupra lor, Teo Chiriac și Vasile Gârneț* se distanțează de retorica facilă, alegînd un drum opus celui al poeziei „angajate" căutînd mereu să și recupereze și să-și cultive propria individualitate, să deplaseze atenția de la adevărurile generale la cele personale. Poezia lor se naște din ceea ce Teo Chiriac numea „foame de mine", de fapt din dorința de a-și răscoli fără milă, fără menajamente ființa, pentru a descoperi urmele cele mai intime ale contactului cu realitatea și a le scoate la lumină o dată cu poemele. Scriitorul nu mai poate vorbi doar în numele celorlalți, al maselor și tînjește mereu după propriu-i corp, după alcătuirea ce-i modifică neîncetat discursul. Scrisul ca o selectare dintr-un arsenal cunoscut nu-l mai mulțumește. refacerea textelor pe seama locurilor comune nu-l mai atrage; treptat, scrisul ajunge să capete semnificația gravă a sacrificiului care, însă nu o exclude pe cea a unei posibile uciderii: „...se adună în grabă inima / poetului încă pulsînd de iubire / și se taie în felii microscopice fiecărui / suferind îi revine cîte o fărîmă / de inimă vie cîte o fărîmă de absolut / după acest ritual biblic toți suferinzii adorm fericiți... în saloanele spitalului / lumînările negre brusc se aprind // cireșul de la geam și-a ieșit din minți" (T.C., **Ermetism clinic**). Ideile nu mai plutesc abstracte și patetice în masa poemului, ci dimpotrivă, se resimt de contactul cu materialitatea poetului, mărturisesc despre transformarea pe care-au suferit-o străbătîndu-l. Poemele depășesc faza evocărilor idilice, se lasă torturate și torturează prin violența imaginilor, prin insolitul asocierilor, prin materialitatea dobîndită. Ochiul tinerilor poeți înregistrează mișcări imperceptibile, imaginația le este biciuită pînă ce cotidianul își dezvăluie completa lui absurditate, lipsită de repere și plină de ritualuri misterioase, ilogice: „Seara tăcem / purtătorii de umbră / se dezbracă-n oglindă / duhul căderii invadează / ungherele ca pe o pastă informă și răceala misterioasă se lasă-n odaie / precum colbul peste esplanade // la pronunțarea cuvîntului..." (V.G. — **Ritual**). Relația cu realitatea devine ambiguă, oscilînd între stăpînirea demiurgică, strigătul de victorie și amenințarea permanentă, între puterea de a transforma totul în cuvînt și atacul brutal, neașteptat. Conviețuirea de pînă acum cu o realitate coerentă nu mai este cu putință, fie datorită disoluției oricăror repere, fie a schimbarilor poetului, devenit un factor perturbator al unui presupus echilibru. Paralelismul între poezie și istorie este abandonat în favoarea explorării interiorității anulate pînă acum. Înainte de a fi un îndreptar pentru ceilalți, poezia încearcă să dezvăluie măcar o parte din profunzimile celui ce a creat-o. Realitatea nu este numai una obiectivă, exterioară, ci, treptat, se îmbogățește cu toate experiențele personale, cu viața intimă. Stăpînirea realității se dovedește a fi o simpla iluzie: este imposibilă separarea ei de imaginar, împiedicarea fuziunii lor într-o zonă incertă, cu „peisaje bolnave", otrăvite de secrețiile celui ce resimte din plin absurditatea lumii și a sa ca parte a lumii: „Am macerat ficțiunile / și visele / ale mele și ale prietenului meu / bun și ușor aerian / dar nu reușesc / decît peisaje bolnave" (V.G. — **Peisaje bolnave**). În mod neașteptat, poezia se dezice de rolul ei absolut benefic, nu mai este doar o formă de iluminare, ci, la rîndul ei, și o născătoare de monștri, alimentîndu-le sîngele putred. Regăsirea zonei de umbră a creatorului redă și versurilor o profunzime ce presupune inițiere, anulează relațiile familiare cu cititorul, obligîndu-l la o detașare de real pentru a putea percepe poezia. Poeziile nu mai pot fi descifrate în același fel ca și scrierile istorice, asemănarea între poezie și istorie încetînd să mai fie una perfectă.

Temele obsedante — exilul, înstrăinarea de Dumnezeu, deznaționalizarea — continuă să apară în poeme, însă nu tratate detașat, din exterior, ca probleme ale colectivității, ci presupunînd imprevizibila reacție a interiorității, personalizarea lor. Orașul devine un loc de exil, cuvintele capătă o materialitate grea, se transformă adesea în instrumente de tortură, peisajele familiare pot adăposti Criști răstigniți. Toate frînturile acestea ale unui spațiu absurd se dilată la infinit, statuile suferă asemeni ființelor vii, fețele trecătorilor se mineralizează, alcătuind „peisaje bolnave" unde nu mai persistă nimic din liniștea și entuziasmul de dinainte. Peste toate plutește o tristețe imposibil de alungat, paralizantă, care înlocuiește indiferența de pînă acum pentru suferințele personale. „Absurdia" devine spațiul în care poetul descinde zilnic, jertfindu-se, otrăvindu-se, participînd cu toate cuvintele sale la complicitatea victimei cu cel care torturează, regăsind uneori „confortul patului lui Procust". Împărțirea între călăi și victime se dovedește, parcă, inutilă, scriitorul nemaiavînd inocența de a crede că locurile nu pot fi schimbate.

Neliniștea existențială devine și o neliniște a textelor — între conținut și formă stabilindu-se, în sfîrșit, o corespondență — versurile resimțind permanent lupta cu ideile și cuvintele. Astfel, orice poem și-a pierdut luminozitaea artificială de pînă acum, nascîndu-se dintr-un sîngeros război al cuvintelor care zdruncină atît liniștea celui care scrie, cît și calmul cititorului. Obișnuințele sînt lăsate deoparte, absurdul existențial însoțindu-se cu o poezie plină de asperități, de asocieri șocante care tulbură: „Cît sînge, Doamne, / Scurgîndu-se din rănile cuvintelor... / cuvinte decapitate de ghilotina dinților / metafore incinerate în crematorii / rime desperecheate de zborul piezis al unui secol de plumb /.../ Doamne, ce nebunie,: / nu, nu de moarte mi-e teamă / ci să mai dau naștere cuvintelor" (T.C. **Războiul cuvintelor**). Drama cuvintelor, drama limbii ucise nu mai este asemeni unui rău abstract, ci trăită cu toată intensitatea unei experiențe existențiale. Limbajul și-a depășit condiția de simplu mijloc de a transmite mesajul, devenind mobilul său, carnea sa. Din ce în ce mai încifrat, „alunecînd în metaforă, apărîndu-și propria existență, limbajul marchează ruperea definitivă a poeților tineri de tradiția pașoptistă și sincronizarea lor cu literatura modernă.

Gabriela GAVRIL

* Teo Chiriac, **Salonul 33**, Chișinău, ed. Literatura artistică, 1989; Vasile Gârneț, **Peisaje bolnave**, Chișinău, ed. Literatura artistică, 1990.

Generații

Repetata sabordare a realului într-un univers fictiv definește un volum în care tonul este acela al narării directe, naturale, iar tematica, așa cum ne-o arată și singurul titlu de secțiune al volumului, **autobiografie** (secțiune, de altfel, destul de vag delimitată, ceea ce ne face să-l simțim mai curînd ca un subtitlu al întregului volum decît ceea ce vrea să fie), ne-ar aduce la unul din locurile comune ale poeziei actuale, experiența trăită. Lucrurile nu sînt însă chiar atît de simple. Imagini care par a ține de domeniul realului sînt în mod conștient și explicit de altfel — cedate fanteziei, ficțiunii. Sînt multe de spus despre felul cum se realizează trecerea, această cedare a realului unui imaginar care evident este gîndit să îmbogățească universul imagistic al cotidianului (**cronofagia** ar fi din titlul pornind un poem care explică destul de clar unghiul din care este privită realitatea, respectiv ca invenție, ca act de voință, ceea ce nu ar fi decît teama de imobilism: „prietenii mei dispăruții decupați din jurnale / chiar dimineața, cînd am inventat realitatea / mai mult din teamă / că nu se mai petrece de acum încolo / nimic."). Atitudinea voluntară a poetei se traduce deseori prin preferința pentru persoana întîi masculin („...sînt singurul deci / îngrozit spectator", etc.: „solitar călător" — **pluralul singurătății**), avînd ca alternativă o femeie dominatoare („Călugărița / insectă suverană a dragostei / gurmandă cu fălcile ascuțite devorînd / carnea supusului mascul") și, din această poziție privilegiată, mai răzbate un eventual fior visceral, să zicem feminin: „născut din nou după ce i-ai străbătut viscerele / digerat recompus înăuntrul placentei — un glob luminos / ghemuit ca un cerșetor pe o bancă" — **steaua sudului**.

Spuneam însă că volumul poate fi definit cel mai bine prin obsesia abordării realului într-un univers al imaginarului. Strategiile acestei sabordări, deși multiple „sînt în general reluate în mai multe poeme: vis, ecran, fotografie, film, amintirea celuilalt, colaj, oglindă, radiografie, decor, carte („ a dormit și a visat /.../ văzuse sau doar își imaginase odată"; „iar / în ecranul papetăriei rulează pînă tîrziu / filmul existențelor pasagere"; „un jurnal din război fotografii în sepia: / aveam șapte ani iar tatăl meu aceași vîrstă"; „o scenă — un film vechi de război"; „întotdeauna vine cineva se apucă să-mi povestească / ce-i trece prin cap / și mă trezesc că mi se-ntîmplă tot mie"; „colaj de imagini — capitală a întîlnirilor trecute"; „mon cher stau aici realitatea îmi parvine / într-un unghi imposibil prin oglinda mare din față"; „aceasta este radiografia / acesta este actul de naștere"; „mă trezesc dimineață și, ce crezi, / madame bovary alături de mine!". Imaginea ne parvine deci distorsionată, indirect și undeva la limita dintre real și imaginar. Iar atunci cînd apare un fapt autentic, transmis direct și fără distorsiuni, sîntem avertizați de la bun început: „un fapt autentic: pot să te anunț / chiar acum pe suvenir la numărul patru / cad sub buldozere treptele unde am așteptat / o seară întreagă".

Evident, acest joc dintre real și imaginar nu epuizează toate posibilitațile cărții. Unele poeme sînt scrise într-un cu totul alt registru, cum ar fi **poem** sau **steaua sudului**, din care am mai citat, dar sînt tentat să mai extrag cîteva versuri pentru încheiere; este însă foarte greu, poemul, de un exotism de foarte bună calitate ducîndu-te foarte, foarte departe, mai curînd în tine decît în spațiu, rămîne ca o alternativă la linia dominantă a volumului și o incitare a curiozității cititorului.

Trebuie să recunosc de la bun început că Nora Iuga a fost, de la primul volum citit, **Inima ca un pumn de boxeur**, un mister pentru mine. Sau, mai precis, modul în care a fost și este receptată poezia ei, cu o oarecare indiferență. La primul contact cu poezia Norei Iuga m-am gîndit că trebuie să fie o poetă foarte tînără, probabil din ultimul val al poeziei românești, însă rămînea și așa bizară tăcerea care învăluia, cel puțin pentru mine, numele ei. Ideea că trebuie să fie vorba de o poetă foarte tînără mi-a fost întărită de un volum anterior, **Opinii despre durere** (1980), găsit întîmplător, la mult timp după apariție, în rafturile unei librării. pe coperta a patra a acestei cărți sînt de găsit cîteva aprecieri foarte lucide ale lui Lucian Raicu. Le reiau, după zece ani: „...poetă și atunci cînd nu are aerul, cînd face totul pentru a se apăra de poezie ca de o calamitate naturală, ca de o nenorocire venită din senin... la Nora Iuga tentativa de a-și pierde urma, de a se ascunde și pînă la un punct de a se falsifica, nu pare deloc nefirească. Astfel calitatea lirică rămîne în afara oricărei îndoieli. Smulgîndu-se ispitelor ușoare ale poeziei abuziv feminine în cadrele căreia se uită îndeobște că actul poetic nu e totuna cu cel vital, lirica Norei Iuga își configurează o dependență rebelă, foarte promițătoare, întemeiată pe libertatea de spirit". Apărută în anii în care poeții generației '80 își făceau debutul, Nora Iuga se insera perfect în noua tendință a poeziei românești.

Lucrurile s-au limpezit, repet, pentru mine, odată cu **Piața cerului** (1985). „Cu cît îmbătrînesc regret tot mai mult că nu mi-am cunoscut generația. M-am căsătorit cu un bărbat mai tînăr decît mine, am debutat la treizeci și cinci de ani alături de poeți de douăzeci și cinci. (...) Deși jumătate din tinerețe mi s-a șters din creier și din simțuri, mi-a rămas o privire ca un microscop miraculos prin care disting încă splendoarea inconștienței, măreția curajului, virtuțile nebuniei. De aceea mă însoțesc de fiecare dată cu noii veniți, dintr-o vitală nevoie de a-mi repeta mereu și mereu chipul acela exasperant și irezistibil, o mică sălbăticiune care nu dă doi bani pe toate normele lumii, stîrnind deopotrivă dragoste și abjecție..."

Să te afli la granița dintre două generații se plătește, se pare, destul de scump. În **Cîntece** (1989) apar tușe amare, autopersiflante: „a fost pe vremuri o poetă / și-a dispărut ca o cometă / nici un ochean n-o mai află / că-a fost mîncată de-o sardea" — **enită**.

Volumul uimește prin plăcerea de a experimenta: trei secțiuni în trei maniere diferite, de la una dedicată memoriei lui Miron Radu Paraschivescu, **Pe-un picior de plai** („Frunză verde trei creitari / Întîlnii trei caîrari / Doi e-lare și-unu drept / C-o țigancă-nfiptă-n piept" — **Pe cărarea din Făget**), trecînd prin poeme ce ne amintesc **Cîntecele naive** ale unui poet pe care bine-l cunoaștem cu toții („era atît de foarte bine / cînd pe faleză ne plimbam / aveai o rochie cu buline / și-un cocker negru dolofan") și ajungînd la poeme cu un suflu mai amplu, mai apropiate de cele cunoscute din volumele anterioare, dar străbătute uneori de tentația renunțării („am să-mi aleg un loc ascuns / un debarcader părăsit din deceniul al treilea / o cobră mov și o duzină de discuri / am cincizeci de ani! / am dreptul să-mi pensionez poezia". Știu eu, doamnă, dacă aveți dreptul?

Radu ANDRIESCU

Ramona Fotiade, Un atelat de hîrtie, **Ed. Cartea Românească, 1990.**

Nora Iuga, Cîntece, **Ed. Cartea Românească, 1989.**

ÎN EXCLUSIVITATE

Eram nişte captivi de lux

o cnnvorbire cu un lucrator din S. R. I.

A discuta cu cineva care face parte din „aparatul" Securităţii nu este ceva ieşit din comun. Asta pentru simplul motiv că, oricînd, intrînd în vorbă cu insul de lîngă tine, suavul cumpărător al oficiosului „Dreptatea", acesta poate lucra în numita instituţie. Sau un alt caz: ceri în farmacie cîteva tablete de calciu şi ţi se răspunde că nu este de cel puţin două luni; te indignezi, poate ridici şi tonul şi întîmplător un individ şters, aflat în preajma ta, se arată gata să-ţi ţină companie. Da, domnule, nu s-a schimbat nimic, ex- **clamă acesta. Îl priveşti, surprins, intri în conversaţie cu el, îţi verşi năduful, dar nu ştii că a doua zi întreaga „balivernă" va fi consemnată conştiincios într-un raport confidential privind „starea de spirit" a populaţiei. Vă propunem în continuare o conversaţie cu un astfel de „funcţionar"; din motive de „securitate" (sic!) îl vom numi domnul Moţui.**

— Unde va prins ziua de 22 decembrie?

— La Unitate, fireşte. Aşteptam să vină armata. Nu a fost o aşteptare prea plăcută. Mă gîndeam la varianta arestării, uneori şi la aceea a execuţiei..

— Şi cum s-au purtat?

— Cum, necum, n-aş vrea să-mi mai amintesc... Nu este o amintire prea plăcută. Am scăpat destul de ieftin, prin comparaţie cu cei de la Sibiu: am fost numai înjurat vîrtos, umilit, dezarmat. Cei de la Sibiu au fost băgaţi într-un bazin de apă, gol, desigur. Şi au stat aşa pînă cînd unii şi-au pierdut minţile. Cereau să fie împuşcaţi pentru că au lucrat pentru Ceauşescu. Repet, am scăpat destul de ieftin. Dar, în ceea ce ne priveşte, „armata n-a fost cu noi"

— Şi după?

— După m-am gîndit să părăsesc această blestemată meserie.

— Cum adică? Salariile sunt mari, avantajele asijderi...

— Pe naiba... N-au fost chiar atît de mari, pe cît credea omul de rînd...

— Nu cred. Se povesteau lucruri minunate despre magazinele proprii de aprovizionare, despre tot felul de facilităţi. Au existat, de pildă, priorităţi la apartamente?

— Da, acestea da. Dar gîndiţi-vă că în această privinţă mii de oameni se descurcau prin sistemul relaţiilor, neted spus prin corupţie. La Iaşi, după cîte am aflat, a existat unul Popovici, apoi Plătică, o reţea întreagă... Cred că şi astăzi mai au provizii.

— Deci aţi vrut să vă retrageţi, sau cum se spune să „demisionaţi". Dar după cît ştiu, exista o convenţie scrisă...

— Nu, chestii de astea nu se scriau, multe nu se treceau pe hîrtie la noi.

— ...deci una nescrisă, un soi de contract sau, mai bine, un pact între Organ şi subordonaţi. Timp de ani buni nu puteai părăsi sistemul din proprie iniţiativă. Doar dacă erai inabil sau incomodai pe un şef...

— Nu, odată ajuns aici nu mai puteai evada. Chestia cu contractul era o simplă momeală. Mai ales pentru cei de la Şcoala de ofiţeri, adică pentru tineri... Nu puteai să te retragi cînd vrei, nu puteai să te mai retragi deloc. În plus unde să pleci? Erai deja prins în reţea, în plasă, ca un fluture. Suspiciunea era totală, chiar în rîndul nostru. Dreptul la intimitate ne era refuzat. Cu soţia discutam bucătărie, de pildă. Fireşte, noi urzisem toate aceste metode diabolice dar de la un moment dat, efectul se întorsese şi asupra noastră. Ca în povestea cu „ucenicul vrăjitor": nici noi nu mai puteam controla consecinţele. Asta-i, eram nişte captivi... Poate mai bine plătiţi cu restul populaţiei, dar eram nişte captivi.

— Cînd a fugit Pacepa aţi fost cumva în pericol?

— Nu, eram prea mic în grad. Marile seisme au fost în rîndul „boşilor". Noi, am trecut, probabil, prin nişte verificări discrete...

— Aţi citit, nu mă îndoiesc, „Orizonturi roşii". Cît este adevăr din ceea ce brodează acolo Mr. Pacepa?

— Da, am citit-o cu toţii. A fost un **Shogun** pentru noi. Circula pe sub mînă, la preţuri extrem de pipărate. Însă ce povesteşte el, pentru noi erau lucruri destul de cunoscute. Pacepa n-a divulgat tot ce ştie, în plus, mai înfloreşte pe ici pe colo, prin părţile esenţiale. De pildă, multe din episoadele legate de „clanul Ceauşescu" sunt trase binişor din condei. Ca să ai cititori, trebuie să le dai ceea ce aşteaptă, nu-i aşa? Pacepa e un scriitor mediocru şi un caracter nul. Pentru publicul românesc cartea sa va fi o mare deziluzie. Noi am citit-o, cum am spus, dar ca pe un fel de comedie. Americanii au luat-o în serios. Cu atît mai rău pentru ei. Am păreri destul de proaste despre gustul lor. Să luăm filmele...

— Nu, să trecem peste kitsch-uri gen „Superman"...

— Da, o porcărie curată...

— ...şi să discutăm altceva. Ce înseamnă, de fapt, mult trîmbiţata „restructurare a Securităţii"?

— Un lucru simplu, inventat chiar de Ceauşescu: **rotirea cadrelor.** Îl iei pe om de ici, îl muţi dincolo, totul rămîne ca înainte...

— Nu cred...

— Cred şi nu cerceta... Tocmai pentru că pare absurd trebuie să crezi. Asta a fost o gogoriţă electorală. De la cei nici 9 000 din comunicatul d-lui general Stănculescu la cei 16 000 „acceptaţi" într-o doară de preşedintele Iliescu, diferenţa e, cum să zic, destul de mică, nesemnificativă. Dacă v-aş spune că suntem 160 000 ar avea vreo importanţă pentru Dvs.? Scopul este să produci frică, suspiciune, teroare. Dacă poţi face asta cu 100 de oameni este perfect. Am fost cîţi au trebuit pentru a ne înspăimînta pînă şi pe noi. În fond, n-am fost pînă în 20 mai decît o „marfă electorală". S-a jucat pe spinarea noastră viitorul ţării. Dar au nevoie de noi...

— Cine?

— Cum cine? Guvernanţii de astăzi, guvernanţii de mîine. Dacă veneau ţărăniştii la putere am impresia că la fel procedau. Suntem indispensabili...

— La ce?

— Cum la ce? Omul nu trebuie supravegheat, controlat, dus de nas?

— Să înţeleg că telefoanele ne sunt încă interceptate, corespondenţa citită?

— De ce nu? Ce vă miră în asta?

— Dar s-a afirmat...

— Şi ce? Dacă s-a afirmat, asta vrea să zică numaidecît că este şi adevărat?

— S-a dat la televizor...

— Păi nu s-au dat la TV şi cîţiva terorişti? Şi? Puteţi să-mi spuneţi unde au dispărut? Vă întreb eu acum: unde vă sunt teroriştii?

— Dar nu securiştii au tras? Lumea aşa crede...

— Şi nu crede bine. Noi eram ultimii care aveam misiunea să tragem. Din 22 am predat armele. Nici pretorienii tiranului nu au tras, asta se ştie... De ce am fi tras noi?

— Şi atunci cine?

— Asta e şi întrebarea mea...

— Deci, colonelul Teodorescu, cel din procesul de la Timişoara, este nevinovat...

— Exact. Dacă eu, de exemplu, eram trimis acolo, astăzi m-aş fi aflat sigur în boxa acuzaţilor. În definitiv, aveau nevoie de nişte **ţapi ispăşitori.** Eliade, pe urmele lui Frazer, a explicat foarte bine acest mecanism. Comunităţile vechi se „curăţau" periodic, desemnînd nişte persoane ca **vehicule** ce luau în seama lor toate păcatele celorlalţi. La început aceste persoane erau ucise, cu vremea s-a renunţat la **crima purificatoare** şi erau numai alungate şi părăsite. Asta se petrece acum şi la noi: au fost desemnaţi nişte „boucs emissaires", vor fi găsiţi vinovaţi (pentru că, indiscutabil, unii sunt vinovaţi!) iar poporul îşi va afla liniştea. E foarte simplu..

— Da, m-am gîndit şi eu la asta. Vinovaţii sunt mai mulţi.. Dar Dvs. vă simţiţi vinovat?

— O vreme da, m-am crezut foarte păcătos. Dar eu am executat nişte ordine. Acestea nu se discută, aşa se zice, nu?

— Dar încă de la procesul de la Nürnberg se ştie că ordinul nu este o justificare. El nu poate fi invocat în justiţie.

— Dvs. nu sunteţi militar. Vă este uşor să gîndiţi că un ordin oarecare este facultativ, dacă-ţi convine îl execuţi, dacă nu...

— Apar astăzi la noi peste 1 000 de publicaţii. Bănuiesc că citiţi multe din ele. Aveţi preferinţe?

— „România liberă", „22" şi cam atît...

— „Azi" nu?

— Doamne fereşte! De mult trebuiau daţi în judecată pentru calomnie. Au apelat mereu la pseudonime, dar cine se ascunde în spatele lor poate fi uşor deconspirat. Se pare că şi-au dat seama de consecinţe şi, de vreo cîteva numere, au lăsat-o mai moale. De altfel, ziarul nici nu se mai citeşte. Apoi cît credit pot avea un Stelian Moţiu, un Octavian Ştireanu ori un Geo Ciolcan?

— Dar „Convorbirile"...

— Delicată problemă... În primul rînd că această publicaţie este una literară şi astăzi nu prea mai avem timp de „literatură". Realitatea bate orice ficţiune. Al doilea: este, după părerea mea, prea scrobită. Maladia intelectualului român este seriozitatea, o seriozitate cam ţeapănă, trebuie să recunoaşteţi. Al treilea, revista îmi pare lipsită de „priza la imediat". Se petrec atîtea lucruri senzaţionale în Iaşi şi în ţară, iar redactorii Dvs. ce fac? Trag cîte o teoretică, care pe lîngă că este prea lungă mai rămîne şi în cerul gol al generalităţii. Să vă spun un micuţ „secret": în Iaşi mai trăiesc cîţiva dintre pacienţii „experimentului Piteşti". Aţi comentat cartea lui Virgil Ierunca, însă nu v-aţi gîndit să faceţi cîteva „convorbiri" chiar cu cei care au pătimit sub dictatura lui urcanu. Dar nu e tîrziu... Cît despre cele bune, astea le ştiţi mai bine decît mine. Oricum, **Convorbirile** vor deveni curînd una din publicaţiile cele mai citite...

— Să dea Domnul... Despre conspiratia lui Militaru s-a ştiut?

— Păi s-ar fi putut desfăşura fără „avizul" nostru? Oricum, era cu totul inofensivă, un joc de copii bătrîni N-avea nici o şansă...

— Deci nu a fost o lovitură de palat?

— Nici vorbă. Ceauşescu a greşit fundamental în săptămîna 17—22, parcă orbise. A ţinut-o din eroare în eroare. La Timişoara a acţionat prea dur. A plecat în Iran, parcă sfidîndu-şi norocul care-l însoţise fidel o viaţă întreagă. Ce să mai spun, şi-a făcut-o cu mîna lui. Dacă lucra mai abil, căci o anume şiretenie nu i-a lipsit niciodată, mai trăia 20 de ani...

— Cum, această convorbire s-ar fi putut intitula „După douăzeci de ani"?

— Păi dacă ar fi avut loc în 2010? Nu înţeleg ce vă miră aşa...

— Dar n-a fost Malta, Gorbaciov...

— Aş, ce-i pasă lui Gorby de un vecin insignifiant, pe care îl mai şi are la mînă?

— Cum aţi spus?

— Exact cum aţi auzit. Ştiţi prea bine ce panică s-a produs în Ungaria, după ce sovieticii le-au întrerupt „din motive tehnice" aprovizionarea cu gaze şi petrol. Nu vă este limpede?

— Aproape... În ce relaţii este Securitatea cu Frontul?

— Cordiale. Dar dacă noi avem o identitate, îmi puteţi explica ce este, totuşi, Frontul: un partid, o formaţiune absolut „originală" sau fostul pecere, cum s-a spus, chiar în versuri, în Piaţa Universităţii?

— Nu mi dau seama. Spuneţi mai bine Dvs.

— Frontul, scurt spus, e o stare de spirit, foarte compozită; cuprinde ca ingrediente o anume dorinţă de linişte lene (fizică şi intelectuală), culpă (în parte inconştientă şi aici simpaticul senator de Buzău G.V.V. a nimerit-o!), teamă de trecut, mai ales, de viitor, balcanism (adică o picătură de wisky într-o oca de vin superior de regiune) etc. Deci nu e un partid. O formaţiune nemaivăzută nici atît. E mai degrabă proiecţia acestei stări afective pe buletinele de vot. Ce a ieşit de acolo, se ştie. Într-un fel, vorba ziariştilor că Frontul este o **emanaţie** îmi pare exactă. E o „emanaţie" ce se va pierde în văzduhul propriei absenţe din care a „emanat"

— Interesant, dar cam metafizic...

— Lipseşte clitoris-ul, nu?

— Cam aşa... Totuşi, cum vă explicaţi victoria „zdrobitoare" a Frontului în alegerile de la 20 mai?

— Întîi prin greşelile strigătoare la cer ale opoziţiei. Dar chiar dacă opoziţie ar fi lucrat cu mînă de maestru, tot ar fi pierdut... Campania electorală a fost inutilă. Alegerile s-au tranşat în 22 decembrie. Aş îndrăzni să spun că, poate, chiar ceva mai devreme. Dacă Ceauşescu şi-ar fi dat demisia (lucru destul de greu de primit, dar nu imposibil...), iar P.C.R.-ul sub conducerea celui mai demult pregătit pentru preluarea ei, mă gîndesc la domnul Iliescu, ar fi trecut la reforme, totul s-ar fi petrecut ca în Ungaria sau Bulgaria. Am fi avut un Partid Socialist, opoziţia nu s-ar fi fărîmiţat în chipul dezastruos în care a făcut-o, pentru că iniţial acest Partid Socialist n-ar fi vorbit de „multipartitism", constrîngîndu-i pe opozanţi la o unică şi unanimă reacţie, alegerile s-ar fi tot amînat etc. et. Scenariul îl bănuiţi deja... La noi s-a petrecut altfel. Schimbi denumirea, afirmi de vreo cîteva ori (prin Brucan, Roman etc.) că **Partidul Comunist e mort** şi tot românul credul va socoti că este chiar aşa..

— Şi nu-i aşa?

— Nu, pecere-ul este nemuritor. Cel puţin pentru o vreme, fireşte. Lumea se va dumiri. Se pare că gîndim mai subtil cu stomacul...

— O întrebare la care puteţi să nu-mi răspundeţi. L-a cunoscut domnul Iliescu pe Gorbaciov?

— **Sanca simplicitas!** Cum să nu-l cunoască? În anii '50, actualul preşedinte era şeful tineretului studios român trimis să se împărtăşească din mierea înţelepciunii sovietice. Gorby, pe linie rusească, avea aceeaşi funcţie. Domnul Iliescu este mai bătrîn cu un an decît Gorby. Însă a trebuit să urmeze un an pregătitor. Aşa s-a făcut că au fost chiar colegi de leat la aceeaşi facultate. Din aceste date, vă rog să deduceţi mai departe...

— Prin urmare, şedinţe comune, întîlniri destul de frecvente... Se spune că în momentul de faţă, Ceauşescu s-ar bronza undeva pe plajele cubaneze... E cn zvon senzaţional, incredibil, vă cer părerea doar aşa...

— Eu nu vreau să lansez nici un zvon. Ceauşescu e cît se poate de mort. Vă voi divulga un adevăr (dar vă rog să nu transcrieţi nimic de pe bandă...): de curînd, generalul Pacepa a fost văzut la braţ cu domnul Iliescu îndreptîndu-se agale spre Palatul Cotroceni. Dar asta rămîne între noi...

— Parol... Ce spuneaţi de rotirea cadrelor?

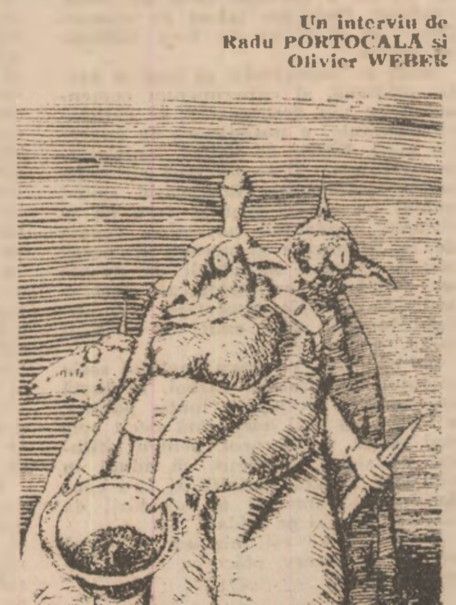
— Nimic altceva decît că locotenentul Boboc (subordonatul colonelului Boţîrlan la Iaşi, cu misiuni de racolare în rîndul studenţilor şi redactorilor la publicaţiile acestora) a dat o mînă de ajutor demonstranţilor din Piaţa Universităţii. Ar putea fi întrebat unde sunt greviştii foamei... E numai un exemplu...

— Da, dacă am da o fugă pînă în Bucureşti. M-a părăsit S.R.I.-ul?

— Nici gînd.

Dialogul cu domnul Moţui se încheie aici. Poate îl vom relua peste o vreme. Am rămas cu impresia unui om cultivat, plin de spirit, cu opinii extrem de pertinente asupra chestiunilor politice la ordinea zilei. Dar un ins care a absolvit facultatea de filosofie cu media 10, un om care ştie cam tot atîtea limbi cît premierul Roman şi încă una în plus este, hotărît lucru, un intelectual rasat. El n-ar putea striga, precum locotenentul major Cămărăşescu, securistul proaspăt ieşit din caverne, un slogan precum: MUERA LA INTELICENCIA!

Un interviu de
Radu PORTOCALĂ şi
Olivier WEBER

O pagină din tragedia basarabeană

— „Scrieți la ziare despre Basarabia !... Scrieți despre Basarabia !" (N. Dunăreanu)

Const.-Virgil Gheorghiu este unul dintre nedreptățiții literaturii române. Despre el se știu puține lucruri. G. Călinescu îl menționează doar la bibliografie, în **Istoria literaturii române...** (1941), lucru explicabil dacă ne amintim că poetul debutase, în volum, în 1937. Însă tăcerea ulterioară asupra autorului devine grăitoare grație legăturilor sale cu Basarabia și Bucovina de Nord (originar dintr-o familie de preoți, și-a petrecut copilăria și adolescența la Chișinău, unde a urmat liceul militar, ultimul an făcîndu-l la Cernăuți). Două „obsesii" l-au înmormîntat pentru memoria literară românească: tragedia basarabeană a anilor 1940—1941 și anticomunismul său.

„Nașul" literar al lui Const-Virgil Gheorghiu n-a fost altul decît T. Arghezi, care i-a făcut loc, cu generozitate, în revista **Bilete de papagal**. În 1937, a debutat cu volumul de poezii **Viața de toate zilele a poetului** (București, Ed. „Cartea Românească"), pentru ca următorul să apară la o editură nu mai puțin prestigioasă **Caligrafie pe zăpadă** (Ed. Fundațiilor Regale pentru Literatură și Artă, 1940), carte răsplătită cu Premiul Scriitorilor Tineri. Așadar, se anunța o carieră deosebită. În 1942, îi apăreau nu mai puțin de trei volume: unul de poezii **(Ceasul de rugăciune)** și două ample reportaje **(Am luptat în Crimeea** și **Ard malurile Nistrului)**, toate la Editura Națională Gh. Mecu, din București. În același an, autorul deja anunța viitoarele apariții: **Hoții de cai** (nuvele) și romanele **Eu sunt prietenul tîlharilor** și **Sfîntul cel tînăr.**

Înzestrat cu ușurința expresiei, pe fondul unui caracter ales și al unei sensibilități autentice, Const.-Virgil Gheorghiu m-a impresionat prin reportajul **Ard malurile Nistrului,** scris în focul evenimentelor din 1941. Este vorba de un document istoric și artistic care merită, de urgență, scos din uitare.

Cartea este prefațată de o scrisoare a lui T. Arghezi. Îmi îngădui s-o reproduc integral, dat fiind faptul că a rămas necunoscută, avînd soarta reportajului:

Iubite Domnule Gheorghiu,

De prezentarea care bănuiai sfios că ți-ar fi trebuință, Dumneata n-ai nevoie. Nu ai avut nici atunci cînd, debutant șovăitor, mi-ai trimis, fără să te fi cunoscut, primele versuri publicate în „Bilete de papagal", versuri de o elasticitate încă neatinsă în limba românească și stăpînite de o frumusețe delicată.

Dacă tipărind întîia carte de proză, te-ai gîndit la mine, desigur că ai făcut-o pentru simetrie și din superstiția că nașul de la botez trebuie să asiste și la cununie.

Îți răspund cu o scrisoare personală, nu cu o prefață. Crezi că indiscutabilul Dumitale talent de prospețime i-ar fi și ea de vreo utilitate în librărie?

Adus de împrejurări să intri în presa cotidiană, ai experimentat comentariul pe viu descoperind, în călimara Dumitale, o posibilitate de expresie nouă. Dările de seamă, împrăștiate prin ziare, ți le-am citit cu satisfacție întotdeauna. Reportajul care-i numai un cuvînt nou la ceea ce se cheamă maidemult povestire, capătă de la Dumneata și accent de proză aleasă. Asupra literaturii de durată mai lungă și care exploatează problemele de fantezie, reportajul are cîștigul lucrului trăit exact și verificat rapid.

De astădată, cu pana poetului scrie soldatul, soldatul în război, în luptă cu frontul. Începi, în limba poeziei, o literatură mai adevărată decît cele mai multe. Ai norocul, pentru cititorul de slovă însuflețit, că aduni în volumul de față, laolaltă, și că-i confunzi, doi camarazi ai lepădării de sine, pe poet și pe soldat.

Te felicit că ești biruitor de două ori și-mi rezerv plăcerea să te citesc la tipar.

Tudor Arghezi

9 Septembrie 1941

Aprecierile lui Arghezi au acoperire în tensiunea umană și artistică a scrierii. Dar nu e vorba numai de atît. Scriitorul, aidoma predecesorului său Panait Istrati, încearcă să demonteze mecanismul teribilului efect al **mancurtismului** (cum am zice noi astăzi) sub regimul comunismului stalinist. Principalul obiectiv al autorului rămîne tragedia basarabeană ca „operă" a bolșevismului continuator monstruos al politicii țarilor.

Primul capitol, un prolog, rezumă **Drama lui Constantin Beccin,** sub semnul căreia stă întreaga existență a Basarabiei: „Acum, după ce am străbătut peste două mii de kilometri prin satele și orașele eliberate de sub teroarea bolșevică, de cîte ori mă gîndesc la Basarabia, îmi apare în minte drama țăranului Constantin Beccin, din satul Feștelești, județul Tighina". (p. 15). „Beccin era culac, adică un om gospodar". Sub ocupația din 1940, țăranii au fost supuși unei terori inimaginabile, cînd n-au luat direct drumul Siberiei. Întrucît își achitase dările, Beccin a fost somat de primarul comunist să se mai prezinte cu încă 500 de ruble. Dat fiind că-și vînduse tot din casă, țăranul a implorat autoritățile să fie păsuit, dar a fost avertizat că va fi dus în Siberia, dacă pînă a doua zi, seara, nu vine cu banii. Îngrozit, a alergat la prieteni, în satele vecine. N-a reușit să-mprumute decît 300 de ruble. A cerut să fie amînat cu restul. Primarul, însă, a rămas de piatră. Beccin și-a luat lumea în cap, ascunzîndu-se într-un șopron dintr-un sat vecin. Peste o săptămînă, i-au dat de urmă. A fugit într-un lan de grîu, cu polițiști călări după el. Acolo, și-a tăiat beregata cu briceagul.

Ca să-și explice tragedia basarabeană, reporterul a vrut să-l cunoască pe **homo sovieticus,** așa cum este. De aceea, a plecat, mai întîi, în lagărul de prizonieri de la Găești. Nu avea încredere în ceea ce se scrisese despre Rusia și comunism. Partizanii vorbeau de „raiul comunist", pe cîtă vreme ceilalți de „infernul roșu".

Ia lagărul de la Găești, se aflau șaizeci de supraviețuitori (din cei două sute) de pe distrugătorul „Moscova" care deschisese foc asupra portului Constanța. Supraviețuiseră cei care se luptaseră eroic cu valurile. Erau toți tineri și voinici. Reporterul a fost uimit să afle că acești marinari nu știau că se află în război, că le era indiferent cine cîștigă și că nu doreau decît ca războiul să se termine, că se temeau grozav de ordinele superiorilor, că li se atrofiase curiozitatea și nu aveau nici o credință, nici suflet, necunoscînd dragostea și mila. Executau doar ordinele, ca niște mașini, nedorind altceva decît să aibă stomacul plin. Fuseseră **dresați** într-o izolare de restul lumii. Erau absolut **dependenți** de stăpîni.

Tulburător e faptul că portretul schițat de Const.-Virgil Gheorghiu (a stat printre ei mai mult timp) seamănă izbitor cu al **mancurtului** din romanul lui Cinghiz Aitmatov **O zi mai lungă decît veacul.** Scriitorul este cuprins de o presimțire sumbră: cum se vor fi comportat astfel de oameni cu populația cucerită a Basarabiei? Încearcă să afle ce știu soldații despre Basarabia, despre România. Știau că e o țară foarte săracă și înapoiată, mai știau că în Basarabia trăiesc „moldoveni", că muncitorii de acolo făcuseră revoluție cerînd să fie luați sub protecție de către ruși, împotriva odioșilor burghezi români. Reporterul are revelația coșmarului sub stăpînirea acestor „oameni noi": „Răul pe care l-au săvîrșit asupra populației subjugate de ei în Basarabia, trebuie să fie fără margini. Fiindcă acești monstruoși «oameni noui» pot săvîrși crima cea mai fioroasă, cu indeferența și insensibilitatea" unei locomotive. Asta cu atît mai mult, cu cît „În această provincie trăiesc oamenii cei mai buni și mai blînzi, din cîți am întîlnit vreodată. Pentru prima oară, îmi puteam da seama cîtă suferință poate deslănțui robia sub comuniști". (p. 49).

Din nenorocire, bănuielile poetului s-au confirmat peste așteptări. N-a mai răbdat, s-a dus la fața locului să vadă adevărul, parcurgînd două mii de kilometri prin Bucovina și Basarabia, eliberate de armata română, de la Cernăuți pînă-n Bugeac și Ismail.

Primele semne se arată din felul cum sînt întîmpinați de săteni. Țăranii din Lehuțeni Tăutul, „văzînd culorile românești ale avionului, au alergat să se prosterneze la picioarele sburătorului care reprezenta, pentru ei, întreaga armată care îi dezrobise.

Cine putea să mai înțeleagă din jalbele lor ceva? Toți vorbeau cu lacrimi în ochi și povesteau suferințele îndurate timp de un an.

— Dacă nu veneați acum, eram pierduți!

Aceasta era fraza pe care o repetau la fiecare două cuvinte, toți cei care vorbeau". (p. 66).

Spaima adunată în sufletele lor era semn că bolșevicii nu se comportaseră ca simpli cuceritori, ci deja dezlănțuiseră teroarea distrugerii unui popor. Rușii avuseseră grijă să asmuțe împotriva românilor minoritatea evreiască, în care biruise spiritul „internaționalist" bolșevic, uitînd — așa cum remarca unul dintre țărani — că membrii ei „au trăit, cîștigînd averi și mîncînd pîinea din sudoarea și din munca noastră". (p. 67). Se organizaseră în bande, faimoasele grupe de sacrificiu, care aveau menirea să arunce în aer orașele, căile ferate, podurile, să incendieze recoltele, să terorizeze și să ucidă populația. Solidaritatea evreilor cu comuniștii nu este o invenție a autorului, de vreme ce și Panait Istrati a atras atenția asupra faptului. E vorba de un crud adevăr, nicicum de calomnii antisemitice. Panait Istrati constata mîhnit: „Căci cum se explică acest nou fapt cum că e suficient să ataci un comunist pentru a vedea imediat țipînd un «Evreu» intelectual? (...) Ei bine! Eu consider acest mod de a fi Evreu o crimă, o politică de asasinat a poporului român" **(Cruciada Românismului).** În timpul războiului basarabean „politica de asasinat" a devenit realitate tragică, după cum remarcă dezamăgit și Const.-Virgil Gheorghiu: „Acestea sunt faptele pe care le-au săvîrșit evreii români pentru România". (p. 68). Evident, în consens cu ocupanții.

Cu puține zile înainte de sosirea armatei române, cîteva sute de români au fost arestați la Cernăuți și duși, de „poliția comunistă", pe malul Nistrului, unde au fost legați unul de altul și culcați cu fața în jos. „După ce a fost făcut pod viu, tancurile sovietice au trecut peste trupuri cu uruitul lor macabru" (p. 72).

Redau, **in extenso,** imaginea sumbră a pîngăririi unei biserici din Cernăuți, transformată, „literalmente, în closet". Este vorba chiar de reședința metropolitană a orașului: „În fața bisericuței sunt împrăștiate cîteva mii de volume, luate de bolșevici din biblioteca reședinței și aruncate în gunoi. Am deschis cîteva: erau comori rare de literatură teologică, filosofie, știință, artă.

Uriașa bibliotecă, care avea toate cărțile legate frumos și care costa o avere, a fost smulsă din rafturi și asvîrlită afară.

Se cunoștea că aceste cărți stau aruncate acolo de multă vreme. Ninsese și plouase de multe ori, peste ele.

Chiar la intrare se afla un ceaslov vechi, legat în piele. Foile îi erau smulse. Îi plouase vreme îndelungată și se cunoștea că bolșevicii, din lene, ca să nu-l dea deoparte, călcaseră peste el, ca peste o piatră. Și știți de ce au aruncat comuniștii cărțile, din această imensă bibliotecă, în stradă?

E greu de crezut pentru mințile noastre. Totuși, cărțile au fost asvîrlite, pentru că în locul lor să se pună paturi pentru soldați...

Cum pășești apoi pragul bisericii, te lovește un miros greu.

Chiar lîngă ușă se află o mitră episcopală, pe care bolșevicii, după ce i-au luat pietrele scumpe, au transformat-o în oală de noapte.

Aurul și argintul icoanelor a fost scos.

Ochii sfinților sunt înțepați cu baionetele. În icoanel de pe catapeteasmă, pe care nu le-au putut înțepa cu baionetele, au tras cu revolverele. Stranele și cea mai mare parte din mobilierul de lemn al bisericii au fost întrebuințate ca lemn de foc...

Vestmintele preoțești, prapurele și pînza zugrăvită cu icoane, cu care se acoperă Sfînta Masă din altar, au fost tăiate cu baionetele în mici bucăți. Aceste bucăți de vestminte preoțești, de icoane de pînză sau mușama, erau întrebuințate de bolșevici ca hîrtie igienică.

Biserica era transformată în întregime în closet. Soldații bolșevici au pîngărit mai ales sfîntul altar, care era plin de excremente. (...) Dar spectacolul de grozavă pîngărire și de nemaipomenită sălbăticie pe care-l înfățișează această bisericuță umilită de bolșevici și de evrei este indescriptibil". (pp. 82—84).

Pentru ca populația să fie izolată de lume, ocupanții au adunat peste 20 000 de aparate de radio din Cernăuți și le-au dat foc. În subsolurile instituțiilor și bisericilor, au fost descoperite sute de cadavre ale românilor asasinați.

Următoarele capitole ale cărții sînt: **Donatorii de sînge, Bălți, Oamenii de pîine, Arde Chișinăul !, Țighina : Ard lumînări ca la morți, pentru o femeie vie..., Bugeacul : împărăția de aur a grîului, Lîngă cenușa morilor de vînt, Ismail și o cameră de execuție.** Uimirile reporterului se ivesc la tot pasul. În legătură cu cele văzute între Ungheni și Bălți: „«Eroismul» aviatorilor bolșevici, care au omorît populația pașnică și fără apărare, pe ogoarele basarabene, va trebui să fie înregistrat de istorie, fiindcă este unic prin cruzimea lui". (p. 103). La Fălești, este contrariat să afle că o țărancă de 20 de ani a fost condamnată la șase luni închisoare, deoarece refuzase să învețe tractoria, atitudine calificată drept „burgheză". Nu era singura. Orașul Bălți a fost găsit ars în întregime. Cei care scăpaseră cu fuga trăiau pe dealuri și prin păduri. La Sărăteni, îi atrage atenția figura de martir a preotului Timotei Brânză: nu se refugiase în România, deși avusese prilejul. Preotul povestește despre grozăviile la care a fost supus. Era chemat periodic la adunările comuniștilor și somat să mărturisească faptul că tot ce-a predicat poporului e o minciună, că a făcut-o pentru bani, că nu există Dumnezeu etc. Încercările țăranilor de a-și păstra credința și biserică au fost extraordinare. Ascundeau icoanele, deși bolșevicii umblau din casă în casă și unde găseau vreuna o aruncau în drum și o călcau în picioare. Autoritățile recurgeau la felurite metode. Au cerut taxe enorme pentru ca biserica să nu fie închisă. Țăranii și-au vîndut din vie și au plătit taxele. Dar veneau alții și amenințările se repetau. Voiau să deschidă în lăcașul sfînt ba un atelier pentru patruzeci de muncitori, ba o sală de conferințe. Și sătenii au adunat alți bani. Dar asta nu numai la Sărăteni. „În chipul acesta s-au smuls de la țărani sume colosale de bani, pentru a le fi lăsate bisericile deschise". (p. 131). Preoții erau umiliți, fiind obligați „să curețe iarna zăpada, să sape vara șanțurile pe șosea, să facă pe paznici de noapte sau pe oameni de serviciu, la ușa primarului". Cînd nu luau drumul Siberiei.

În școală, se ducea o campanie virulentă împotriva credinței. O elevă din sudul Basarabiei povestea cum, zilnic, în loc de „Bună ziua", elevii trebuiau să spună în cor, la intrarea învățătorului: „Nu există Dumnezeu". Învățătoarea răspundea: „Nici nu a existat vreodată". La care copiii erau datori să adauge: „Și nici n-are să existe vreodată". (p. 274).

„Grupele de sacrificiu" distrugeau nu numai orașele, dar incendiau lanurile și împiedicau țăranii să recolteze. Înainte de a fi împuscați pe ogor, țăranilor li se spunea: „Secerați grîul pentru români? Culegeți pîinea, ca să o dați armatelor românești, trădători ce sunteți!" (p. 135). Secerătorii erau ei înșiși niște „oameni de pîine", cum li se spune frecvent țăranilor în Basarabia. Credința era temelia sufletească a acestor ființe: „Credința în Dumnezeu și în pămînt a acestor oameni nu o va putea să o nimicească nimenea, niciodată, oricîte sute de ani ar trece, fiindcă ea face parte din sufletul și sîngele basarabenilor, a acestor neîntrecuți «oameni de pîine».

Și cînd te gîndești că bolșevicii au voit să le ia basarabenilor tocmai credința în Dumnezeu și pătimașa iubire de pămînt, îți dai seama cît au îndurat ei." (pp. 138—139).

Scriitorul nu știa atunci că basarabenii vor fi condamnați de istorie să reînceapă viața de „infern roșu" că li se vor distruge, mai departe, bisericile și credința, că li se vor smulge iarăși pămînturile, că li se vor interzice limba și alfabetul, că mulți dintre ei vor fi transformați în mancurți. Cine va ști să cîntărească în cuvinte tragedia care s-a-nceput încă de la 1812, dar care a atins limitele monstruosului cu anul 1940? Și totuși, în ciuda tuturor mutilărilor incredibile din jumătatea de veac care s-a scurs, basarabenii autentici, supraviețuitorii de azi, au rămas aceiași „oameni de pîine", a căror **omenie** mi se pare a fi una dintre minunile acestui veac. M-am convins de acest lucru trăind, cîteva zile, în preajma unei delegații de moldoveni din Chișinău, sosiți la Huși, la începutul lui iunie 1990.

Capitolul **Arde Chișinăul !...** constituie, într-un fel, punctul culminant al reportajului, fie și din pricina deosebitei coloraturi afective, fie a importanței orașului. Înainte de a trece Nistrul, ocupanții au incendiat capitala Basarabiei. Cei 1 000 de muncitori de la Fabrica de tutun fuseseră chemați dis-de-dimineață la serviciu pentru a fi zăvoriți înăuntru și a fi arși de vii, odată cu fabrica. Datorită unei funcționare, o mare parte din ei

:adă flăcă-
:himb, „In
te ale ora-
estaţii po-

ıtorul sur-
: membrii
,în movila
ırse, ca să
gospodăria
ia a găsit
oilul — „o
'ntreabă :
..năr, ma-
— mărtu-
ul meu nu
;cenă, care
ım văzut".
sînt legate
i şi ado-
trăit pri-
recunoaş-
o bancă
tut ajunge
Soborului,
se văita
credinţa !...
155) În fa-
ır „Regele
ite că aici

:ă i-a fost
ıu, care —
refugiat la
acesta, cît
bolşevici-
ɔe străzile
ıl Nicolae
figură de
it pe scri-
i de străzi
totdeauna
i şi înce-
ca de o

care le
e putea să
lăsa să-i
du-i-se pe
roaiele de

îmi spu-
ızunar şi
ochilor :
e Basara-
asarabia !"

te bisericl
regimen
ınsformată
tograf. Pe
lui Stalin
zinci anti
dansatoare
acolo
.st altar
Sidy Tohi
ɔanelor au
obscene
'rahim, pe
în «Isto-
rută în a-
ult, în bi-
„anti-
contra

ıde repor-
icina unei
uimită să
ıîna". Ast-
fi puteau
Cît despre
ransforma
ri de pro-
ıul comu-
ţi în va-
ă cum, în
întîmpinau
ırte, urîn-
diabolic ?
au cu bu-
ul s-a lă-
manifesta-
Rusiei so-

cu moldo-
i în moar-
ere mari
va mii de
fugit din
rilor asu-
ɔvietic.
ori !..." (pp

ştiau a-

ne în re-
pe o pro-
în Basa-
următoa-
ilitanţi sau
România
me, să nu
e ori izo-
adunaţi şi
mai exis-
căi acolo
se poa-
ligi să
i". (p. 186)

e ocupau
în unel-
draslei e-
„pe pre-
au de ele.
aruncau
Preotului
în bucăţi.
n, în cen-

trul oraşului Chişinău." (p. 190). În şcoli, copiii băştinaşilor erau dirijaţi să devină spioni ai părinţilor : „Se ajunsese pînă acolo încît, în fiecare familie, părinţii se fereau de copii, ca de vrăjmaşii lor". (p. 195). Desigur, aşa vor fi crescut viitorii mancurţi ieşiţi din sînul moldovenilor. Filmele propagandistice aveau menirea să-i înverşuneze pe copii împotriva a tot ce-i românesc.

Const.-Virgil Gheorghiu n-avea cum să ştie că batjocura se va continua, mulţi ani, prin alte şi alte filme. Pînă nu demult televiziunea din Chişinău difuza filme otrăvite de românofobie. Există, însă, un paradox al fiinţei, pe care profanatorii nu-l pricep. E. M. Cioran spunea că acela care lucrează împotriva a ceva, lucrează şi pentru acel ceva. Prigoana antiromânească a ţinut trează conştiinţa naţională. Chiar şi unii sovietici lucizi recunoşteau : „— Noi, sovieticii, v-am făcut pe voi, basarabenii, mai buni români, decît v-ar fi putut face România într-o sută de ani. Noi v-am făcut să vă iubiţi ţara cu atîta dogoare, cum n-aţi iubit-o niciodată şi nu aveaţi s-o iubiţi, dacă nu treceam noi pe aici". (p. 197). Şi fiindcă nu le putuse lua sufletul şi dragostea de ţară, la plecarea peste Nistru, au fost jefuite toate bogăţiile Basarabiei : „Au fost luaţi din sate toţi caii, toţi boii, toate vacile, toate oile şi toate căruţele.

Au fost trecute pe malul celălalt al Nistrului, cirezi de zeci de mii de vite.

Au fost trecute pe malul celălalt, de evrei, mii de căruţe, zeci de mii de căruţe, încărcate cu toată averea Basarabiei. (...)

Oameni tineri, bărbaţi, au fost luaţi şi ei dincolo, pentru a face şosele, pe care să se retragă bolşevicii şi evreii, care duceau cu dînşii averile nesfîrşite ale Basarabiei." (p. 232). În scopul aceluiaşi jaf, comuniştii făptuiseră un simulacru de „reformă agrară", colhozurile nefiind altceva decît o formă deghizată a unei stăpîniri de la **centru** a pămînturilor.

Bineînţeles, „noua ordine" nu putea fi controlată fără N.K.V.D. La Ismail, Const.-Virgil Gheorghiu face cunoştinţă cu beciurile acestuia. Locuri de tortură şi de execuţie fără judecată. Într-un cimitir, acoperite la repezeală cu pămînt, au fost descoperite douăzeci şi cinci de cadavre. Printre ele, ismailienii au identificat bărbaţi care, nu demult, trimiseseră scrisori din Siberia, lăudîndu-se că o duc bine. Înainte de execuţie li se dictau aceste scrisori care, apoi, erau trimise familiilor. (pp. 260—261).

Tot la Ismail, o fată de 15 ani a fost arestată, fără motiv, şi ţinută cîteva zile de un „şef" care avusese poftă să se distreze cu o fecioară. Reporterul o găseşte într-o stare psihică dezastruoasă. Nu-şi poate reţine mînia : „Cît de crudă şi de sălbatecă a fost purtarea bolşevicilor, în acest an !... Cum de a putut poporul basarabean să sufere atîta ? Cum de au putut suferi timp de 22 de ani popoarele din U.R.S.S. ?" (p.. 263—264).

Au putut. Puterea de suferinţă este uriaşă, de vreme ce basarabenii — şi nu numai ei — au suportat, după aceea, decenii de-a rîndul. Anul acela n-a fost decît preludiul. Şi încă un lucru nu mai ştia Const.-Virgil Gheorghiu : anume că reportajul **Ard malurile Nistrului** îl va arunca din cultura românească pentru jumătate de secol. El s-a realizat, ca artist, în exil, în S.U.A.

Theodor CODREANU

Dispărem în volbura istoriei...

Gyula pe ungureşte, **Giula**, pe româneşte. „Capitala" de suflet a românilor din Ungaria. Un oraş situat la cîţiva kilometri de graniţa de vest a României, azi cu vreo 35 000 de locuitori. Dar, de necrezut : o hartă maghiară din anul 1971, pe care am filmat-o cu emoţie, aducea informaţia că populaţia românească din oraş era majoritară, reprezentînd peste două treimi din total. După aproape două decenii, atunci cînd mă aflam la Giula, mi-a fost dat să n-aud nici un singur cuvînt românesc într-o zi întreagă, hoinărind de unul singur pe străzi şi prin magazine ! Să fi fost eronată harta din '71 ? !

Atunci cînd am aflat că în statisticile „orale" la zi mai sînt în Giula cel mult două mii de români, întrebarea a devenit obsedantă : unde sînt, totuşi, românii „amintiţi" de harta din '71 ? Era în zilele dramatice din martie '90, atunci cînd ecourile „războiului" de la Tg. Mureş erau încă nestinse pe toate continentele, iar la Giula, ca-n toată Ungaria — şi nu numai pe-acolo ! — se ştia doar atît : românii, cu un nemaipomenit sadism, îi omoară pe unguri, spre a le bea sîngele. Am intrat într-un magazin „privatizat", pe-aproape de Liceul „Nicolae Bălcescu" că cumpăr vederi. Mă rugase fiica mea. „Gazda" a înţeles repede că sînt român şi dialogurile noastre n-au mai avut nevoie de translator. Era româncă ? Era unguroaică ştiutoare a limbii noastre strămoşeşti ? N-am întrebat-o, dar m-am bucurat, chiar dacă primele dialoguri îi acuzau pe români de grava crimă ce au făcut-o împotriva ungurilor. Aşa ştia. Aşa prezentase „Cazul Tg. Mureş" şi presa ungurească, şi radioul, şi televiziunea. Vreo oră am discutat, încet-încet biata femeie rămînînd îngîndurată. Inţelegea că altele sînt adevărurile : bătălia electorală din Ungaria „exploda" tocmai la Tg. Mureş !...

Eram atunci în drum spre Liceul românesc „Nicolae Bălcescu", dar era sîmbătă şi Ungaria era în prag de alegeri. Liceul era închis. Nimeni, absolut nimeni nu era acolo, încît am pornit-o spre catedrala ortodoxă, una care de cîteva sute de ani domină unul din marile parcuri ale străvechiului oraş locuit de români. Cineva scrisese în noaptea aceea pe zidul secular cifra „666". Profanare ! Gravă jignire pentru tot mai mica „insulă" de români care o frecventează, purtînd în suflet resentimentul că pînă şi slujba trebuie s-o facă în grai neromânesc...

De-acolo am aflat despre bătrînul dascăl Teodor Oltean. Un om pe-aproape de şaptezeci de ani, despărţit de şcoală cu durerea de a-şi fi văzut toate visele spulberate, iar pe cei de-un sînge cu el mereu loviţi, pînă la uitarea că rădăcinile lor sînt româneşti.

L-am întîlnit într-o casă de oameni gospodari, între ai săi, Elena, născută Suciu, soţia, şi Florentina, fiica. O casă ordonată, cu o bibliotecă de invidiat, cu straie de suflet ce trădează străvechile origini. De-aici a-nceput, de fapt, dialogul nostru...

*

— De unde aţi venit aici, domnule profesor Olteanu ? !

— Noi n-am venit ! Noi sîntem băştinaşi pe aceste meleaguri...

— Aţi studiat arborele genealogic al familiei ?

— Cum să nu ! Vă pot spune că avem dovezi că în urmă cu două sute de ani noi eram aici, pe, aceste meleaguri. Dar după unele date ce nu sînt doar prezumţii, în 1525, de pildă, înaintea venirii turcilor, la Giula exista biserică ortodoxă română ! Este categoric că românii sînt primii locuitori, adică întemeietorii acestui oraş...

— Ajutaţi-mă, domnule profesor, să descifrez, totuşi, o enigmă : o hartă, nu prea veche, din 1971, „zămislită" şi tipărită în Ungaria ne dădea garanţii că la Giula n-avem nevoie de translator, dar, cu greu am găsit pe cineva dispus să vorbească româneşte. O românească aproape uitată, cu accente perfect ungureşti, semănînd mai degrabă cu româneasca învăţată de un chinez cam după un an de studii la noi ! Credeţi-mă : eu am avut impresia că vin în acest orăşel şi mă-nţeleg cu oamenii cam aşa cum s-ar înţelege la noi, la Miercurea Ciuc, un ungur venit din Ungaria !...

— O carte ungurească din anul 1851, „Magyar orszag Geografiay", adică „Geografia Ungariei" de Fenes Elek, care descrie populaţia oraşelor, satelor şi comunelor din Ungaria, arăta că Giula număra 16 mii de locuitori din care patru mii sînt romano-catolici, cam tot atîtia protestanţi calvinişti — reformaţi maghiari, patru mii catolici germani şi tot patru mii ortodocşi români. Din 1851 pînă în 1990 au trecut aproape 140 de ani, cea mai dramatică „dispariţie" a românilor înregistrîndu-se după recensămîntul din anul 1970. La Gyula sînt două oraşe : cel mic românesc şi cel mare. Eu sînt din oraşul mic românesc. Vă pot spune că în '70, la recensămînt, datorită presiunii la care au fost supuşi românii, n-am reuşit să găsesc decît 49 de români ! Azi nu ştiu cîţi se mai declară români, dar, mergînd la biserica ortodoxă din „oraşul mic românesc", nu de fiecare dată, ci cam de zece ori pe an, la sărbători, nu găsesc decît patru-cinci credincioşi. Ultimii, cred ! Iar în oraşul mare românesc, acolo unde este o catedrală neasemuit de frumoasă, dacă mai întîlneşti doi-trei români băştinaşi, restul venind din satele învecinate E dureros !

— Se mai vorbeşte, totuşi, în satele româneşti — cel puţin !, româneşte ?

— Cel mai românesc sat românesc, adică pur, încă, este Micherechi. Vine apoi Chitihaz, unde populaţia românească este majoritară. Nici chiar în aceste localităţi tineretul nu mai vorbeşte limba română, chiar dacă o înţelege. Tineretul nu are însă cultură românească iar şcolile aşa-numite româneşti nu sînt şcoli româneşti, ci şcoli în care limba şi literatura română se predă ca oricare altă limbă străină, în timp ce absolut toate ştiinţele reale şi umane se predau în limba maghiară. Fiind dascăl — şi să mă mîndresc că sînt ultimul dascăl ortodox român din Ungaria ! — şi lucrînd activ pe această linie timp de 43 de ani, cunosc foarte bine situaţia. Trebuie să vă spun, cu mîhnire, că astăzi în Giula numărul românilor este sub 100 !

— Ce explicaţii daţi „fenomenului" ? !

— Prima explicaţie este lipsa de şcoli româneşti. Pînă în anul 1923 noi am avut şcoli : două în oraşul mare românesc — una de fete şi una de băieţi — şi una cu şase clase în oraşul mic românesc. Ne lipsea liceul, dar plecam spre Beiuş, Oradea sau spre Arad, la Preparandia. Majoritatea tinerilor urmau însă liceul la Giula, un liceu romano-catolic, cu limba de predare maghiară, încît n-am reuşit să avem un strat de intelectuali români, după cum nici chiar unul de meseriaşi, care să vorbească limba română ! Tînărul ucenic, angajîndu-se la un tîmplar sau la fierar, covaci cum se spune pe la noi, natural că şi-a învăţat meseria în limba maghiară. Era normal s-o facă, că doar nu în Patagonia urma s-o exercite, ci aici, unde limba oficială de stat, chiar dacă aici cîndva au fost în mare majoritate români, era limba ungurească ! Le-a cerut-o însă şi terminologia tehnică, încît, încet-încet s-au despărţit de limba pe care au învăţat-o acasă, în copilărie...

— Există, totuşi, aici la Giula un liceu românesc !

— Nu există liceu românesc !...

— Cum nu ? ! Liceul „Nicolae Bălcescu" !

— Trebuie să vă corectez, să vă contrazic : la acest „liceu românesc" în ghilemele, limba şi literatura română se predă româneşte. In rest, de la educaţie fizică şi pînă la muzică vocală sau la biologie şi istorie, absolut totul se predă în limba maghiară. Iar limba română se predă în regim de limbă străină : ca şi franceza, engleza sau germana ! Şanse sigure să fie cît mai repede uitată

— Mi s-a spus că într-un fel Giula, unde abia dacă mai sînt azi două mii de români dispuşi sau curajoşi să-şi declare naţionalitatea, este capitala micii comunităţi româneşti din Ungaria...

— Aşa este. Se spune că aici este centrul cultural al românilor din Ungaria. Aici funcţionează un aşa-zis „liceu românesc", aici îşi are sediul Uniunea Democratică a Românilor din Ungaria... Dar trebuie bine ştiut un adevăr : limba oficială de conversaţie este cea maghiară ! Asta în vreme ce limba română şi cultura românească se reduce la nişte cîntece populare româneşti şi la nişte dansuri. Atît ! Ce să vă spun ? Noi nu cunoaştem oameni renumiţi români, decît pe cei ce nu pot fi „ascunşi" de cei care ne dirijează... Asta în vreme ce ne aflăm doar la cinci kilometri de graniţa politică a României, la graniţa vestică a esticului românesc. De la noi spre vest prezenţa românilor e tot mai redusă, deşi noi am fost cîndva majoritari cel puţin pînă la Tisa. La Békéscsaba mai există o bisericuţă ortodoxă care este complet abandonată, iar numărul românilor a scăzut la cîteva sute. E limpede, noi sîntem, cum să spun, chiar ca ţărmurile Albionului care trebuie să dispară în volbura istoriei ! Sîntem într-o minoritate atît de redusă încît reînvierea este aproape imposibilă...

— Care sînt, totuşi, ambiţiile acestei mici comunităţi ?

— Mica noastră comunitate n-are practic ambiţii. Aici, de acum fiecare îşi are ambiţiile sale individuale, ambiţiile comune, româneşti, etnice fiind de mult sugrumate. Doar biserica ne mai astîmpără dorul şi dorinţa de cultură românească şi de neuitare a rădăcinilor noastre, sistematic retezate. Biserica e şi ea aproape în întregime maghiarizată. N-avem preoţi, bibliile sînt tot ungureşti... Un jug care apasă greu ! Căsătoriile, în majoritatea cazurilor, sînt mixte, copiii, evident, devenind maghiari. Româncele noastre din Ungaria nu sînt mame din Persia, cum a spus Sütő Andras în „Nunta de la Susa" care îşi cresc copiii în limba lor maternă. Nu, nu... Ele îşi cresc copiii în limba statului. Aşa e mai practic..

— Cum arată România văzută de aici, din Giula ?

— Şi eu, şi soţia mea, ne-am născut pe pămîntul Ungariei actuale. Ştim despre România atît cît ne informează ziarele ungureşti, radioul şi televiziunea. Sînt multe lucruri pe care nu le înţelegem poate şi pentru faptul că vrînd-nevrînd omul se acomodează mediului în care trăieşte. Noi, chiar dacă ne considerăm români, ne-am acomodat mediului din Ungaria, pe care îl respectăm. Printre lucrurile neînţelese este şi atitudinea minorităţii maghiare din România faţă de limba oficială de stat, pe care nu vrea s-o înveţe şi s-o respecte. Aici, în Ungaria, noi sîntem practic o comunitate foarte mică, dacă nu chiar cea mai mică, dar voi da exemplul minorităţii germane, existentă în Ungaria cam în acelaşi procentaj cu ungurii din România : vorbesc la perfecţie limba maghiară ! La fel şi slovacii, şi sîrbii. În vecini de Giula este oraşul Békéscsaba care cu 70 de ani în urmă era cea mai mare comunitate slovacă din lume ! Astăzi, la Békéscsaba nu se mai vorbeşte limba slovacă. Se vorbeşte aproape exclusiv ungureşte. Slovacii abia îşi mai pot susţine şcoala lor slovacă, liceul, ca de altfel şi noi românii. Am fost la ei, la internat, dar nu am auzit nici un cuvînt slovac. Totul se predă ungureşte. Aşa încît, toate minorităţile s-au acomodat mediului, adică majorităţii populaţiei. Am preluat cultura ungară, privim cu tristeţe acest fenomen — şi mai ales îngrădirea accesului la cultura neamului nostru — dar recunoaştem că e firesc să cunoaştem şi să respectăm mediul în care trăim...

— Aveţi rude în România, domnule profesor ?

— Da. Ele au plecat însă de aici, din Ungaria, şi s-au stabilit în România, din dorul de a-şi găsi rosturile visate. Unul a devenit preot, altul învăţător, fratele mamei a devenit om de ştiinţă, membru corespondent al Academiei Române. Pot spune că sîntem mîndri de cei care şi-au făcut acolo carieră, contribuind la ridicarea culturii româneşti. Noi, aici în Ungaria, stagnăm şi ne aşteptăm ca peste zece, cel mult douăzeci de ani să nu mai fie nici un pui de român. E o perspectivă clară, pe care o exprim cu cea mai gravă tristeţe. In mileniul trei vom fi doar o amintire...

(Giula — Ungaria, 23 martie 1990)

Constantin MUSTAŢĂ

Ion

IOVAN

Manuel și restul zilelor

De cîte minute zac în semitrezie? Încolăcit în pat, încolăcit în jurul meu? ricîind cu privirea tavanul, peretele, podeaua pînă la papucii de casă ai predecesorului meu Manuel?

Urăsc Duminica, — ziua cînd totul se întrerupe, prefațînd parcă moartea.

Trebuie totuși să mă dau jos din pat. Și să intru într-o baie străină. După o săptămînă petrecută aici, reușesc să dorm în patul lui, cu iz de talc, reușesc să mă rad cu trusa altuia, să beau cafeaua dintr-o ceșcuță caraghioasă cu coroane albastre, dar nu mă pot apropia de celelalte lucruri. Le pot schimba locul, le pot pipăi, dar virtuțile intime și le păstrează pentru locatarul obișnuit.

Îmi înfrînez reflecțiile în direcția asta — e preferabil să nu dramatizezi începînd din zori, ai timp destul după aceea; mai ales că a te amesteca între oameni reprezintă modalitatea cea mai eficace de a-ți disimula sufletul. **Astfel, în cursul după-amiezii de ieri, Conducătorul a efectuat o vizită de lucru în piețele Capitalei.** Să executăm deci exercițiul liber: din așezat, cu picioarele depărtate, ducerea brațelor la spate, dreptul sus, stîngul jos, coatele îndoite, degetele prinse în căuș, arcuirea genunchilor lateral; revenire cu relaxarea brațelor, rotunjirea spatelui și întinderea genunchilor.

E și ăsta un mod de a afla un punct de stabilitate. Cînd mă întorc din bucătărie, cu ibricul într-o mînă și cu sandwichul în cealaltă, se anunță vreme rece și umedă. **Temperaturile vor coborî în tot teritoriul pînă la minus treisprezece grade. Cerul va fi favorabil ninsorii, mai ales dimineața și seara. În sud, ninsoarea se va putea schimba local în lapoviță.**

Stau și privesc lucrurile din cameră, încercînd să-mi recapăt ceva din indiferența inițială. Nu izbutesc. Repun micul cavaler în armură pe raftul bibliotecii, între cele două pernuțe roz, scrutez a sita oară cîmpul întins în spatele grămezilor de dovleci oranj. Toate sunt la locul lor. Și totuși ceva din rînduiala pe care-o găsisem la instalarea mea aici a pierit. De fapt, nu de rînduială e vorba ci de altceva. Și nu de ceva care-a pierit ci de ceva care s-a adăugat: un fel de sclipăt pe care abia acum îl văd; mici înțepături în ochi își dau ghes să-mi dezvăluie adevărul: nu sunt nimic altceva decît dovada singurătății mele.

Ceasul baroc de perete, pik-up-ul pe propria-i cutie de ambalaj, biblioteca — nu, nu suntem tovarăși. Nu putem fi. Îmi sprijin brațele de masa-birou și recitesc cu toată greutatea corpului atîrnind deasupra filei

Pe cine alege glonțul dintr-o mulțime apatică?
cine e cel ce se-mpiedică în frunzele peronului?
o lume de sînge profan umple capul meu
Jocul sau Învierea mă va scoate din moarte
ricîind piatra literă cu literă?
acum știu — hîrtia e impenetrabilă ca o stîncă
la poalele ei regurgitează pelerini infirmi
și preoți solzoși de-atîta
continuă sărbătorire —
și mai sunt eu — cel însemnat
cu grija de a-și netezi mereu hainele
mereu vorba mereu șoapta mereu
cugetul

Mereu cugetul. Mereu șoapta, mereu vorba. Îmi dau seama, cu groază, că-mi netezesc hainele; fiindcă azi e sărbătoare. Fiindcă nu vreau să par solzos — doamne, ce lume de sînge profan e-n capul meu! Ce mai aștept să cobor, să iau în picioare frunzele peronului?

Nimic nu aștept; — Gara de Nord nu mai arată ca ieri, ca alaltăieri, mulțimea navetiștilor lipsește, iar cei care, ca mine, o traversează de la un capăt la altul și duminica nu sunt prea numeroși. Feroviarul însărcinat să vîndă bilete de peron lipsește, s-a pensionat probabil. Înțepenit pe mozaicul mînjit cu zloată, privesc nestînjenit de aiuritorul du-te-vino din timpul săptămînii orbitele goale ale firmelor: FLORARIE, AGENȚIE DE TURISM, PUNCT FARMACEUTIC, LIBRARIE, RACORITOARE, TUTUN.

Cînd personalul de Argeș atinge în sfîrșit capătul liniei a treia, eliberînd cu un pufăit anemic ultimul strop de abur din cazan, mă îndreptai spre vînzătorul de ziare. Văd pentru prima dată mîinile lui mari și negre stînd nemișcate pe tăblia cărucioruIui, lîngă singurul cotidian nesolicitat de nimeni. **Ce să fac, domnule, informațiile s-au dovedit false, acel pescar trăiește încă, a venit aici peste mine, alarmînd lucrătorii de pe tot peronul — ba chiar de la Mișcare a sosit cineva la fața locului. În consecință mă văd obligat să deschid acțiune împotriva lui pentru faptele săvîrșite: agresiune, ultraj și calomnii în chiar locul meu de muncă, cîștigat după aproape un sfert de veac de conlucrare cu organele.**

Cuvintele vînzătorului fac treceri duble de pe un picior pe celălalt se ghemuiesc în poziție de amenințare, cu spatele rotunjit și degetele flexate, pentru a sări apoi în aer, cu depărtarea picioarelor și bătăi nervoase din palme. Cînd plec, îndreptîndu-mă spre Calea Griviței, vorbele lui mă petrec alergînd în formație spiralată, cu ocolire la dreapta, din ce în ce mai repede, pas de galop, apoi ocolire la stînga și retragere de voie, cu genunchii îndoiți, brațele atîrnînd spre sol, capul întors brusc stînga-dreapta, exprimînd furie, teamă, căutare.

Limbile ceasului din turnul gării seamănă cu undițele aruncate de un pescar amator într-o baltă stătută. Stîlpii de granit dinspre Palatul C.F.R. trăiesc izolați, zăbreliți de lapoviță; par moi și neajutorați, în nici un caz nu te poți gîndi la ei ca la un suport vertical. Și totuși sunt de o nedesmințită realitate: funcțională? spirituală? Emanau, mai ales, un simțămînt: simțămîntul d u r a t e i. Dar ce interes pot avea pentru călăii ce sunt, simțămintele unor osîndiți oarecare? Sus, în turn, una din undițele Amatorului a prins coada cifrei 7, pluta celeilalte undițe tremură. Zdrăngăneala unui autobuz articulat îi risipește însă norocul.

După ce trece autobuzul, proaspătul pensionar Manea privește spre w.c.-ul pieții Romane, apoi spre Calea Dorobanților și începe traversarea. Ca de obicei, fiecare pas este gîndit, respirat, bine mestecat. Contactul tălpii cu crusta zdrobită a străzii se face după infinite precauțiuni, ca și cînd ai pune piciorul drept, învingător, pe grumazul unui tigru de care nu ești sigur că e răpus; care-ar putea fi rănit de moarte numai, gata să-ți reteze glezna cu ultima picătură de vlagă.

Apoi, după ce piciorul drept este bine plasat, fotografia executată, vine rîndul stîngului să se ridice în aer, să planeze deasupra junglei să-și caute trofeul... Necunoscînd lupta, scăpînd schingiuirilor, Manea este supus direct rafinatei torturi a lui vivere pericolosamente, sub formă de picătură chinezească. Poate nu avusese încotro, jocul era făcut, cărțile împărțite — unii preferaseră să leșine, o dată și bine, cu degetele zdrobite în ușă, pentru a fi lăsați să treacă dincolo de ea, ceilalți rămăseseră cu pașii tîrșiți, dus-întors, pe același și același traseu. **Realizînd astfel o înaltă cerință...**

Se gîndește la traseul său, la cele unsprezece dungi galbene pe care traversează spre gară, la ramele vitrinelor magazinului SORA, de care se agață pentru a nu fi tîrît înapoi de curentul trist al navetiștilor; la maidanul cu beciuri desfundate din fața Școlii Politehnice; la potecile bătătorite pe întuneric spre Maternitatea Polizu, Librăria Caragiale și Piața Matache; la pereții zdrumicați de buldozer ai restaurantului „Marea Neagră"; la nenorocita intersecție Grivița-Buzești, cu pavajul căzut sub nivelul șinelor de tramvai; **abia anul ăsta li s-a repartizat alt profesor, care le-a pus să explice menghina** și fetele **s-au încurcat, lucru pentru** care s-a e**nervat și le-a lovit cu linia, provocînd mari țipete...** la dărămăturile CURCUBEULUI și TOCILARIEI TOADER; la mușuroiul de cărămizi seculare al Băii Grivița; la bucla pe care-o face tramvaiul 6 spre strada Nuferilor, înainte de spitalul Davila; la ceasul din turla Ministerului Planificării; la prospektul rezervat mașinilor negre al Căii Victoriei; la mlaștina în mijlocul căreia se scufundă casa Brătianu; la stratul de mazăriche ce acoperă tarabele pieții Amzei; la semaforul bine programat din colțul bulevardului Magheru, la verdele acela ca de fiere...

Le depășise pe toate. Pășește acum sub meterezele Academiei de studii economice. Ieșiturile zidurilor îl ajută să înainteze în oarecare siguranță. Poate chiar să-și ridice privirea, cîte-o clipă, spre acoperișul Institutului de machetare. În mai puțin de cinci minute va fi în fața porții.

Atenția sa crește. Astă-vară tocmai pe această ultimă porțiune a drumului alunecase. Nu se întîmplase nimic grav, își simțise puțin oasele trosnind, o pudră înecăcioasă îi intrase în nări — era praf, era praful atotcuprinzător. Întrebare: unde sunt verile de altădată? Prostii.

Livia

LEVARDA

Deltă

Se poartă ochiul meu peste tine
ca o ploaie peste un cîmp înflorit
și vorbele graiului meu
cu colțul aripei te înțeapă
Ca un rod însorit
ca un măr luminat
trupul în carnea ta se inmoaie
negru pămînt și deltă
a sufletului meu.

La jumătate

Iarba crește îmi spun și
copilul crește de asemeni către cer
toate încet se ridică
la jumătate sfîrșind —
Verde este iarba și ce ecou
strălucitor lacrimu
in tot ce este ea
Uneori soarele arde și cercul său
întunecă copilul și iarba
alteori un cal alb
aleargă între ei
și el niciodată nu rămîn
singuri după cum
lumina nu se lipsește
nicicînd de umbra sa.

Mirosul iernii

Bate lumina pămîntul trupului tău
auriu și candid ca un fruct
din tine aerul mă surpă să mă ascundă
(iartă-mă și vezi-mă și ia-mă)
atent trupul meu de tine se atinge
mirosul iernii e un mac înflorit
intim petalele lui în jurul tău răsfoiesc
răcoarea făcînd-o mai mare —
ce gust are carnea ta ce culoare
eternitatea în sine ne strînge înceată
auriu ochiul tău lin plutește deschis
un umblet de fiare de după pielea ta se desface
rănit ochiul meu prea repede lacom
smerit mă atingi mă auzi mă auzi?
un tropot de cai lovește în ochii tăi azi.

* * *

ca cicoarea am ars în rouă la gard
zilna și nopțile mele
luminii i-au fost ca un fard
și ce dor — doamne și ce dor
în oase ce osîndă și ce hram
și sufletului meu ce foame
de ce am și de ce n-am
și ce plîns doamne și ce of
privirii de față oare cum să îi stau
și pieptului unde să-i sădesc un os
ori trupului nouă tărîm cu verdeață.

* * *

Zile în care nu am uitat
imaginea ta
orașul înecat în părul
meu ca în fum
cerul zbătîndu-se ca
un ochi peste orizont
Sunetul depărtării
lunecînd peste toate
neaflarea însăși
zidind-o din curbe
doar de legănare
și prețul singurătății
Rar turlele orașului
în golul lor simplu
ascultîndu-se cu netulburat simț
părere a toate
abilă punte de distanță
Imaginea ta
ca un cui în mine se
ascute
domol străpungîndu-mă.

Ora şapte şi cincizeci şi şapte de minute. Se opreşte — a ajuns la timp. Dar p... a mai contează...

...ima dată cînd intrase in institut o g... pe Genoveva aşteptîndu-l: ascultă draga, ştii ca decretul de demolări care-a făcut atîta vîlvă nici n-a trecut prin atelier? Moldovan m-a oprit adineauri şi mi-a spus: află că Manea n-a avut ... o vină. Auzind aceasta m-am mirat şi l-am întrebat: ci nu, cum aşa? iar el mi-a dezvăluit că însăşi colega ta, Evgaenia, în cîrdăşie cu Galafina te-au dat pe mîna alora. De ce? nu ştiu, urmează cercetări: cetăţeana Ghena Lifciu a şi anunţat că nu vine azi, are cefalee.

Se dezbrăcase de palton si-şi suflase în pumni încercînd să-şi dezgheţe degetele. Macheta Gării de Nord, neagră, carbonizată, era deprimantă. Cît despre Evghenia îi spun eu lui Moldovan, toată lumea ştie că se dedă la o serie de fapte: a lăsat pe soţul dintîi, care muncea cu elan pe şantierul Bucureşti — Marea Neagră, pentru a lua un al doilea, un C.T.C.-ist obosit, care, cînd vine acasa din schimbul III, nu este lăsat în p... somnului decît după ce întreţine cu ea două-trei legături sexuale...

...eutise să-şi scoată trasa din servietă, să-şi sprijine braţul de planşetă, sa pară astfel integrat colectivului. Săptămina aceea fusese cea mai stranie din viaţa lui. Îi venea s-o asemuie cu clipa dinaintea morţii, cînd îţi trece prin faţă convoiul întrupărilor prostiilor tale. Totul clar, foarte clar.

...şi foarte arbitrar şi foarte străin — aşa cum i-au apărut probabil căpitanului Laiotă disponibilităţile amputate ale lui Manuel, impasul bietului machetist între amintire, nevasta abulică şi Milli, în sfîrşit blazarea acestui Manea. (Mă pun în pielea căpitanului Laiotă — sunt căpitanul Laiotă îi aud şi îi văd pe ceilalţi la scara I/I. Şi cît aş dori să mai trişez un pic...). Dar poţi? în zilele ploioase cînd doctorul Berceru nu pleacă pe şantier, eu intru la dînsul în Cabinet încercînd să-i explic; însă afirm cu tărie că relaţiile dintre mine şi dînsul durează un maximum de 15 minute. Păcat că activitatea Ghenei de-acasă n-o cunosc prea bine, deoarece locuim în sectoare diferite, dar a stricat deja o casă, ceea ce a însemnat o premiză, nu?

Ceea ce îl neliniştise pe Manea, şi neliniştea aceea crescuse direct proporţional cu debitul verbal al Genovevei, fusese faptul că ea trecuse repede peste persoana lui, păşise peste el ca peste trupul inofensiv al unui ins adormit

Poate aşa şi era, poate că dormea. — dar iată că vine artista aceea de la teatrul de păpuşi să stăm de vorbă, înştiinţîndu-mă că totuşi eu sunt cea legitimă şi trebuie să-l primesc înapoi; atunci discută cu el, nu cu mine, i-am răspuns, astea sunt intimităţi personale. După care se plînge că-i mănîncă toată puterea precum şi banii, lasă că nu mai găseşti un restaurant unde să te distrezi. Mai bine i-ar fi folosit pentru înjghebarea unui cămin fericit i-am spus — aşa e, plîngea ea, cînd ne-am cunoscut aveam convingerea asta, bazată pe purtarea lui, dar ce să-ţi spun, dragă, s-a schimbat total! ce mai încolo şi-ncoace, în viaţa lui a intervenit o altă femeie, o blondă vopsită de la Metrou — am crezut fireşte că e o fază trecătoare, nu m-am pripit cu reproşurile şi m-am gîndit să apelez la sprijinul uman al fostei soţii. Adică la mine, Larisa! — şi închipuieşte-ţi, aseară a venit acasă chipurile să-mi dăruiască un capot, unicat al Cooperaţiei. Fireşte, cu această ocazie m-am dezbrăcat goală în faţa lui, lucru pentru care a reizbucnit dragostea noastră — a rămas în amplasamentul conjugal, motivul: că iar mă iubeşte! În cele din urmă, n-o să am încotro, o să cer reînscrierea lui în Cartea de Imobil; fostul, dragul de el, mi-a promis tot sprijinul, inclusiv telefoane la organele de miliţie, starea civilă, spaţiul locativ, judecătoria sectorului şi administraţia financiară.

Nu izbutise să se apuce de lucru. Organul de miliţie, starea civilă, spaţiul locativ, judecătoria sectorului şi administraţia financiară se aşezaseră în linie dreaptă simulînd liber, nesincronizat, că iau o hîrtie în mîini, o parcurg cu atenţie, o iscălesc şi-o parafează — mişcările se repetau pe fondul unei totale autonomii, cu abnegaţie şi seriozitate; din cînd în cînd Organul mai făcea cîte un **soubresant,** Starea îşi umfla pieptul, Spaţiul ridica ochii la cer, Administraţia îşi trecea greutatea de pe un picior pe altul iar Justiţia sectorului făcea flexii pe un genunchi...

Cu braţele întinse peste planşetă, printre frînturi de polistiren, încercase să desluşească de unde se trage personificarea bravelor şi îndatoritoarelor instituţii, distribuirea lor într-un banal grup de euritmie. Fiindcă imaginea rezista — şi se impunea nu ca metaforă (nu-i mai arde nimănui de arta fin elaborată, iar cea spontană a fost slavă Domnului, eradicată) se impunea deci nu prin metaforă abstractă, ci prin ceva prozaic, cu masă proprie şi totuşi fără acoperire în concret — ca un roman postmodernist: „cînd machetistul principal Manea a intrat în institut, Genoveva îl aştepta: abia ieşise din schimbul III şi trupul ei înfierbîntat radia prin ţesătura capotului unicat. Era o dimineaţă ploioasă, minunată pentru cefalee şi planul de demolări" — proză, proză, naiba s-o ia de proză, nu găseşti nimic consistent în ea, are doar greutatea vorbelor puse unele peste altele, aceleaşi vorbe puse unele peste altele, înălţate ca un turn babel. Dar parcă Turnul ăsta mai are acum nevoie de masă proprie.

Se adunase pentru a fi atent la ce-i şoptea agitatul Anghelus: monumentalitate! asta ni se cere, o Piramidă domnule, dă-l încolo de lirism — uite calcului: MxZxP. Ştia: M egal numărul călătorilor aflaţi simultan în gară, Z egal raportul procentual, P egal suprafaţa necesară unui singur ins

Afară vremea se răzvrătise; împotriva lui Z probabil. Mari deplasări de umbre provocau panică în atelier, lumina care albăstrea polistirenul devenise cenuşie. Se impunea aprinderea neonului. Sau aşteptarea unei raze de soare. **Cerul va fi însă favorabil ninsorii, mai ales seara; in sud, ninsoarea se va putea schimba in lapoviţă.** Aşa că, logic, Solomia m-a invitat din nou s-o conduc acasă. Şi ajunşi noi spre Băneasa, am observat într-o învălmăşeală cum fostul nostru locţiitor se luase la harţă. Cum m-a văzut, m-a somat: Anghelus, du-te şi anunţă conducerea! la care miliţianul mi la dat în primire, aşa păruit cum era. Ce mai încolo şi încoace, ne-am mutat din restaurant, iar plata o făcea el spunînd mereu: atîta pagubă! Desigur, pînă la urmă, m-am simţit şi eu obligat la o baterie de Cabernet, pe care-am consumat-o toţi lîngă bordură. Apoi deodată Budi s-a ridicat şi a luat-o singur spre „Herăstrău" spunînd: du-o tu pe Solonia la domiciliu, a trecut vremea mea. Bineînţeles că azi-dimineaţă m-am întrebat: era oare just să mă port în felul acesta? şi m-am dus să văd dacă a aflat ceva scumpa de Amelia. Cum m-a văzut mi-a zis: porcule, eşti trecut la primă — şi mi-a trîntit statul în obraz. Acum spuneţi voi: e normal să se ... mpo... te aşa cu statele?

Lapoviţă se înteţise; dădea în iarnă. Cu un efort de voinţă, gîndul îl descătuşase o clipă, îl făcuse să nu mai perceapă reflexele metalice ale polistirenului, nici răceala lui de zinc... Îl făcuse să vadă lipită de ... o mare petală roz-albastră cu nervuri fine, paralele. **Doamne, ce este vraja?** ... mult geamăt în camera de sus. În sfîrşit, cînd a sosit echipajul, s-a descoperit că fetişcanele îl foloseau concomitent pe bietul chiriaş; iar pentru a nu-l scăpa, îi ascunseseră lucrurile: pantalonii cureaua, pantofii, flanela de corp şi napoleonii. Într-o astfel de situaţie, la strigătele lui de frig, am sărit noi locatarii recomandînd să se mai termine cu asemenea fapte, lucru de care nu au ţinut cont, urcîndu-l în pod, în uscătoria noastră de poame. Vai de noi, mi-a zis soţul, ne vom îmbolnăvi de stomac! Doar cu greu a putut fi scos prizonierul din mîinile amazoanelor, gemenele Lăzăriciu — nişte unse cu toate alifiile; a promis că ne dă o educaţie, au declarat ele, că va fi un fel de makarenco al nostru, cînd colo ne-a dat la cîntarea româniei, la euritmie.

Încerc să mă concentrez asupra hîrtiei, dar cenuşiul care răzbate prin geamuri e dens şi lipicios; nimic nu mi-aş dori altceva decît simbioza încăperii în care lucrez cu o Grădină — în care ulterior să mă implantez. Mă scol, fac cîţiva paşi prin încăpere, aud în memorie: şi cum îţi spuneam, dragă, mă aflam la Boştică, timp în care sună telefonul. El ridică receptorul: ascultă şi tu Genoveva! cu care ocazie mi-e dat să aud insinuări, blesteme şi înjurături la adresa Comitetului ceea ce asemenea atitudini nu se întîmplă pentru prima dată în institutul nostru de machetare. Impresia mea, este că indivizii formulează astea foarte treji, avînd toţi a plăti ceva, cuiva.

Hotărît, auzindu-i pe ceilalţi mă simt mai puţin. În orice caz, realizez legătura mea cu cele ce mă înconjoară, oamenii şi cuvintele lor. Sunt una cu ei, aparţin acestor lucruri, lucruri care an de an au prins consistenţă, şi-au lungit umbra în afectul meu. N-aş fi crezut, dar iată, toate astea s-au dovedit a fi probleme vitale, care-ţi pot înrîuri nu numai o zi de muncă, ci toată existenţa. **Maşiniştii şi-au însuşit în cercurile de învăţămînt manevrele...**

Maşinistul principal Manea: — cît să fie de cînd s-au văzut ultima oară? Manea venise tîrînd după el o lapoviţă ucigătoare. Pe cînd îşi atîrna în hol hanoracul, scuturîndu-i gulerul de blană sintetică, se auzi glasul Emiliei din bucătărie:

— Aţi venit? Vă aşteptam de-o oră.

Îi iese în întîmpinare, are degetele mîinii stîngi semn în cartea în care se adîncise. **A fost pus să explice menghina...**

— Se pare că v-a muiat bine, îi spune.

El confirmă, dar e la fel de calm ca întotdeauna.

— Ia te uită ce de chiciură, strigă Emilia

Totuşi şi-a scos gioarsa aia de molton de pe ea, semn că aveau un oaspete. În ultimul timp începuse să fie mai grijulie în asemenea cazuri, gîndeşte el. „Dar pentru mine, doar pentru mine va mai avea puterea s-o facă? De ce s-o facă? suntem doar în familie, de unde pretenţia asta pedantă? Ei bine, simt că am pretenţia asta. Măcar asta, cînd toate celelalte s-au dus dracului"

(Fragment din romanul „Ultima iarnă" in curs de apariţie la editura „Cartea Românească")

Adrian POPESCU

Remember

Iar spinarea celui mai tînăr servea drept masă de altar,
firimituri de pîine şi un strop de vin se mai găseau,
o mulţime de ochi urmăreau ridicarea braţelor slăbite
dobîndind o vigoare nepămînteană în ruga de seară.

În secret mulţi sperau că va veni un înger să-i scoată
din umezeala beciurilor, să-i conducă precum Pavel
de mînă, să-i coboare într-un coş pe o fereastră, undeva
în soarele Ierusalimului, într-un port de unde să
se-mbarce.

Să se strecoare sperau într-un marfar cenuşiu care
străbate
ploioasa Slovenie şi ajunge în zori în oraşul pietros
al Triestului, după ce-or fi trecut mai multe controale
severe, din care cu mullt noroc ar fi putut scăpa.

O codiţă de măr, sau un petec de ziar, ce minune
erau, ascunse în mînecă de ochii gardianului dimprejurul
Sighetului! Celula goală a episcopului Ioan Suciu
supranumit Gură de Aur, a doua zi, după ce-l tîrîseră
pe scăr

Şi noaptea, sub lucirea becului spînzurind din tavan,
toţi ospătau părelnic în somn, buzele mestecau în neştire
gustul pierdut de acasă, suculenţa libertăţii pierdute, o,
privelişte a foamei de ieri ameninţînd Foamea de mîine.

Bătrînii

Bătrînii ştiau. Ei păstraseră Ţara,
aşa cum a fost înainte de crivăţ şi foc,
luminoase provincii guvernate de vara
prea scurtă a neamului nostru fără noroc.

Înviau dinăuntru chemate de o voce
uşor răguşită, biserici şi străzi la Balcic,
Bucovina sub şenila vremii atroce
saloane bucureştene şi mîndrie un pic.

Ades îi rugam cu bietu-mi curaj
să-mi vorbească de Iuliu Maniu,
despre Catedrala arestată din Blaj,
despre morţii îngropaţi fără sicriu.

Ţineam fărîme de aur în palmă:
pe drumul durerii înecat în noroaie
doar Ea-i însoţise, dreaptă şi calmă,
urmind, ca o umbră, sinistre convoaie.

Pregătiri de sezon

Piscinele sînt pregătite pentru noul sezon,
spălate de mîzga, de igrasia dictaturii,
trupurile noi intră, o, ce frison,
alături de cele veştede, din epoca zgurii,
în apele călduţe ale privilegiaturii.

Candelabrele vilei dintre brazi ard iar sărbătoreşte,
dar sărbătoarea are gustul berbecului proletar,
fript la o serbare populară, haiduceşte,
de unde fiecare smulge o halcă, tovărăşeşte,
cît mai bine tăvălită în jar.

Desigur la masa istoriei se mai şi pierde,
Şi atunci te transformi treptat în bufon
(rămîi cu o pensie bună şi-o tinereţe verde).
Vocile se modulează încet. Armonia e încă un ton.
Piscinele se pregătesc pentru noul sezon.

Scrisoare deschisă

Cu mîna dreaptă, patrie, îţi scriu
cît încă mai trăiesc, cît încă-s viu,
îţi aparţin prin datini şi eresuri
cînd muntele porneşte către şesuri.
Nu-i unul România, sau altul, doar un om,
e sarea de milenii, minusculul atom
indestructibil care, ne-adună răsfiraţi,
să devenim cu toţii un singur om. Cîntaţi!

noiembrie 1987, text cenzurat.

„Și din vorbă-n vorbă, a-nceput revoluția"

— interviu cu GEORGE ASTALOȘ —

Născut la București, în 1933, debutează într-una dintre revistele școlare dinaintea reformei învățămîntului din 1948 (poezie) ● Carieră militară pe care o abandonează în 1964, demisionînd cu gradul de căpitan pentru a se dedica exclusiv literaturii ● Revine pe scena literară cu piesa „Vin Soldații" montată de Teatrul Cassandra din București, chiar în stagiunea în care trupele sovietice invadează Cehoslovacia (1968) ● Premiul Uniunii Scriitorilor în 1970 pentru volumul „Vin soldații și alte piese" (Editura Eminescu) ● La Congresul PEN Club International de la Piran (Iugoslavia — 1971), Pierre Emmanuel de la Academia Franceză îi oferă o bursă la Paris, unde se instalează definitiv, acordindu-i-se naționalitatea franceză ● Nu renunță la naționalitatea română — membru al Uniunii Scriitorilor, exclus în 1974 și repus în drepturi după revoluția din decembrie 1989 ● Autor al mai multor volume (poezie, teatru, eseu), publicate în : România, Franța, Italia și Statele Unite, semnează peste două sute de studii și articole critice asupra literaturii franceze și europene în general ,publicate în Franța, Italia, Canada, Statele Unite, Belgia, Luxemburg, Germania Federală, Iugoslavia, Turcia etc. ● Fondator al „Teatrului Intruziunii", căruia o scenă italiană îi consacră în exclusivitate repertoriul și al teoriei Pluridimensionalității Teatrului și Pulverizării Acțiunii în Spațiul de Joc, ce a constituit unul dintre pivoții referențiali ai Congresului de la Atena (1976), inițiat de Consiliul Europei, asupra „Viitorului artelor de spectacol" ● Teatrul său e reprezentat pe scenele din : Paris, Londra, Washington, Copenhaga, Edmonton, Ankara, Dortmund, München, Karlsruhe, Ottawa, Rocamadour, Metz etc. ● Figurează în diverse antologii de poezie și de teatru în : Franța, Italia, Danemarca, Germania Federală, Ungaria și Statele Unite ● Poezia, teatrul și eseurile lui au inspirat sau au făcut obiectul mai multor teze de doctorat și diplome universitare în : Franța, Elveția, Japonia, Israel și România (Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică — București, 1969) ● Din 1987 poezia și teatrul lui Astaloș se predă la catedra de Limbă și Literatură Franceză a universității americane University of Brown (USA) ● Redactor șef al trimestrialului plurilingv de artă și literatură „Nouvelle Europe" din 1972 ● In curs de apariție în 1990 : „Five Contestatory Plays", teatru (University Presses, Bucknell — USA), „Magma" poezie (Edizioni Parallelo 38 — Italia), „Le Redressement", roman (Paris), „Scasso a Secco", teatru (Roma), „Theatre de l'Intrusion", primul tom : șase piese urmate de eseul asupra pluridimensionalității teatrului și pulverizării acțiunii în spațiu (Paris).

I. Vă considerați scriitor român de limbă franceză?

R. Mă consider scriitor. Mă „consider" e un fel de a spune, de fapt scrierile mele mă recomandă în acest sens, primirea de care se bucură cărțile mele din partea editorilor a criticii specializate și a cititorilor care găsesc în ele afinități cu concepția mea despre lume, stilul și universul preocupărilor mele literare. In ceea ce privește obîrșia mea, limba în care scriu și alte ingrediente particularizînd biografia personajului meu, interpretările sînt diverse, ele variază în funcție de formulările cutărui sau cutărui critic și de inspirația de moment. Cînd sînt „scriitor francez de origine română" (a se vedea notele bio-bibliografice din antologiile de poezie franceză), cînd „scriitor român de expresie franceză" (a se vedea prezentările din unele programe de teatru), cînd „francez" pur și simplu, iar uneori „român rezident la Paris" și „scriitor franco-greco-romane". Dar pentru a da totuși un răspuns : da, sînt scriitor român de limbă franceza-deși din punct de vedere administrativ există cîteva nuanțe care complică puțin adevărul. Pentru cititorii revistei, care nu mă cunosc dar care vor avea curiozitatea să parcurgă acest interviu (se pare că de la o vreme românii au redescoperit deliciile lecturii) trebuie să mă explic. Există o lege internațională recunoscută și de România, care stipulează că orice cetățean, indiferent ce este sau unde trăiește, are dreptul la dublă naționalitate. Inițial, cred că spiritul acestei legi prevedea că o femeie căsătorită cu un străin poate să opteze pentru naționalitatea soțului, avînd totuși dreptul să și-o păstreze pe a sa, — căci cu mariajele, nu se știe niciodată ce pot deveni. Dar, femeie sau bărbat, legea este aceeași pentru toți. Ca blue-jean-șii unisex adică : intrăm cu toții în ei fără discriminări. Să zicem că eu „m-am căsătorit" acum 20 de ani cu Marianne (patroana iubită a Franței și a Navarrei) și că din mers, am adoptat limba și naționalitatea sa, fără însă să renunț la ale mele. Faptul că răspund întrebărilor dvs. în limba franceză vă obligă să-mi traduceți răspunsurile în limba noastră natală. Este pur și simplu o chestiune de rutină... aș fi putut la fel de bine să o fac în românește. „Atunci, de ce să ne complicăm?", vor spune unii. „snobisme", vor spune alții. Nici vorbă de așa ceva, lucrurile sînt mult mai simple. Tot bătînd cu la mașină doar în limba franceză, textele mele mi-o cer, nu mai izbutesc să domin mecanica acestei unelte. Și ca totul să fie spus, am învățat să bat la mașină în Franța (demers pur economic), în România aveam o dactilografă ce-mi tricota textele. Deci, sînt scriitor și limba scrierilor, de la căsătoria mea cu Franța, este franceza.

I. Amintiți-ne cîte ceva despre debutul dvs. în România.

R. De la Revoluția din Decembrie 1989 nu fac decît asta ; îmi rememorez debutul în România — fie pentru reviste literare, fie pentru cotidiene sau diverse publicații cu profil mai mult sau mai puțin particular. Iată încă o depoziție. Succintă. În 1948 am publicat cîteva poeme într-una din revistele școlare existente cu sutele în România, înainte de veritabila venire la putere a comunismului. Oricît ar părea de paradoxal, din ianuarie, cînd eram ca atîția alți tineri de vîrsta mea, o speranță (cel puțin pentru cei apropiați și mai ales pentru mama care nu făcea excepție de la regulă, spunînd ca toate celelalte mame de pe mapamond : „Nu că e al meu, dar e foarte deștept", pînă în septembrie, m-am trezit poet al fostului regim! Folclor politic. Situația e de tot hazul încît aproape că aș fi regretat dacă lucrurile s-ar fi petrecut altfel. Dar adevăratul meu debut a avut loc în 1968-1969, în fapt montarea primei mele piese pe scena Teatrului Cassandra de la București : „Vin soldații", spectocol datorat perseverentei Zoe Anghel-Stanca, pe atunci profesor la IATC și subtil regizor, evident. Hotărît lucru, nu eram făcut pentru literatură! Tocmai cînd teatrul își finaliza afișajul, Armata Roșie invada Cehoslovacia. Închipuiți-vă nebunia planificatorilor culturali cînd au înțeles că pe toate zidurile Bucureștilor era afișat : „Vin soldați" !. N-are importanță ce mi-a spus un om politic al vremii care m-a convocat cu privire la titlul piesei, cu oricum i-am răspuns : „De ce ați așteptat venirea soldaților ca piesa mea să fie reprezentată? Eu am scris-o de cîțiva ani". Politica dovedindu-se cameleonică, piesa a fost montată, televiziunea americană (NBC) a filmat cîteva secvențe ce ua fost difuzate în S.U.A. și drept urmare „Soldații" mei au sosit pe scenele din Paris, Londra, Karlsruhe etc.. „Soldații" au fost urmați de cărțile mele de poezie și teatru, de alte piese (nu multe căci lucrurile s-au precipitat în ceea ce privește destinul meu existențial și literar), pentru a culmina cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1970) și o bursă la Paris oferită de Pierre Emmanuel de la Academia Franceză, care m-a scutit (din fericire) de tragi-bufoneria unei Românii împinsă în derivă de călăul de la Scornicești, incontinent lătrător într-o limbă română ce jignea bunul simț al românilor de orice condiție. Acesta este debutul.

I. Numiți cîțiva scriitori români din generația dvs. de care sînteți cel mai puternic legat, sentimental vorbind.

R. Prin generație înțeleg plus sau minus 10-15 ani, ceea ce oferă un joc de 10-15 ani, adică un spațiu de vreo 20-30 de ani. Sînt mulți scriitorii generației mele de care sînt legat sentimental. Unii dintre ei sînt, din nenorocire, morți ca Pîcă sau Schilleru, de pildă, alții ca Tudor George (Ahoe pentru prieteni) cu care am împărtășit și bune și rele, Dan Laurentiu. Mircea Ciobanu, Vasile Vlad, Laurențiu Ulici, Călin Căliman și mulți alții care, place sau nu, în agora literelor românești ale ultimilor decenii constituie una din păturile referențiale ale creației. Evident, lista e lungă și prefer să evit să mă joc de-a panegiricul.

I. Care a fost evenimentul cel mai important al vieții dvs.?

R. Ipocrizia n-are rost aici : cînd am primit premiul Uniunii Scriitorilor. Și iată de ce. Lucrătura culiselor e știută, și n-am fost nici eu cruțat, bineînțeles. Președintele juriului, în 1970, era Alexandru Philippide pe care nu mai trebuie să-l prezint cititorilor români, nici celor francezi de altfel, căci se cunoaște bine parcursul literar al acestui mare senior al literelor europene. Din interese oculte, despre care nu mai pomenesc (cu puțină imaginație se pot ghici) competiție înaintea scrutinului final. Răspunsul lui Philippide (președintele mi-a mărturisit-o el însuși în timpul cocktail-ului după înmînarea premiilor) a fost : „Dacă insistați, demisionez din juriu și veți face ce veți dori, în ceea ce mă privește eu nu premiez oameni ci cărți". Îl vedeam pe marele poet pentru prima oară în viața mea și spre imensul meu regret și pentru ultima.. Cîteva zile după premiere am fost trimis la Congresul PEN Club-ului, mi-a oferit o bursă la Paris. Pentru mine, participarea la acest congres nu însemna nimic numai că ieșeam pentru prima oară din țară. Și chiar azi, sînt convins că decontractarea din timpul lucrărilor de la Piran a avut un rol covîrșitor în decizia președintelui congresului de a-mi atribui o bursă. Ulterior am aflat la Paris de la un scriitor slovean care făcuse parte din prezidiu, că Bucureștiul telefonase de două ori la Belgrad (unde se pregătea primirea participanților și a documentelor congresului) să fiu sters de pe listă (cunosc pînă și numele celor doi confrați propuși în locul meu) și numai datorită autorităților lui Zaharia Stancu am rămas pe lista delegației române. Eveniment care mi-a schimbat întreaga viață — placă turnată a destinului meu. Și totuși, premiul Uniunii Scriitorilor a fost și rămîne evenimentul cel mai important al vieții mele. După o masă copioasă udată cu șampanie, împreună cu Romulus Guga (premiat pentru roman în același an), Georgeta Horodincă, Dan Laurențiu și (cred) Vasile Vlad, am trecut pe la spitalul unde era internat Pîca (Tunari-Ștefan cel Mare) ca să-i ofer o parte din trofeul meu literar. Întorcîndu-mă din Iugoslavia, am trecut din nou de la spital să-mi văd tovarășul de drum și Pîcă îmi arăta pantofii (o pereche de pantofi havane, foarte șic) spunîndu : „Astea-s șalupele tale". Cu banii din peremiu pe care-i oferisem Pîcă își cumpărase pantofi noi.

I. Vorbiți-ne de piesele dvs. de teatru și de reprezentarea lor pe scenele diverselor metropole ale lumii.

R. Un atît de vast subiect este dificil să-l expediez în spațiul unui raspuns așternut în grabă, mai ales că pîna în prezent am avut parte de vreo treizeci de spectacole montate cam peste tot în lume. Voi încerca să trec în revistă cîteva spre a zăbovi asupra unuia la care țin cel mai mult, cu excepția spectacolului cu „Vin soldații" de la București în regia amintită. Am avut cam 6 piese montate în Franța (dintre care 4 la Paris), 4 în S.U.A. (din care ultima la Teatrul Național din Washington în 1988, a cincea aflîndu-se în acest moment sub pana traducătorului meu american Ronald L. Bogue — „Les Bonnes Odeurs" —, 2 piese în Anglia (Londra), 2 în Germania Federală (ultima jucîndu-se două stagiuni la rînd . „Une priere de trop"), alte doua în Danemarca (Copenhaga) și patru în Canada, între care „Notre The Quotidien" montată la The Performing Visual Arts de la Edmonton de doua trupe : una de limbă franceză și cealaltă de limbă engleză — statulul acestui Centru Canadian de Creație prevăzînd realizarea întregii producții în cele două limbi constituționale ale țării. La acest spectacol vreau să mă oprese căci el a constituit creația primului model analogic vivant, niciodată încercat pînă atunci în lume. Invitat de directorul acestui centru, mi-am spus : „Analogie da, dar între ce și ce". Mă gîndeam la sculptură (teatru-sculptură) fără să știu prea bine cum aș putea să asociez în planul spiritului aceste două modalități de expresie. Căci nu era vorba să faci teatru printre sculpturi ci să sugerezi volume scenice purtătoare de imagini teatrale și replica dramaturgică depozitară a unor reprezentări sculpturale. Istorie lungă și complicată (cel puțin la prima încercare) dar am profitat de conjunctură spre a merge în Canada cu bătrînul meu complice George Apostu. Acțiune Smirnoff. operațiune Johnny Walker. Reușisem — presa americană nu și-a cruțat cerneala. Pe scurt, Edmonton-ul fiind orașul cel mai întins de pe cotinentul american după Los Angeles iar sala de la Performing Astrs (40 m. lungime, 22 m. lătime și 15 înălțime, cu doi pereți de sticlă spre oraș), fiind plasată la ultimul etaj al celui mai înalt zgîrie-nori din regiunea Alberta, noi construisem în vedere o periferie suspenadată a Edmonton-ului, prelungind orașul în spațiul de joc. Și pentru a rotunji răspunsul le o lună au început la Paris repetițiile cu „Une priere de trop" (pusă în scenă de Octavian Greavu, eu necrezînd decît în școala de regie romînească), al cărei text se traduce în afară de Statele Unite în România (Eva Sîrbu) și în Italia Premiera este fixată pentru 26 iunie.

I. Marii maeștri ai teatrului occidental. Ionesco, Beckett sau Pinter, v-au înrîurit întrucîtva maniera de a scrie teatru?

R. Statistic vorbind (ceea ce nu constituie un reper), sînt, după regretabilul deces al lui Beckett în decembrie 1989, al doilea dramaturg francez în viață, cel mai jucat în străinătate. Pînă în decembrie eram al treilea. Nu este vorba de fotbal sau rugby dar asta e — trăim într-o societate supusă economiei de piața, principiul funcționînd chiar cînd e vorba de creație. Or, dacă aș fi fost influențat de unul din acești autori citați, teatrele care îmi montează piesele, ar fi optat evident pentru sursele directe. Felul meu de a face teatru nu are nimic de-a face cu absurdul sau suprarealismul (care de altfel generase teatrul absurd) sau cu cercetarea metafizică a occidentului. Acest teatru, conform analiștilor occidentali, se numește „Teatrul Intruziunii", fondat pe paradoxul estetic (Pino Mariano). În două cuvinte căci ar trebui un volum întreg spre a-i descoperi funcționarea, în toate piesele mele există un „intrus" (invizibil și mut) care pătrunde pînă și în celula familială pentru a capta opinia oamenilor — intrus care circulă liber printre personaje, care fotografiază, notează, caută, măsoara, înregistrează etc. Un fel de arhanghel al sondajului, dacă vreți, un fel de **Machina ex Deo** iar nu un **Deus ex Machina**, aducătoarea soluției fericite într-un anume teatru. În sfîrșit, adesea acest **intrus** cum se intîmplă în „Cambriolage à sec" sau în „Maximilien, François, Marie Isidore de Robespierre" etc.. Nu, nu sînt influențat nici de Ionesco, nici de Beckett, nici de Pinter, dimpotrivă se pare că **Intruziunea** mea începe să facă școală pe anumite meridiane.

I. Care este cel mai frumos vers din poezia dvs.?

R. Cel mai frumos, n-aș putea să-l apreciez eu dar cel mai profetic poate și paradoxal cel mai alert, ar fi : „Și din vorbă-n vorbă, a-nceput revoluția", scris acum mai bine de 25 ani și publicat pentru prima oară în Occident în volumul „La langue du canari", apărut în Franța și Italia.

I Dar cea frumoasă replică?

R. Și aici este greu să fac o alegere din peste o mie de pagini de teatru. Să spunem : „Este lagărul meu natal" (replica unei fete născute într-un lagăr de muncă, ce își revendică drepturile în spațiul decăderii umane) și într-alt registru, o replică din „Notre The Quotidien", unde o femeie cumsecade, condiționată de publicitate într-atît încît nu se mai poate exprima decît în termeni de pliant comercial, spune : „Poetul este ultimul luptător pe cont propriu".

I. Dacă n-ați fi locuit în Franța, în ce țară v-ar fi plăcut să trăiți?

R. În România. Țările nu se schimbă precum cămășile. Trăim cu toții într-un discurs anterior.

I. Se poate trăi din scris în Franța?

R. Se pare că numai 10% din scriitori trăiesc din scris în Franța. Eu însumi trăiesc din scris, fără să-mi pun prea multe întrebări în privința beneficiarilor pe care alte pene le pot aduce stăpînilor lor. Apartamentul de pe Coasta de Azur pe care mi l-am cumpărat cu bani de pe un film produs la Hollywood în 1984, cele 12,5% drepturi de autor pe care mi le aduc piesele, cele 10% pentru cărțile mele care n-au tiraj gen Sulitzer și care nu apar an de an (2000 de exmplare la doi ani, circa), onorariile pentru articolele mele și alte mici venituri ocazionale, îmi aduc una peste alta destul ca să nu-mi fac griji pentru „whisky-ul meu cotidian". Prietenii români care au trecut prin viziunea mea din Boulainvilliers cunosc bine regimul. Este adevărat că nu-mi permit cheltuieli mari, nici mașină (n-aș conduce decît în caz de război), nici copii și pe deasupra nu prea ies din casă uneori luni în șir.

I. Numiți cartea unui autor român pe care n-o lăsați din mînă.

R. „La tentation d'exister" de Cioran. Această carte este bijuteria de căpătîi care mă însoțește în călătoriile mele. Este un regal!

I. Locuiți la Paris. Cum se vede din orașul lumină acest București al Reînvierii românilor?

R. Plin de viitor.

Interviu realizat de Geo Vasile

Exerciții de blasfemie

Alungarea lui Christ

...In Kafka nimeni nu strigă, pentru că nimeni nu dorește să vadă. A încerca să privești dincolo este, se înțelege, un păcat. În lumea aceasta există, poate, o transcendență dar **nu mai există mîntuire**. Ea a căzut, mai mult, a uitat cu totul de sine. Oamenii sunt dominați de o ciudată torpoare. Nimeni nu mai așteaptă pe nimeni (nici pe Godot, măcar !) acel Godot care poate fi Dumnezeu, dar poate fi și sfîrșitul. Insul ce se revoltă e o excepție, o anomalie. E. nu mai poate antrena o „renovare" a lumii, intrată într-o rutină bolnavă, și nici nu-l mai poate **provoca** pe Dumnezeu. rugăciunea ca și blestemul nu mai au nici o eficiență, nu mai cutremură pe nimeni. Oamenii lipsiți de identitate își așteaptă resemnați sfîrșitul. Frica a dispărut din acest univers în paragină, a rămas numai indiferența, binele și răul nu mai au nici un sens. Ceea ce în **Castelul** lui Kafka poate să pară o ritualizare dusă pînă la pînzele albe este numai o gesticulație minimă, un reziduu de viață. Autorul pare a ne avertiza că orice **parusie** e doar o iluzie vană: de nicăieri nu mai poate veni un ajutor. Și chiar dacă ar cobori Christ nu va mai fi niciodată recunoscut, iar lumea se va stinge fără nici un regret.

*

Singurul afect al locuitorilor satului a rămas suspiciunea: o suspiciune care vizează totul, o neîncredere care mortifică, nici măcar agresivă. Comunitatea aceasta s-a destrămat, relațiile dintre oameni s-au redus la minimum. Sărbătoarea — care este o formă de comuniune — a dispărut, e ceva de ordinul trecutului, o amintire funestă. Totul e simulacru, sentimentul însuși — un **Ersatz**. Satul lui Kafka amintește frapant de castelul regelui pescar, din romanul breton. De data aceasta însă nici un Parsifal nu mai poate face nimic. Puritatea ca și vinovăția nu mai au nici o semnificație. Oricum, nu inocența mai poate salva această lume bolnavă, ce nu mai crede în nici un mîntuitor, care, mai mult, suspectează pe orice **străin**. K. este în ochii acestei lumi un intrus; nu importă ce face sau ce crede, nu merită nici măcar alungat. E suficient să-l ocolești, să nu-i dai nici o atenție. Astfel îi reduci cu totul puterea subversivă. Nu atît castelul se apără, cît supușii acestuia îl protejează. Dacă transcendența se retrage, asta nu înseamnă că e și malefică: e doar obosită ca și cei asupra cărora veghează indiferența. La urma urmei, odată cu lumea nu va muri și ea?

*

Nu numaidecît tribulațiile lui K. (asupra căruia s-au aplicat cu predilecție comentatorii, chiar Marthe Robert) merită atenție, ci **refuzul** acestei lumi de a ieși de sub **blestem**, din amorțeala care o stăpînește. Asistăm în **Schloss** la o inversare deprimantă: lumea se apără, refuză să fie ajutată, să-și părăsească insignifianta condiție. Nu absența transcendenței importă ci efortul lipsit de vlagă (dacă se poate spune așa) al lumii de a-i consacra absența. În definitiv, **grația** este o realitate pe care omul o sancționează. Cînd însuși insul participă la „confecționarea" acestei absențe se poate spune că nimic nu-l mai poate salva. Toată sforțarea lui K. se lovește de această absurdă (poate nu este cuvîntul cel mai potrivit) reacție: de nicăieri nici un ajutor. Dimpotrivă! S-ar părea că toți cei din jur s-au coalizat pentru a-l împiedica să acceadă în incinta castelului. Nu atît transcendența îi pune piedici, ca nu face decît să se derobeze ca întotdeauna, cît cei din jur, pentru care K. este mereu inoportun. Sătenii par să gîndească mai degrabă că pericolul vine de la acest străin decît din înalt. Castelul este inofensiv, cel care ar trebui alungat este K., în revolta lui stă ascunsă parcă, o iminentă distrugere, în perseverența aceasta smintită, lipsită de orice respect. În fond, această lume a înlocuit pietatea cu un soi de respect neîncrezător, ipocrit. Dacă această transcendență obosită nu merită decît un **respect** pe măsură, K., bravul cavaler nesupus, doar o enormă lehamite...

*

Sfîrșitul unei lumi nu vine cînd insul nu mai poate să-și caute salvarea ci în momentul **cînd nu o mai vrea.** Autorul **Castelului** a înțeles cel dintîi acest mecanism al unei sinucideri colective...

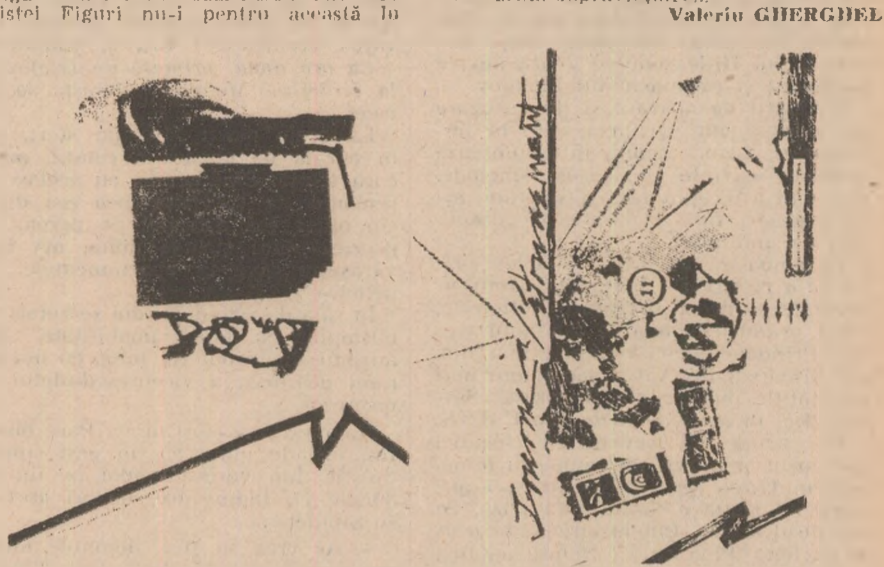
X

Se înțelege de la sine, K. nu este cel dintîi care face experiența eșecului. Cine este cu adevărat el, vom afla mai la vale, care îi sunt însă „strămoșii" o voi spune acum. Cel mai la îndemînă exemplu este chiar don Quijote. Plecat și el într-o căutare fără izbîndă, încercările sale nu-i aduc decît recompensa riscului, care îi divulgă excentricitatea. „Mîntuitorul" lumii, acest simulacru de **parusie**, nu are parte decît de un „martiriu al rîsului". Cei din jur îi ascultă în derîdere cuvîntările luminoase, delirurile generozității sale superbe, mîniile sale **miloase**. Și asta tocmai pentru că nu vor să ia aminte la reaua-vestire quijotică. Ce importă că lumea e răsturnată, o „lume pe dos", cum s-a spus? Că de sub crusta cea mai subțire pîndește infernul, nu-i un motiv pentru lumea aceasta, care are drept unică pavăză **rîsul**, să se înspăimînte. Da, don Quijote îl parodiază pe Christ, însă ce altceva este el decît tot un străin? Lumii nu-i place să fie certată și, cu atît mai mult, să-l asculte. Rîsul ei maculant acoperă vorbele acestui „smintit". Strigătul lui se pierde sub hohotul atoatestăpînitor. Sigur, în jurul eroului totul e prost întocmit, însă faptele bune ale acestui **exemplu care străbate lumea** se vădesc mereu și mereu inutile. Mai mult: din bunătatea sa înflorește răul. Don Quijote eliberează ocnașii, iar aceștia drept mulțumire îl bat. Ce exemplu mai strigător la cer de zădărnicie? Cavalerul Tristei Figuri nu-i pentru această lume, care îl reneagă fără de milă; nimeni nu vrea să-l recunoască, deși mai toți îl numesc în derîdere „mîntuitorul celor sărmani", „toiagul și mîngîierea tuturor neferoiciților", „tămăduitorul nedreptăților și obidelor", nimeni nu vrea să-i ofere identitatea adevărată. De ce? Nimic mai simplu: lumea nu mai are nevoie de un mîntuitor. Care mîntuitor o acoperă cu ocară și hulă. Discursul ucigaș al lui don Quijote va fi de aceea numai prilej de ricană. Lumea își apără strîmba alcătuire prin rîs. Și, în definitiv, de ce nu ar rîde? Nu este reacția ei cea mai la îndemînă formă de a-și ascunde imaginea despre sine? Cetatea nu are nevoie de ucigași, așa cum „sănătatea închipuită" de vreun remediu. De aceea între ocara sărmanului cavaler și ea, cetatea va pune rîsul...

X

Bergson observă corect că rîsul este o sancțiune, dar nu distinge între ființa ridiculă și personajul care amenință comunitatea. Cea dintîi este inofensivă, a doua redutabilă și severă. Din această categorie fac parte atît don Quijote cît și Mîșkin: amîndoi au venit să mustre cetatea, să-i distrugă „confortul". Sigur, rîsul este o formă de apărare, dar nu te aperi de cel „inocent"... Oricum, rîsul, chiar în varianta aceasta amendabilă a lui Bergson, **unește**. Căci există o complicitate a vinovaților, a celor bolnavi și aceasta se celebrează prin rîs. „Sănătatea închipuită" va recurge mereu la el: este modul ei de a supraviețui cu prețul (cam scump!) al renunțării la adevărata supraviețuire...

Valeriu GHERGHEL

Poezie concretă : IN(TER)VENTION (Canada)

Proiect pentru o deratizare a culturii*

● Avertisment ●

E clar ca m-au speriat întotdeauna „non-conformiștii", în special cei care discutau (și mai discută) politică „înaltă" (ieri perestroika, azi privatizare) dar evitau (întocmai ca și azi) cea mai mică fricțiune cu șefuleții direcți, chițcăind (formă supremă a protestului) doar cînd erau atinși la salariu (pardon! retribuție) sau la „calificative" (uneori în mod justificat). Ceea ce urmează este deci o încercare de „limpezire" (de jos în sus sau invers, nu știu) utilă, sper, tuturor celor ce nu și-au transformat micile acte de nesupunere din trecutul apropiat în merite revoluționare.

I. Tipologia rozătorului cultural

1.0. Clasificarea este în parte arbitrară și nu întotdeauna relevantă: de-a lungul timpului „sub-speciile" s-au corcit, au intervenit mutații genetice făcînd greu de încadrat indivizii. Ea poate fi totuși operantă în anumite limite. Pornind de jos în sus, nu o fac din respect pentru „bazele sociale" ale fenomenului ci pentru că aceasta este ordinea în care am legat legătura cu fenomenele.

1.1. **Micul rozător** (M-R) a apărut ca produs tipic al „revoluției culturale" în contextul creșterii vertiginoase a producției românești despre „obsedantul deceniu" și a libertății de a ap-lauda la cenaclurile stadionarde înălțînd rugi pentru pornirea ploilor și imnuri întru prosăvîrea ploilor și pregătind masele de figuranți pentru viitoarele spectacole de dragoste deșănțată și nețărmurită.

„Hrana spirituală" a masei de mici rozătoare era făcută din resturile de la capătul **Super-rozătorului** (vezi: 1.5) de tipul Dumitru Popescu și Adrian Păunescu, autori „accesibili" (celor de jos) și „cu acces" (la cei de sus). O puzderie de ciraci, false sau reale „căderi" în ierarhie, zvonuri bine plasate despre „retragerea" iminentă a cărții de pe piață au făcut din acești autori idolii micilor rozătoare, farul iluziei „libertății de expresie". Să te ferească (Tiți Popescu) Dumnezeu să fi spus ceva nefavorabil despre scrierile lor: declanșai dispute insolubile chiar în familie, marea masă („vox populi", nu-i așa?) fiind gata să-l lapideze pe orice „detractor" al surogatului literar.

1.2. **Rozătorul mijlociu** (R-M) lucra în presa literară și în edituri. Prefera să medieze între S-R și M-R pentru că era rentabil (cărțile se vindeau ca pîinea caldă) și oricum mai bine decît în infernul vieții de slujbaș sau în calvarul didactic. Am avut un gust amar (deranjament biliar, bănuiesc) văzînd că și un nume bine cotat în cercurile intelectuale din afara și dinlăuntrul țării n-a știut (n-a vrut? n-a putut?) să evite comentariile favorabile pentru superșobolanul literar din cece, mulțumindu-se să-l lovească pe cel cu rang mai mic (și asta — după ce intrarea acestuia în cece a devenit imposibilă iar alegerea în conducerea „uniunii" improbabilă).

1.3. **Rozătorul mediu-dezvoltat** (R-M-D) trebuia să aibă dosarele „curate" pentru a fi periodic cu-sute (din papiotele bugetului). El dirija, ca funcționar la cultură (eventual utecc, inspectorate școlare) cîte o parcelă din imensa arie a spectacolelor de fierbinte expresie a dragostei nemărginite pentru...

În pauzele (din ce în ce mai scurte) dintre aniversări devenea, în mod semi-confidențial, animator al culturii LOCALE. Să precizez conținutul semantic: nu al CULTURII în localitate, ci al SUBPRODUSELOR CULTURALE AUTOHTONE, încurajate frenetic printr-o curioasă interpretare a sintagmei „specific național".

Intențiile puteau fi dintre cele mai bune, rezultatele erau în ultimă instanță aceleași: aderenții (și nu erau puțini) scriau cîntînd LOCUL fără a-și fi însușit RUDIMENTELE ARTELOR SCRISULUI ȘI CÎNTULUI. **Rostirea românească** devenea **răstire de suburbie** obsedată de LOCUL COMUN (geografic și în toate sensurile).

INSTRUMENTUL DE DIFUZARE era de obicei presa județeană de partid, ai cărei redactori s-au împodobit între timp cu penele de PĂUN(escu) de ziariștii „liberi" (probabil în raport cu propria lor conștiință și față de ceea ce au scris cu puțin timp în urmă). Aceste organe „sponzorizau" din cînd în cînd „suplimente culturale" cu aspect mucegăit de gazeta de perete sindicală.

R-M-D-ul și colaboratorii lui din lumea presei lucrau mînă în mînă cu categoria superioară (R-B-D, vezi: 1.4) întru cenzurarea oricărui evazionism din cușca culturală a localității și întru evitarea pătrunderii unor „șopîrle" dinafara (chiar dacă era vorba de comentarea textelor unor scriitori din județul învecinat). Am auzit cu propriile-mi urechi cum un ziarist (șef al secției „culturale" a „organului" de presă) susținea aceeași teză cu rozătorul-ideologul-supervizor: suplimentul literar local nu trebuia să devină o „anexă" a revistelor Uniunii Scriitorilor. Independență literară totală, afirmată în contextul unor „zile ale literaturii județene" cu invitați „dinafară" (nu vă speriați, nu erau cetățeni străini!) aduși tocmai pentru a înlesni unor organizatori pătrunderea în foi de circulație națională.

1.4. **Rozătorul bine dezvoltat** putea fi o persoană fără studii, cunoscătoare în trasul firelor la o filatură convertită în trăgător de sfori ideologico-culturale dar și un „titrat", eventual chiar „doctor în științe exacte" pe baza unor îndelungate cercetări făcute ca activist uasecere și utecc de profesie. Totul depindea de LOC și MOMENT.

Au existat două ranguri distincte de R-B-D: cei care se „implicau" direct, dînd AUTORIZAȚII pentru spectacole, expoziții, manifestări etc. (rangurile de sus ale comitetelor de cultură, veșnica aspirație a R-M-D) și cei care „indicau" drumul „iluminării maselor". Fără supervizarea celui din urmă, cel din prima categorie riscă să-și piardă dantura (o proteză de oțel montată doar pe durata funcției).

„Indicatorul" teroriza simultan învățămîntul, cultura și agricultura, obținînd hibrizi înalt elaborați de spaima prin transferuri dintr-un domeniu în celălalt. Uneori figura și în (im)postura de CTITOR (boala se transmitea de sus în jos) al unor instituții locale. Cum nu dispunea întotdeauna de fonduri (sacul devenise din ce în ce mai mic) transforma școlile în **regimente** ce luau cu asalt muzeele nou create sau restaurante prin „grija" domniei sale, în armate de aplaudaci ai unor producții adesea îndoielnice ale fabricilor locale de divertisment și educație socialistă. Se ajungea la situația ca, într-un singur ciclu de școlarizare, elevul să învețe pe de rost obiectele din muzee (se putea ajunge la trei vizite pe an, adunarea banului conta) iar școlarii din primele clase să fie duși la spectacole unde actorii (pentru a „atrage masele") nu se știau să rostească și aluzii echivoce (pentru a nu spune mai mult).

1.5. SUPERROZATORUL (S-R) e o categorie aparte, de care mi-e frică și acum. Se adaptează perfect la orice mediu, cunoaște toate subteranele care duc la marile tiraje și la succesul public, știe cînd să se „alinieze" și cînd să „treacă în opoziție". După ce s-a hrănit copios din cașcavalul „obsedantului deceniu" se pregătește să ronțăiască sistematic „odioasa dictatură".

Va fi bine primit de M-R, căruia-i va oferi o porție de visare pe marginea „libertății cîștigate" (de parcă între 16 și 22 decembrie 1989 s-ar fi jucat un poker în beneficiul lătrăilor de profesie). Va fi urmărit cu aviditate, eventual cu invidie (cel mai adesea mascată) de R-M, și R-M-D (o colaborare semnată de S-R poate fi o mînă de aur, o recenzie dedicată lui — un pas spre următoarea treaptă în ierarhia rozătoarelor). Va fi aprobat cu încîntare de R-B-D pentru care reprezintă GARANȚIA PÎINII DE TOATE ZILELE.

Gabriel MARDARE

(*) Acest fragment este un fragment din scrierea „Arta de a-ți face dușmani". Evident, este doar o primă parte a proiectului de deratizare. Următoarele se vor referi la hrănirea rozătorului cultural, la modul de reproducere și la alte aspecte a căror cunoaștere este indispensabilă pentru cine vrea să înțeleagă tehnicile specifice de lucru în acest domeniu.

„România e în primejdie de a nu mai fi“

GEORGE GAFENCU: Jurnal

— fragmente —

1941 — 1944

22 iunie

Un telefon al lui von Walter mă scoală din somn: nemții au pătruns în cursul nopții în Rusia, pe toată întinderea frontierei, de la Marea Baltică, la Marea Neagră. Aflu că guvernul român ne-a așezat sub oblăduirea ambasadei germane. Ce instrucții aveți ?, mă întreabă von Walter. — Niciuna. Curios! Atunci, cere numaidecît. Nu putem să vă luăm cu noi, încă nu știm cînd și cum veți rupe legăturile.

Schulenburg a fost azi dimineață la Molotov ca să-și ceară pașapoartele. Molotov a fost, pare-se, foarte liniștit.

Telegrafiez la București, direct, prin italieni și prin francezi. Dar nu-mi fac nici o iluzie. Toate telegramele sînt oprite. La radio: obișnuitul mare discurs al lui Hitler: de ce a fost nevoie să atace! și răspunsul lui Molotov.

Pledoarii de apărare și de acuzare din partea unor cîrmuiri, care în împrejurări asemănătoare, întrebuințează aceleași cuvinte și aceleași metode. Războiul a început fără ultimatum, fără negocieri, fără declarație. O „simplă operație militară“.

Țara noastră va urma, — *e un prilej de a recîștiga o parte din pămîntul pierdut*, și de a se reface sufletește, după prăbușirile morale din anul trecut. Prindem cîteva crîmpeie la radio, din discursul lui Antonescu și din manifestațiile publice din București. Sîntem deci în stare de război cu U.R.S.S.

Îmi strîng toți oamenii la legație. Vor locui și mînca împreună cu mine. Sîntem 17, — zece diplomați, și 7 auxiliari. Legația e lăsată fără pază, cu porțile deschise. Putem circula în oraș și telefona. Pînă cînd ? Nemții au fost izolați, în cursul zilei, fiecare acasă la el. Contele singur. Tippelskirch singur. Ambasada înconjurată și închisă.

Cum vom fi evacuați ? Prin cine urmează să se facă negocierile de evacuare ? Păstrăm contactul cu italienii, în aceeași situație de libertate provizorie, ca și noi. Rosso socotește că deoarece nu am fost avizați de nimic, nu e cazul să ne prezentăm autorităților sovietice, ci trebuie să așteptăm: pînă cînd ?

Francezii vin să mă vadă, în mai multe rînduri. Bergery, Luguet[1] și Luguette, și un vice-consul care îmi cumpără mașina.

Americanii s-au retras la o „dacie“[2] depărtată, de teama bombardărilor. Singurii în primejdie de a fi bombardați din avioane, sîntem noi, fiind așezați între cîmpul de aviație și cea mai însemnată gară de cale ferată.

Nici o telegramă din afară.

23 iunie

Moscova nu a fost bombardată în astă noapte. Am putut dormi puțin, deși tancurile grele au trecut, fără întrerupere, pe șoseaua Leningradului.

Nu putem stabili nici un contact cu nemții. Firele telefonice tăiate, casele înconjurate. Merg la Rosso. Îl găsesc liniștit, zîmbitor. „— Il faut attendre! Il n'y a rien à faire“[3]. Îi dau lista românilor ce trebuiesc evacuați: „Cîți dintre ei joacă bridge ?“, mă întreabă cu interes.

Tovarășii mei stau strînși în jurul aparatelor de radio (avem trei) și urmăresc cu emoție știrile contradictorii de pe noul front.

Zi lungă de inacțiune și de așteptare. Din cînd în cînd, un telefon de la italieni, care nici ei nu știu nimic. (...).

24 iunie

(...) Ascult la radio discursurile înflăcărate ale propagandiștilor germani, pline de neadevăruri istorice. Față de statele mici, metodele totalitarilor, de orice nuanță, au fost la fel; aceeași lipsă de scrupule, aceeași poftă de stăpînire. Nu e adevărat, cum pretind nemții, că Kremlinul ar fi conspirat cu Cripps. Dimpotrivă. Stalin și Molotov se fereau de englezi, ca să nu dea de bănuit nemților. Nu urmăreau o politică „de încercuire“, nu se gîndeau să intervină în luptă, ci așteptau sfîrșitul. Singurul succes al lui Cripps la Moscova, unde a cunoscut atîtea dezamăgiri și ofense, este datorat lui Hitler. Și chiar acest succes nu a fost deplin, deoarece ambasadorul britanic, scîrbit de experiențele sale moscovite, se afla de zece zile la Londra, cînd a izbucnit conflictul germano-sovietic.

Totuși, Churchill pare să fi îmbrățișat cu însuflețire cauza rușilor. Prin discursul său de ieri seara, el făgăduiește sprijin economic și financiar. Mă întreb: de ce atîta grabă ? De cealaltă parte, germanii reîmprospătînd campania lor anti-bolșevică, amorțită de atîta vreme, caută să închegbe un front european pentru... salvarea civilizației! Era și timpul!!...

La ora două, primesc un telefon de la Kremlin. Molotov dorește să mă vadă.

La orele patru fără un sfert, sînt în curtea de onoare a cetății, odinioară sfîntă. Sînt primit cu același ceremonial ca la vizita mea cea dintîi. Un ofițer mă așteaptă pe peron, se prezintă, îmi strînge mîna, mă întovărășește pînă în apartamentele de primire.

În sala de așteptare, doi secretari mă întîmpină cu multă amabilitate. Sînt introdus în biroul cel lung, cu ușa din fund deschisă, a vicepreședintelui comisarilor.

Molotov vine spre mine. Pare obosit. Îmi întinde mîna cu un gest simplu, liniștit. Îmi vorbește apoi pe un ton domol, cu îndurerare, uneori aproape cu blîndețe:

— Aș vrea să știu, domnule ministru, care e situația dintre noi. Trăiam, pînă mai ieri, în pace. Azi, trupele dv. sprijină atacul banditesc al nemților împotriva noastră. Aș vrea să știu, dacă îmi puteți da o lămurire.

— Domnule vicepreședinte, nu am primit nici o informație și nici o instrucție. Îmi închipuiam că legația dv. de la București a trebuit să vă dea lămuririle cuvenite.

— Legația noastră nu cunoaște decît faptele: participarea dv. la agresiunea împotriva noastră. Din partea guvernului român, nu a primit nici o înștiințare, nici o cerere, nici o declarație de război.

— În cazul acesta, trebuie să ne lămurim după faptele pe care le cunoaștem. *Aceste fapte implică o ruptură a legăturilor diplomatice dintre țările noastre.* Sînt convins că membrii legației sovietice din București vor primi toate înlesnirile, pentru a părăsi România. La rîndul nostru, v-am fi recunoscători dacă ați da dispozițiile cuvenite pentru ca să ni se remită pașapoartele. Țin să adaug două cuvinte, nu cu privire la evenimentele politice, ci referitoare la misiunea pe care am împlinit-o aici. *Vă vorbesc deci în numele meu personal.* Acum zece luni, cînd am avut onoarea să vă văd pentru întîia oară, v-am spus că vom lucra cu toată hotărîrea și cu toată loialitatea pentru normalizarea și întărirea raporturilor pașnice dintre țările noastre. Socotesc în conștiința mea că mi-am împlinit întocmai angajamentul pe care l-am luat. Sînt cu atît mai îndurerat, personal, că străduințele mele nu și-au atins țelul.

Simt că Molotov ar mai vrea să adauge ceva. După cîteva clipe de tăcere, el se hotărăște să-mi spună următoarele: „România nu avea dreptul să rupă pacea cu U.R.S.S. Știa că, după *reluarea Basarabiei*, nu mai aveam nici o pretenție împotriva ei. Am declarat în mai multe rînduri, în termeni categorici, că doream o Românie pașnică și independentă. Voința noastră pe care am dovedit-o prin fapte, era să întărim raporturile dintre noi. Cînd Germania v-a dat așa-zisa garanție, am protestat împotriva acestei garanții fiindcă presimțeam că e menită să tulbure raporturile dintre U.R.S.S. și România. Această garanție însemna sfîrșitul independenței dvs. Ați intrat sub dependența Germaniei. Cîteva luni mai tîrziu, ați și fost ocupați de fapt, de trupele germane. Nu era nevoie să vă asociați la agresiunea bandiților împotriva noastră. Sîntem siliți să tragem toate consecințele acestor fapte (Molotov pare să lege ideea de „consecințe“ nu numai de fapta agresiunii, dar de caracterul ei „banditesc“. Acest cuvînt rostit, de altfel, fără nici o pornire, cu voce cît mai potolită, revine de altfel de mai multe ori în declarațiile sale).

Răspund că nu mi se cade, în aceste clipe și în aceste împrejurări să intru într-o discuție de politică generală. Vîltoarea războinică în care sînt atrase toate popoarele, unul după altul, e atît de uriașă, masele ce stau față în față cu interese potrivnice, vrăjmașe, sînt atît de numeroase, încît pare să fie o tristă fatalitate ca statele mici, ca și cele mari, oricît de dornice ar fi de pace, să nu poată scăpa de urgia războiului. În ce mă privește, nu pot avea față de evenimentele de azi, pe care numai istoria le va putea judeca, decît o atitudine de diplomat, adică de soldat al țării mele. Să-mi fie îngăduit, în această calitate, să-mi exprim părerea de rău că *prin politica ei urmată în timpul din urmă U.R.S.S. nu a făcut nimic pentru a împiedica*, între țările noastre, durerosul deznodămînt de azi. Prin brutalul ultimatum din anul trecut, prin care ni s-a cerut nu numai Basarabia, dar și Bucovina, și un colț din vechea Moldovă, prin încălcările teritoriului nostru, care au urmat de atunci, prin actele de forță ce au intervenit pe Dunăre, — chiar în timpul negocierilor pentru stabilirea liniei de demarcație —, Uniunea Sovietică a distrus în România orice sentiment de încredere și de siguranță, și a trezit îndreptățita teamă că însăși ființa statului român e în primejdie. Am căutat atunci un sprijin în altă parte. *Nu am fi avut nevoie de acest sprijin, și nu l-am fi căutat, dacă nu am fi fost loviți, și dacă nu ne am fi simțit amenințați.*

Îmi îngădui să amintesc aceste fapte fiindcă am avut prilejul, ca ministru de externe al țării mele, să atrag în mai multe rînduri, prin discursuri și declarații publice, atenția guvernului sovietic, față de care am urmat totdeauna o politică leală de pace și de bună vecinătate, că *„o Românie independentă în cuprinsul hotarelor ei neatinse este o chezășie de siguranță pentru U.R.S.S., ca pentru toate celelalte state vecine“.*

Lovitura cea *dintîi care a zdruncinat temeliile* unei asemenea Românii, chezășie de siguranță și de pace, acoperire firească și atît de folositoare unui hotar întins și însemnat al Rusiei, a fost dată, din nenorocire, de guvernul sovietic. Urmările acestei nenorociri, pe care le deplîngem astăzi, mă mîhnesc cu atît mai mult cu cît *poporul român nu a dus niciodată, pînă azi, război cu poporul rus*, și nu există simțăminte dușmănoase între cele două neamuri.

Molotov a ascultat în tăcere traducerea interpretului. Apoi, cu aceeași liniște, cu același glas potolit, puțin mai apăsat doar, și căutînd în mai multe rînduri privirea mea, a răspuns: *„În ce privește Basarabia, am părerea mea.* Dacă ați fi vrut, am fi putut găsi, din vreme, o înțelegere cu privire la ea, care ne ar fi scutit de multe neplăceri. Azi însă, problema e alta. Vă gîndiți la teritorii. Și nu vă dați seama că sînt în joc *independența și însăși ființa dvs. de stat.* Noi nu v-am pus niciodată independența în primejdie. Dimpotrivă. Am luptat odată pentru ea. Ne datorați existența statului român liber. De atunci, pînă în zilele de azi, cele din urmă, v-am asigurat necontenit că sîntem hotărîți să vă respectăm țara și neatîrnarea. Totuși, v-ați supus nemților. V-ați alăturat atacului lor banditesc. Vă veți căi. Germania a dovedit cu prisosință cît de puțin îi pasă de ființa și de voința statelor mici. Chiar în cazul unei victorii germane, sînteți pierduți. România e în primejdie *de a nu mai fi*“.

Apoi, sculîndu-se de pe scaun, se îndreptă spre mine, cu mîna întinsă, se înclină ușor, foarte simplu și trebuie să mărturisesc, mișcător.

Îmi voi aminti, toată viața, acest din urmă rămas bun pe care l-am luat de la Molotov.

Ofițeri în uniformă de campanie, deosebit de curtenitori, mă însoțesc pînă la porțile Kremlinului.

Seara, în legația noastră pustie, golită de mobilă și de tablouri, în care stăm închiși, așteptînd hotărîrile ce se vor lua cu privire la noi, primesc vizita soților Bergery. Sînt mișcat de gentilețea pe care acești prieteni mi-o arată, în clipe de singurătate și de frămîntare. (Regret însemnările mele răuvoitoare despre Bergery).

Istorisesc lui Bergery întrevederea istorică pe care am avut-o cu Molotov.

— „E surprinzător, observă francezul, de mult țin totalitarii la drepturile și libertățile statelor mici. Molotov e întristat fiindcă România își pierde neatîrnarea. Hitler a intrat în luptă ca să salveze statele baltice și să libereze popoarele oprimate!... Și ce e mai curios, e că ei sînt, poate, de bună credință“...

— Poate...

25 iunie

Aflu de la americani că nemții au fost trimiși, ieri seara, spre o destinație necunoscută. Steinhardt și Charlie[4] i-au zărit, din întîmplare, la zece noaptea în gara Iaroslav, de unde pleacă transsiberianul. Nu au putut vorbi cu ei.

Încerc să vorbesc cu ministrul Bulgariei, căruia nemții și noi i-am încredințat apărarea intereselor noastre. Stamenov[5] îmi trimite pe consilierul său, Tilev. Bulgarii nu știu nimic despre plecarea „protejaților“ lor germani. Au încercat să se informeze, dar n-au aflat nimic. Cred că așa-zisa plecare este o poveste americană. Dau unele recomandații lui Tilev.

Fac pregătiri de plecare. Ardem cele din urmă cifruri. Cumpărăm provizii de drum: conserve, pesmeți, zarzavat. Strîngem toate cuferele noastre, în camera consilierului economic. Dresăm cuvenitele procese-verbale, pentru mobilierul, argintăria, rufăria lăsate în legație. În ce mă privește voi lăsa în urma mea două automobile, șapte cufere mari, și pivnița: 700 de sticle de vin roș, și șampanie.

Seara, primesc vizita lui Mascia. Vine să-mi raporteze o convorbire pe care Rosso a avut-o în cursul zilei, cu Vișinski: — Ce gînduri are guvernul din Roma ? — Nu știu, nu sînt informat direct. Radio anunță însă că războiul e declarat. Trebuie deci să ne înlesniți plecarea. — Pînă cînd nu sîntem lămuriți, nu putem lua nici o hotărîre.

La ora șapte, ni se închid porțile. Telefonul nostru e întrerupt. Sîntem izolați.

Pe la orele nouă, se prezintă doi tovarăși care îmi cer lista persoanelor care se află în legație. Cer să fiu pus în comunicație cu ministrul Bulgariei. Nici un răspuns.

---

[1] Consilier al Ambasadei Franței din Moscova.

[2] În rusește, vilă în jurul orașului.

[3] Trebuie să așteptăm. Nu e nimic de făcut.

[4] Ambii din misiunea diplomatică americană la Moscova.

[5] Ambasadorul Bulgariei la Moscova.

Konrad Sakovscki

Felix Dzerjinski (II)

Dzerjinski practica teroarea fără grija pedepsei. Puterea îi creștea mereu. La Comisariatul Poporului pentru Justiție creșteau vrafurile de plîngeri, privind necontenitele arestări nelegale, nemotivate și condamnările și execuțiile înfăptuite de Ceka. Ele veneau chiar și de la muncitori și de la comuniști. Se sugera introducerea controlului asupra arestărilor. Dzerjinski însă a protestat în mod categoric, chiar violent. El a fost sprijinit de către Lenin. Acesta avea o încredere nelimitată într-însul. Zicea: „Cînd analizez activitatea Cekăi și o compar cu acuzațiile îndreptate în contra ei, ajung la concluzia că acestea sînt temeri mic-burgheze, nefondate". Cu atît mai mult, cu cît printre comuniști apărea tot mai des lozinca: „Toată puterea în mîinile Cekăi".

În anul 1921 Rusia Sovietică a fost lovită de o secetă puternică, ce s-a dovedit cauza unei catastrofe alimentare nemaiîntîlnite. În Ukraina, cea mai fertilă regiune a noului stat — lipsea, spre sfîrșitul anului, pîinea pentru 27 mil de oameni. Foametea și epidemiile au adus cu sine pierderi de milioane de vieți omenești. A început să ia amploare canibalismul, care, doi ani mai tîrziu, a atins apogeul. Erau mîncați chiar proprii copii. Unele izvoare accesibile arată că această calamitate a dus la peste 5 milioane de victime. E neîndoielnic însă că cifra a fost mult mai mare.

Lumea a reacționat fulgerător. Au fost trimise medicamente și alimente, afluiau darurile în bani. Anatol France a dăruit celor înfometați valoarea premiului Nobel abia primit. Despre gravitatea situației ne vorbește faptul că potentații sovietici l-au rugat pe patriarhul bisericii pravoslavnice ruse să adreseze un apel către credincioșii din întreaga lume, ca să vină în ajutorul celor înfometați. Cel mai mare ajutor a venit din partea S.U.A. din partea organizației „American Relief Administration". Ajutorul a fost primit, dar activitatea de ajutorare americană a fost permanent sub observația Cekăi, plină de neliniște. A urmat un val de arestări și de acuzații de spionaj. Se afirma că Apusul folosea grava situație din Rusia în favoarea propriilor scopuri politice.

Imediat după ce ajutorul trimis de ARA a încetat, toți colaboratorii săi ruși au fost supuși represiunii, mulți dintre ei plătind cu viața această colaborare. Alții au fost urmăriți chiar pînă la sfîrșitul terorii staliniste. (Întrevezi și Arhipelagul Gulag — al lui Soljenițîn)

Dzerjinski se îngrijea de ținuta morală a cekiștilor săi și nu tolera nici o încălcare. Îndeosebi cazurile de corupție îi pedepsea chiar și pe funcționarii de rang înalt și încă foarte aspru. În anul 1919 a fost împușcat la Petrograd Ciudin, membru al Colegiului local al Cekăi pentru că a întreținut relații intime cu amanta unuia dintre speculanții arestați.

În anul 1921, la al IX-lea Congres al Sovietelor, cînd, practic, nimic nu mai amenința șederea la putere a bolșevicilor Lenin, lăudînd meritele Cekăi și înălțînd în slăvi operativitatea lui Dzerjinski, a afirmat că noile condiții pretind ca activitatea Cekăi să se limiteze la sfera politicului. Deci venise timpul ca aceasta să fie reorganizată. În același an, la Congresul al X-lea a fost proclamată noua politică economică (în rusește — NEP). Sosise timpul să fie limitată activitatea Cekăi. Dar în momentul în care, în 1921 Lenin începuse să ceară reformarea acestei organizații, reconstruirea Cekăi se afla deja în plină desfășurare. Dzerjinski prevăzuse această situație și îi venise în întîmpinare. Încă din 1920 Colegiul central al Cekăi emisese ordinul „În problema tratării corespunzătoare a celor arestați" iar la 8 ian. în anul următor Dzerjinski a semnat personal decretul privind Politica de pedepse (acordate) de Ceka în noile condiții. Era ceva în genul unei amnistii. A început eliberarea din lagăr a celor care se găseau acolo în baza unor acuzații [illegible] sau pentru infracțiuni minore.

[illegible] glăsuia limpede: Clasificarea schematică a oamenilor conform originii sociale [illegible]

ș.a.m.d., — putea fi aplicată atunci cînd Puterea Sov. era slabă. Acum, faptele „foștilor" trebuiesc cercetate amănunțit, pentru ca arestarea lor să aibă sens. Dzerjinski, conducîndu-se, după premiza normalizării vieții în Rusia revoluționară, propusese, încă din ianuarie 1920, Consiliului Comis. Poporului, un proiect de decret, care prevedea abolirea pedepsei cu moartea, pe care, de altfel, Lenin l-a și semnat. Cu toate că pedeapsa cu moartea a fost abolită prin lege, posibilitatea execuțiilor nu a fost totalmente înlăturată, în practică. Ea a fost în continuare aplicată infractorilor și sabotorilor prinși la locul faptei. Iar teroarea nu s-a stins cu totul. S-a schimbat doar metoda. Dzerjinski, delimitîndu-și noua atitudine față de teroare, punea accentul pe serv. secrete ale Cekăi. În loc să recurgă la arestări pripite, percheziții și interogatorii, a început să utilizeze o metodă mult mai potrivită în situația de atunci — spionarea în masă a membrilor societății și descoperirea, pe această cale, a comploturilor. El spunea: „Sîntem datori să ne concentrăm întreaga atenție asupra unor domenii economice cum ar fi aprovizionarea, desfacerea și transportul..." Prima etapă a organelor sovietice de securitate se apropia de sfîrșit.

Lenin știa că victoria revoluției și sfîrșitul războiului civil se vor manifesta abia atunci cînd Puterea va dobîndi încrederea societății, în mod deosebit a țărănimii, care își amintea perfect nemiloasele confiscări de cereale în folosul muncitorilor și al armatei. Odată cu ridicarea nivelului de trai, a început să crească și autoritatea statului sovietic. S-au efectuat mai multe reorganizări în instituții și în aparatul de stat. De asemeni și în aparatul Securității care acționase pînă atunci complet autonom. Teroarea nu a mai fost cerința momentului, iar Lenin, împreună cu C. C.-ul i-au ordonat lui Dzerjinski să transforme sistemul Securității. Prin directivele din 28 dec. 1921 și 6 februarie 1922 Ceka și-a schimbat denumirea în G.P.U. (Direcția Politică de Stat). Cadrele au rămas în principiu aceleași numai titulatura s-a schimbat. S-au efectuat schimbări și în ce privește organizarea internă — o parte a problemelor vechi a fost repartizată justiției, care singură avea dreptul de a da pedepse. Activitatea G.P.U se limita la efectuarea urmăririi și așa numitei anchete preliminare. G.P.U. putea să folosească execuția prin împușcare numai în cazuri excepționale, de exemplu pentru banditii surprinși la locul infracțiunii.

La 30 decembrie 1922 a fost proclamată Uniunea Republ. Sovietice Socialiste. Noua structură statală internă a rămas desigur, fără impact asupra G.P.U., care s-a îmbogățit doar cu determinativul „Unional" (O.G.P.U. — Direcția Politică de Stat a Uniunii). Ea se subordona nemijlocit Consiliului Comisarilor Poporului. Dzerjinski se bucura în continuare de o enormă încredere din partea lui Lenin. În loc de molestări și torturi au început să fie utilizate în practica Securității „metodele științifice".

Decretul din 6 febr. 1922 delimita precis sfera de activitate a lucrătorilor serviciilor de securitate. Aveau libertatea de a efectua arestări, percheziții și chiar confiscarea bunurilor în decurs de 48 de ore de la momentul arestării. După scurgerea acestui termen, apărea necesar un ordin scris din partea O.G.P.U. În decurs de două săptămîni, fiecare arestat trebuia să ia cunoștință de acuzațiile ce i se aduceau, iar după două luni trebuia să fie adus în fața judecății sau să fie eliberat. În decret însă [illegible] și lacune. Ele permiteau lucrătorilor Securității [illegible] „izolere" pe arestați [illegible] acordul șefilor OGPU, ceea ce [illegible] în fapt o mare libertate în tratarea acestora. Prin decretul din 16 oct. 1922 au fost lărgite împuternicirile Securității în ce privește condamnarea arestaților la exil. Era [illegible] ca [illegible] să mai fi apărut cîndva dinaintea [illegible] ții. În plus același decret [illegible] OGPU să împuște pe loc [illegible] membrii bandelor recunoscuți și prinși [illegible]

OGPU s-a dezvoltat și și-a întărit poziția. Situația internațională existentă în Europa și în lume l-a stimulat pe Dzerjinski să-și lărgească continuu secția externă, a cărei sarcină principală era lupta contra emigrației albgardiste. Au fost plasați agenți în toate organizațiile anticomuniste din afara țării și în mod deosebit în Franța și în Polonia. Numirea lui Dzerjinski, în februarie 1924, în postul de președinte al Consiliului Economic Suprem lărgit și mai mult sfera competențelor forțelor Securității.

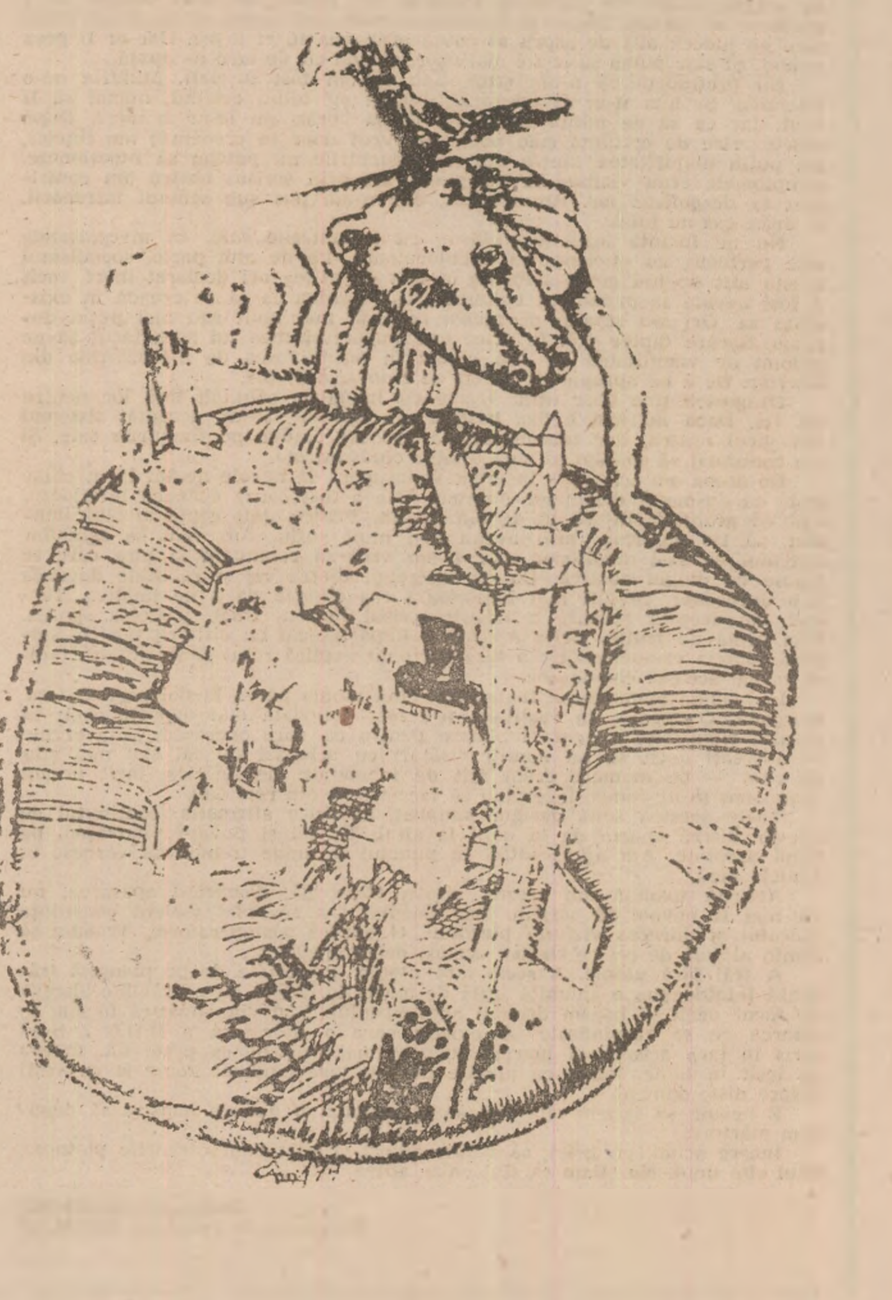
Încă din 1923 se știa că sănătatea lui Lenin se șubrezește continuu. Lupta pentru putere începuse chiar înainte de acest semnal. Se ciocneau diverse concepții și orientări, reprezentate astfel: adepții revoluției permanente — Kamenev, Zinoviev și Troțki; adepții teoriei socialismului într-o singură țară — Stalin, Molotov și Kaganovici. O altă concepție era reprezentată de adepții unei politici liberale față de țărani, susținută de Buharin. În perioada în care lupta s-a ascuțit, Stalin s-a străduit, cu orice preț, să-l izoleze pe Lenin, bolnav, de partid și chiar de tovarășii mai apropiați. Dzerjinski intuise minunat situa-

venise posibil numai datorită sprijinului lui Dzerjinski. Ca să ascundă dușmănia pe care o arătau georgienii față de Stalin, el trimitea lui Lenin rapoarte false despre situația din Georgia.

Dzerjinski și-a propus să se folosească de prietenia cu Stalin și să schimbe direcția frontului. Cu atît mai mult, cu cît se orienta perfect în situația care se crease între Lenin și Stalin. De asemenea, el cunoștea conținutul testamentului lui Lenin.

Cînd grupuri de comuniști tătari și uzbeci au cerut egalitate în drepturi pentru popoarele lor, conform cu principiile susținute de Lenin, Dzerjinski i-a arestat pe cei mai activi și s-a supus astfel ordinului lui Stalin.

Cu toată prietenia pe care o nutrea față de Dzerjinski, Stalin se temea de autoritatea acestuia în cercul de colaboratori apropiați. A început, deci, să-și introducă în O.G.P.U. oamenii săi. Primul apărut acolo a fost Henryk Iagoda, care, în umbra lui Dzerjinski a început să construiască un alt aparat al Securității, compus din susținători — complici ai lui Stalin. A încercat să-l îndepărteze pe Dzerjinski, prins total în mașinațiile Secretarului general, de pro-

ția și, încă de la alegerea lui Stalin în postul de secretar general al P.C.(b) al Uniunii a știut că forțele Securității vor fi, mai mult ca pînă atunci subordonate partidului. Îl cunoștea pe Stalin, cu care se împrietenise încă din timpul războiului civil. Stalin însuși își impusese prietenia cu Dzerjinski, știind ce putere va deveni poliția secretă. Încrederea lor reciprocă a crescut. Dzerjinski fusese cel care propusese ca raportul Secției speciale a O.G.P.U. să fie prezentat secretarului C.C. Ca legătură între cele două instanțe, el l-a propus pe Stalin. Anul 1920 i-a apropiat și mai mult, în colaborarea născută la conducerea Frontului de Nord-Vest. Folosindu-se de boala lui Lenin, au început să conspire contra acestuia. Cînd datorită insistențelor lui Lenin a fost semnat decretul din 7 mai 1920, care [illegible] și [illegible] Georgiei, Stalin a dat [illegible] unităților Armatei Roșii să pătrundă în această țară. [illegible] agentul său Sergio Ordjonikidze [illegible] jumătatea anului 1920 Stalin [illegible] Tbilisi ca [illegible]

bleme politice, lăsîndu-i doar, liberă, supravegherea vieții economice. Stalin își dădea seama perfect de faptul că Dzerjinski este un adept fanatic al disciplinei în muncă și că recunoaște principiul conducerii unice. Inventează deci noi preocupări în sfera economicului, unde Dzerjinski, amăgit, recurge la epurări sistematice fără a ține cont de numărul victimelor. La cel de al XIV-lea Congres al partidului, Dzerjinski a fost numit specialist în problemele industriei metalurgice și propunerile sale au căpătat deplina aprobare a lui Stalin. O nouă epurare este făcută tot la sugestia ultimului. Un an mai tîrziu, Stalin se hotărăște să-l mai folosească odată pe Dzerjinski. De această dată pentru socoteala finală cu troțkiștii. Din ordinul său, pe 20 iulie, Dzerjinski îi atacă la Plenara lărgită a C.C. al P.C.(b) pe prietenii săi cei mai apropiați — Kamenev și Piatakov. După care, suferă un atac de cord și moare (Moscova — 1926)

Traducere de
[illegible] ȘERBAN

Corespondență din R.D.G

Cît ne doare neputința noastră

De fapt nu vreau decît să respir adînc. Oare sentimentul de vinovăție nu trădează un fel de grandomanie? Dar chiar de-ar fi așa, totul a început cu mult înainte. Acum nu-mi rămîne decît să mă mențin pe poziția pe care mi-am asumat-o, n-am cum să mă lepăd pur și simplu de răspundere. Cine va dori să cunoască adevărul despre R.D.G.-ul acesta va putea să afle totul din literatură. Mai exact, va afla cum a mai fost. Nu poți afla decît jumătăți de adevăr, care, de îndată ce încerci să le dai drept întregi, decad la nivelul de jumătăți de adevăr.

Literatura R.D.G. seamănă cu un cîine tăbăcit în bătăi. Cum se schimbă stăpînirea, mîna care acuză indignată loviturile vechiului stăpîn începe să aplaude noii bătăuși. Oamenii din această țară, inclusiv scriitorii, se împart în momentul de față în două grupe: cei care s-au considerat dintotdeauna germani pur și simplu și ceilalți, care s-au legat de ea în acești patruzeci de ani. Cum te atașezi de un ogor plin de pietre de pe care te chinui să scoți ceva. Aceștia sînt cei care au pierdut totul și, colac peste pupăză, sînt suspectați că ar apăra blestemățiile trecutului.

Prăpastia traversează toate confesiunile politice și ideologice. Există foști membri de partid care-și dau seama că au fost dintotdeauna germani și n-au vrut nimic altceva. Și există clerici care deplîng pierderea acestei republici. Sînt oameni care au fost obligați s-o părăsească și abia acum au sentimentul că o pierd definitiv, după cum alții i-au întors spatele cu ușurință.

De unde provine durerea, senzația de frustrare la cei dintîi. De ce n-am scris adevărul, tot adevărul? Aici trebuie pus degetul pe rană. Acestea sînt întrebările care cer răspuns. De la noi. Nu ca să ne curățim de ocările altora. Ci ca să ne lămurim noi înșine, de unde curajul de a continua să scriem. Sigur că tentația e mare, am putea să le cerem celor care ne judecă atît de aspru să caute prăpastia în ei înșiși. Dar ar fi prea comod. Și s-ar putea să le fie mai ușor, văzînd cît de tare ne apasă.

Nu pretindem că n-am știut. Sau că am fost înșelați. Mîndria ne-o interzice. Și nici n-ar fi adevărat. Puteai ști totul, oricînd, numai să fi vrut. Iar ca să ne mintă chiar așa de la obraz, nu le-ar fi mers. După scurte crize de credință (sau poate am vrut doar să credem?) am înțeles, cel puțin majoritatea dintre noi, că structurile nu puteau să funcționeze. Simptomele erau vizibile la tot pasul. Iar prin scrisul nostru am contribuit la dezgolirea lor. Am criticat, dar n-am pus sub semnul întrebării. În orice caz nu total.

Nu ne încîntă acest capitalism, cu inechitățile sale, cu mecanismele sale perfecte, cu eficiența sa neîndurătoare. Pe de altă parte, socialismul acesta atît de hîd și de slăbănog a fost de atîtea ori declarat mort, încît a fost nevoie să primească epitetul „real” pentru ca să se creadă în existența sa. Ori s-o simțim pe pielea noastră, mai mult sau mai puțin dureros, fiecare dintre noi. În orice caz, imperfecțiunea lui ne-a făcut să ne îndoim de viabilitatea sa. Am crezut în posibilitatea de a-l reforma din interior. De a ne apropia cît de cît de frumoasa utopie.

Dragostea ține doar atîta vreme cît imaginea celuilalt lasă loc pentru un vis. Dacă nu mai e loc, basmul s-a isprăvit. N-am acceptat sistemul din jurul nostru, dar iubeam utopia înscrisă cîndva pe flamurile sale. Și am continuat să sperăm că vom ajunge cîndva acolo.

De aceea am scris, am încercat vicleșuguri, la nevoie ne-am făcut chiar frate cu dușmanii dorințelor noastre. Asta a fost cauza cenzurii interioare. Atît că granițele diferă de la om la om. Pentru unii conta efectul imediat, să fie publicați, alții aveau mai mult suflu. Am vrut să zguduim sistemul ca să-l modificăm, dar n-am vrut să renunțăm la țara care se legase de utopia noastră. Cu cît diferența dintre vis și realitate devenea mai dureroasă, cu atît mai imperioasă era datoria de a ne implica. Tocmai din această apăsare a izvorît scrisul nostru. Unde tristețea sporea. Nici urmă de trufie. Grija aceasta o împărtășeam cu cititorii noștri. Singură funcția compensatorie a literaturii nu explică rolul ei în această țară, ci tocmai această comuniune.

În toamna momentului frumusețe, cînd utopia părea la doi pași. O fata morgana. O eroare. În realitate, n-a fost niciodată mai departe decît în această clipă. Noi cei care luptasem pentru ea, care operasem atîta vreme — n-aveați decît să ne numiți visători cu ochelari de cal sau mai știu eu cum — pe moment eram atît de înnebuniți de fericire, încît ne-am abandonat profesiunea, încercînd să facem artă din realitate.

Toate acestea sună desigur simplist, ca orice afirmație, conținutul de adevăr diferă enorm de la unul la altul. La fel și povara vinovăției, pe bună dreptate. Am ajuns astfel în punctul de unde trebuie să vorbesc în numele meu.

Această toamnă am crezut, cîteva clipe, că, dispărînd apăsarea, nu va mai fi nevoie să scriem. Dar imediat s-a revărsat violent conștiința eșecului și durerea viziunii pierdute. O durere postoperatorie. Trebuie să rămîn alături de cei ce străbat același drum anevoios.

A trăi fără utopie. A scrie fără utopie. Proiectele de pe planșetă trădează întotdeauna o anumită lipsă de modestie. Poate nu ne rămîne altceva de făcut decît să barăm drumul apocalipsului. Văd vina noastră tocmai în uitarea ce se răspîndește. A existat oare o literatură a R.D.G.? S-au scris în țara aceasta și lucruri bune și mai proaste, ca peste tot. Cîteva au ieșit în lume. Poate ca mesaje dintr-o țară ciudată. Poate și ca vești despre niște oameni.

E nevoie să scriem cîte au rămas nespuse. E datoria noastră să depunem mărturie.

Încerc acum, cu grijă, să respir adînc, și simt cum cercurile plesnesc, unul cîte unul. Nu știam că sînt chiar atîtea.

Helga KUNIGSDORF
Traducere de Octavian NICOLAE

roza vînturilor

Calea de mijloc e o iluzie

Cînd am început, în 1968, în cadrul schimbului de studenți, să urmez cursurile universității Iagelone de la Cracovia, colegii mei polonezi erau cufundați într-o adâncă depresiune. Tocmai primiseră două lovituri strivitoare: reprimarea brutală a protestelor lor din martie, prin care ei revendicau o liberalizare tot atât de radicală ca aceea din Cehoslovacia, apoi înăbușirea primăverii de la Praga. Cu toate acestea, ei încă nu încetaseră să creadă în ceea ce Dubcek numise „socialismul cu față umană” și care ar fi trebuit să fie o cale de mijloc între totalitarismul de tip sovietic și „democrația burgheză” a Occidentului. Atunci cînd m-am întors în Polonia, în mai 1988, studenții pe care i-am întîlnit într-o cafenea din Varșovia erau și ei deprimați. La Gdansk izbucniseră noi greve, iar guvernul refuza cu încăpățînare să recunoască **Solidaritatea** și să cedeze ceva din puterile sale dictatoriale. Dar când le-am reamintit de speranțele pe care generația anilor șaizeci și le punea în socialismul democratic, ei n-au ezitat să ia în râs naivitatea acelora care nutriseră asemenea speranțe. „În rîndurile generației noastre, mi-a spus un student în sociologie, nu se află nici un adept al socialismului”.

Noțiunea unei „căi de mijloc” între socialismul de factură sovietică și piața liberă capitalistă a exercitat o atracție puternică asupra multor est-europeni. Dar din această concepție nu a mai rămas astăzi decât o vagă amintire. În cuvântarea rostită în fața celor două camere reunite ale **Congresului** Statelor Unite, președintele Cehoslovaciei, Vaclav Havel, a declarat că „țara sa a pășit pe calea democrației... și-și propune să creeze o economie de piață liberă prosperă”. Cuvântul „socialism” nu figurează în textul acestei cuvântări. Unii foști dizidenți pledează pentru crearea unei ample rețele de securitatea socială, după modelul suedez, alții consideră că ar fi indicată una mai limitată, ca în Statele Unite; dar atât unii cât și ceilalți admit că ambele variante nu-și pot avea locul decît într-o democrație capitalistă. Niciunul dintre interlocutorii mei nu a susținut că structura social-economică suedeză sau vreun alt model similar ar constitui o „cale de mijloc” și nici măcar că o asemenea cale ar fi de dorit.

Cum se explică asemenea schimbare de poziție? Credința într-o „cale de mijloc” implica presupunerea că s-ar putea găsi vreun lider comunist dispus să introducă, sub flamura „socialismului democratic” reforme autentice cu înfățișare omenească și că aceste reforme aveau să fie aplicate depotrivă în domeniul economiei și al politicii. Nici un est-european nu nutrea vreo îndoială că libera concurență avea să renască în ambele domenii mai sus amintite. Experiența a arătat că orice conducător comunist care a încercat să introducă asemenea reforme a fost blocat, precum Dubcek, de tancurile sovietice, sau a renunțat el însuși la ele, ca Edward Gierek în Polonia și Janos Kadar în Ungaria, atunci când și-au dat seama că însăși esența sitemului comunist era astfel periclitată. Pe de altă parte, Jugoslavia a arătat că reforme economice parțiale au dat naștere doar la decenii de confuzie și criză.

Cu toate acestea, multe mișcări dizidente au ezitat până acum câțiva ani să-și însușească deschis și fără rezerve principiul pluralității partidelor în sfera politicii și cel al pieții libere în domeniul economiei. În parte, șovăielile lor erau cauzate de dorința lor de a supraviețui: acuzația de „atitudine antisocialistă” i-a trimis pe mulți dizidenți în închisoare sau i-a privat de slujbele lor. În ochii autorităților, oricine lua partea pluralismului și capitalismului își semna el însuși sentința de condamnare.

Dar dacă proclamarea explicită a unor asemenea puncte de program avea să aibă loc abia mai târziu, nimic nu a putut stăvili repulsia față de tot ce se dădea drept „socialism”. Care este deosebirea între democrație și „socialism democratic”? Cu această întrebare începea o glumă care circula în Polonia înaintea demonstrațiilor de protest de anul trecut. Iată și răspunsul: „Aceeași deosebire ca cea dintre un scaun obișnuit și un scaun electric!” Asemenea sentimente trebuie să fi avut înrâurire și asupra carierei politice recente a lui Dubcek: acesta a fost ales, ce-i drept, președinte al **Parlamentului** Cehoslovaciei, drept răsplată pentru rolul jucat de el în 1968, dar el nu mai este astăzi pentru majoritatea cehilor și slovacilor decât simbolul unei ere defuncte.

Ceea ce a rămas din mentalitatea „căii de mijloc” are de a face mai degrabă cu poziția luată de noii lideri din Europa de răsărit în câmpul filosofiei și moralei decât cu anume mecanisme specifice de ordin politic sau economic. În scrierile sale dizidente, Havel amintea de pericolul reprezentat de totalitarism în Răsărit și de cel constituit în Apus de „dictatura omniprezentă a producției, publicității, comerțului și culturii consumistice”. Nu a fost doar o întâmplare că tocmai Ioan Paul al II-lea, papa polonez, a formulat opinii asemănătoare.

Havel nu mai nutrește astăzi nici o îndoială cu privire la necesitatea pieții libere, dar nu încetează să creadă că democrația trebuie să fie pătrunsă de un mai mare simț de răspundere socială și de mai puțină rapacitate decât în Occident. În cuvîntarea rostită de el în fața **Congresului** american, președintele Cehoslovaciei a spus că represiunile comuniste au avut drept consecință indirectă aceea că i-au făcut pe oameni să gîndească în perspective mai largi. „Un ins care nu se poate mișca și nu poate duce o viață întrucâtva normală deoarece este legat de mâini și de picioare, a declarat el, are mai multă vreme să cugete asupra sorții sale decât oamenii liberi. În concluzie, a spus el, „ceea ce au de oferit lumii națiunile recent eliberate din răsăritul și centrul Europei este cunoașterea izvorâtă dintr-o amară experiență”.

Scepticii vor ezita să creadă, poate, că asemenea viziuni morale mesianice ar putea supraviețui tranziției de la totalitarismul socialist la democrația capitalistă, după cum se vor îndoi că Occidentul va lua în serios cuvintele lui Havel și că vor încerca să învețe ceva de la națiunile care ele înșile se străduiesc astăzi să-și însușească modalitățile politice de a edifica noi instituții democratice. Aceste instituții vor fi desigur de tip occidental. Dar intelectualii din răsăritul Europei nu au renunțat să-și pună amprenta specifică asupra procesului de democratizare a țărilor lor. În acest ultim sens, el păstrează ceva din concepția „căii de mijloc”.

(Text apărut în Newsweek
Traducere de Jacob POPPER

Andrew NAGORSKI

Nota traducătorului

După unii, ar mai exista însă, pe lângă „calea de mijloc” și alte „căi”, diferite de cea a pieții libere, pe care țările din răsăritul Europei ar putea ajunge la rezolvarea originală a problemelor lor specifice. Se susține, bunăoară, că România s-ar afla la ora de față într-o era istorică nouă și anume în „post-comunism”. Dar ce este oare acest „post-comunism”? Nu cumva tot o „cale de mijloc”, formulă și ea improprie de fapt, căci sub ea se ascunde calea veche, adică economia planificată a statului comunist care încearcă să se salveze făcînd mărunte concesii economiei private în agricultură, industrie și comerț? Intr-un interviu acordat ziarului „Le Monde”, dl. Iliescu admitea că s-ar cuveni ca „pluralismul” să fie o trăsătură caracteristică a „post-comunismului” românesc, dar se grăbea să specifice că el trebuie să fie „altfel” de pluralism decât cel al partidelor politice, așa cum se manifestă el în țările din apus. Cum va arăta atunci la față „pluralismul” românesc? Dl. Iliescu știe, poate, dar nu spune.

Notă finală. A editorului

Ce înțelege D-l Iliescu prin „pluralism” s-a putut într-adevăr citi în mai multe interviuri acordate de D-sa, dar mai limpede s-a putut observa cu prilejul evenimentelor din 13—15 iunie a.c. Elemente interesante au apărut și în interviul televizat dat de D-l Brucan la două săptămîni după alegeri, în cadrul căruia fosta eminență cenușie a „noii puteri” vorbea despre „pluralism în cadrul Frontului”. Asemenea afirmații mărturisesc, fără tăgadă, o înțelegere cu totul „originală” a democrației, foarte apropiată de „modelul ceh” al anului 1968 sau chiar de începuturile perestroikăi gorbacioviene. Liderii noștri parcă n-ar fi observat că pînă și gorbaciovismul a mai evoluat între timp către pluralism real, deci multipartid. Cît privește economia, s-ar zice că deja există două înțelesuri diferite asupra privatizării și rolului pieții chiar în interiorul F.S.N. Pe de o parte, programul guvernamental, pe alocurea mai liberal decît l-ar fi făcut, probabil, liberalii. Pe de alta, considerațiile televizate ale D-lui Iliescu din 13 iulie, din care se înțelege că în accepția sa privatizarea ar însemna înființarea de mici ateliere și de servicii publice minore, tipuri de întreprindere ce-ar fi putut funcționa, de altfel, fără probleme și în cadrul economiei socialiste pure. E limpede că D-sa pare a se fi cantonat iremediabil în cadrele depășitei concepții a „căii de mijloc”. Să sperăm că va învinge viziunea din programul guvernamental și, mai ales, să sperăm că această viziune va găsi sprijin în rîndul celor chemați să-i dea corp, adică în marea masă a populației.

(L. A.)

REDACȚIA: IAȘI, Casa cu absidă, Centrul civic: telefon (981) 16212.
Administrația: București, Calea Victoriei 115, tel. (90) 506618
PREȚUL UNUI EXEMPLAR: LEI 5

Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — Sector export-import presă P.O Box 12—201, telex 10376 prsfir București, Calea Griviței nr. 64—66 sector 1